



naše planine

3-4
1979

naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

our mountains

unsere berge

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

YU ISSN 0027-819X

Glavni i odgovorni urednik revije: prof. dr Željko Poljak
41000 Zagreb, Cesarčeva 5

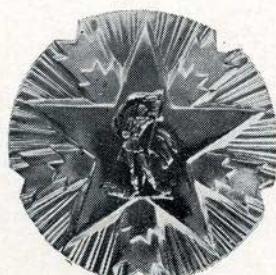
Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata 150 dinara (za inozemstvo 15 USA dolara). Cijena pojedinog dvobroja 30 dinara (za inozemstvo 3 USA dolara). Uplate čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (br. 30102-678-5535). Na poledini čeka treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Pretplate iz SR BiH šalju se na tekući račun Planinarskog saveza BiH 10102-678-710. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb, Kozarčeva 22 i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, 71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb. Oslobođeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu (br. 5449 od 26. XII 1972).

Godište 71 (31) Ožujak-Travanj 1979 Broj 3—4
Volumen 71 (31) Mart-April 1979. No 3—4

Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«

S A D R Č A J

Želimir Kantura: Bijela smrt	49
Danijel Vukušić: Do velebitskoga Pisanog kamena	51
Mitja Tollazzi: Dinaro, Dinaro	55
Drago Šefer: Sv. Ilija na Biokovu	57
Srećko Božičević: Planinarski pohod na Visoki Atlas	59
Vladimir Dumbović: Bogota i okolica	63
Razgovor s prof. Zvonimirovom Kelerom	67
Uzeir Beširović: Jutro na Mangartu	72
Tomislav Sablek: U domu divova	74
Ante Rukavina: Da se ne zaboravi	77
Ing. Ivan Pelz: Žičare u službi prometa	81
Valent Hofer: Žičare neću dočekati	83
Nikola Aleksić: Jugoslaveni na Everestu	84
Naše organizacije	85
Dr Nenad Vadić: Varijacije na zaštitarsku temu	86
Bruno Puharić: Nove markacije na otoku Pagu	87
Donald Gašparac: Brložnik na Učki	
Suzana Hrgović: Smotra mlađih planinara na Šar-planini	88
Jubileji	89
Božidar Veljković: Almanah 75 godina planinarstva Srbije	90
Orijentacijski sport	91
Prvenstveni usponi	93
Planinarska publicistika	93
Vijesti	94
Duro Perić: 80 godina planinarstva u Zadru	97



Planinarski savez Hrvatske
odlikovan je 1974. godine
Ordenom zasluga za narod
sa zlatnom zvjezdrom

NA NASLOVNOJ STRANICI: Ivinin vrh na Bilo-gori
Foto: Ing. Z. Smerke



Kolona planinara pred Matić-poljanom

Foto: Z. Ceraj

Bijela smrt

ŽELIMIR KANTURA

ZAGREB

Pet autobusa vozi nas novom cestom od Ogulina prema Jasenku. Spiker Radio Zagreba obavještava slušatelje da će danas planinari iz svih dijelova Hrvatske proći stazama II brigade XIII primorsko-goranske divizije od Jasenka do Matić-poljane. Iako je tek 5 sati ujutro, vedro, zvijezdama okićeno nebo potlagano blijedi u zimsko praskozorje. Bjelsko! Malo seoce pod ponosnim starcem Klekom.

Guste šume, pomiješane borovine i bjelogorice. Odvojak za Laniku i za čas Jesenačko polje. Trepere svjetla uzduž ceste. Poneka, tamo prema seoci Vrelo, kao da želi iz povijesti pozvati nekadašnja ognjišta zaselaka Zrnića, Paligača i Jorgića. U šumu zavita, pozdravljenja već najavljenom zorom, stoji Bjełolasica. Vidi se od ogoljele Sijevače sve tako do zasnježene Kule. Ispred nas, malo uli-

MEMORIJALNI POHOD »TRAGOM 26 SMRZNUTIH PARTIZANA«

Oko 200 planinara, skijaša, pripadnika JNA i teritorialne obrane, izvidača i omladinaca po vrlo povoljnom vremenu su u subotu 24. veljače uspiješno izvršili planinarsko-skijaški pohod od Jasenka do Matić-poljane. Točno u 13.30 sati, kolona je stigla na skijama do Spomenika, gdje se već nalazio velik broj uzvanika, preživjelih boraca i izletnika. Nakon predanog raporta i komemoracije položen je vijenac što su ga sudionici pohoda sami ispleli tokom puta od borovih grana. Na pohodu su sudjelovali članovi PD Vihor, Sutjeska, Velebit, Zagreb-matica, Sljeme i Ris iz Zagreba, Ravna gora iz Varaždina, Japetić iz Samobora, Jankovac iz

Osjeka, Dubovac iz Karlovca, Klek iz Ogulina, Kamenjak iz Rijeke, Petehovec iz Delnice i članovi Stанице GSS iz Delnice.

Za dugogodišnje sudjelovanje planinara i organizaciju pohoda, na Svečanoj akademiji koja je održana povodom objeljnice marša, Planinarskom vezu Hrvatske dodijeljena je plaketa i zahvalnica.

Kao gosti PD Sutjeska iz Zagreba, Memorijalu su prisustvovali i članovi PD Rašica iz Ljubljane. Ova dva društva potpisala su isti dan u planinarskom domu u Tuku Povelju o bratimljenu, te dogovorila daljnje zajedničke akcije.

jevo, greben je Velike Javornice. S druge strane ceste za Partizansku Drežnicu vidi se Kaluderska kosa.

Autobus staje. Izlazimo i brzo užimamo svoju opremu. Tamo naprijed kod hotela već se čuje glas Harija: »Ovdje čelo! Stavljam skije, za pet minuta krećemo.« Postrojeni, na skijama, s uzbudjenjem očekujemo znak za pokret. Treba proći 23 km kroz prekrasne goranske gudure, vođeni Begovom stazom, sve tamo do Matić-poljane. Pokret! Kolona je krenula. Prožimalju me misli o onima čijim tragom danas idemo. Kako li su oni ovuda išli u jezovitoj noći 19. veljače 1944. godine. Kako su bili opremljeni? Jesu li bili žedni, gladni i tome slično? Koliko još tih, koliko zapravo ima?

U mislima viđim kolonu što nadolazi šumskom cestom zavehnutom u snijeg iz Drežnice prema raskrižju s Begovom stazom. Zastoj, a oni sćućureni jedan do drugoga sklanjaju se od udara pobješnjelog vjetra. Kratak odmor, a zatim pokret. Jedva se čula nareda isprekidana zloslutnim udarima vjetra. Zvezet oružja što se lijepe pri svakom dodiru s rukom. Poneka kletva izazvana bolom promrzlog tijela pri svakom dodiru noge sa smrznutom cipelom. Snijeg i vjetar ne daju naprijed. Žestok vjetar stvorio je visoke zapuhe tako da ih je jedva moguće savladati. Iznošeni zakrpani šinjel potpuno je tvrd od zaledenog snijega. Svaki dodir nanosi bol promrzlom tijelu. Taman se popneš na vrh zapuha a vjetar te žestoko ošine i baci natrag na početak. Moramo naprijed! Još samo ovih dvadesetak kilometara, a onda zasluzen odmor. Bit će topline, hrane i glazbe. Naprijed! Naprijed! Te proklete grane što su tako nisko pale. Da njih nema bilo bi lakše. Ne, nisu to grane pale, već je toliko visok snijeg, da smo gotovo zašli u krošnju stabala. Hladno je. Gdje je taj put? Od mrkle noći ništa se ne može vidjeti. Rečeno je da idemo Begovom stazom. Prokleti Turčine, ni staza ti ne va-

lja! Lakše je dok meci fijuču. Vidiš neprijatelja i juriš. Ali ovdje nemaš neprijatelja. Nema ni juriša. Samo vjetar što do srži probija kosti. Da se barem malo zagrijati. Dah se ledi. Nema nigdje barem malo zavjetrine. Koliko dugo već hodam i koliko još? Nije ni važno. Izdržat ćemo! A onda, toplo, toplo i puno hrane i lijepje glazbe. Naprijed drugovi!

Mučno i teško, stopu po stopu, propadajući i preko pojasa, kolona se probija naprijed. Samo načas, u predahu između dva naleta vjetra, moguće je začuti poneku riječ. »Što je to s mojom nogom? Užasno me boli! Kao da mi je natekla. Moram je malo zagrijati. Ne mogu je ni pomaknuti. Pa to je moja nogu zamrla od hladnoće. Druže, brate, prijatelju! Moja nogu. Ja je ne osjećam. Trljaj tu nogu! Protjeraj krv kroz nju i bit će bolje! Božo, druže?! Sto ti je? Uho brate. Imam li svoje uho? Užasno sam se ohladio. Trljaj to uho! Zagrij ga! Kako ću kad ni prste na ruci ne osjećam? Ruka mi je otekla. Daj tu ruku! Plava ti je, skoro bijela. Trljaj njome o šinjelu dok ti krv ne poteče. Samo trljaj. Naprijed drugovi!«

Zatim ponovno pobješnjeli vjetar nosi snijeg i udara njime u promrzla lica boraca. Ne mogu dalje. Ogri me. Moraš dalje. Još malo. Evo da prođemo ovu poljanu pa ćemo biti u selu. Ne mogu dalje. Nemam nogu. Ne osjećam ih više. Malo ću sjesti i protrljati noge. Samo hajte vi! Stići ću ja. Kako je lijepo stati. Stojim li ja to? Ne, ja ležim. Kako mi se spava. A što taj vjetar? Prokleti snijeg. Ništa me više ne boli. Samo da malo dremnem. Selo! Ognjište! Topla hrana! Glazba! Naprijed! N a p r i j e d ...

Ali noge se ne kreću s mjesta. Polako se ledi dah i misao. Pomahnitali vjetar prekrio je snijegom usnulog druga zauvijek. Njih dvadesetšestorici.

* * *

Čelo kolone je stalno. Hari i ja pletemo vjenac od borovih grana. Uvijek to radimo ovdje na početku Matić-poljane. Dok se kolona prikupi, dok se predahne, vjenac je gotov. Stavljam vjenac oko vrata a naprtnjaču na leđa. Još samo desetak minuta i vidjet ćemo pred sobom kolonu boraca.

Siri se poljana. Ulijevo gusta borova šuma sve tamo prema Maj-vrhу. Udesno bjelogoricom posuta planina Jančarica. A tamo naprijed kao da su iz zemlje ustali njih dvadesetšestorica jedan iza drugoga. Skrećemo kolonu prema njima. Njima u susret kao da su živi. Potresni prizor jedne smrznute istine. Prolazimo ispred njih. Jeste li to vi drugovi? Evo nas vašim tragovima. Pozdravljamo vas na vašem vječnom putu u slobodu. Kao da su kameni likovi oživjeli. Kao da im oči sjaje neizrecivim sjajem nadanja. Kao da nam ruku pružaju u pobjedički zagrljaju.

Ali ne! Kamena kolona zauvijek će ovdje ostati. Samo ćemo mi uvijek ponovno proći njihovom stazom smrti i slave.

Slava im!

Spomen-ploča smrznutim partizanima

Do velebitskoga Pisanog kamena

DANIJEL VUKUŠIĆ

JABLAC

Još tijekom zime 1977/78. godine često sam se susretao s trojicom momaka iz zaseoka Jurkuše u našem Podgorju, koji u razgovoru o Velebitu pokazivahu silno zanimanje za njegove znamenitosti i ljepote — iako su, kao rođeni Podgorci, poznavali, dobar dio sjevernog Velebita. Ponajviše ih je privlačio Pisan kamen, prastari ilirsko-rimski povijesni dokument uklesan u stanicu-kamen na granici Podgorja i Like, o kojem su mnogo slušali ali ga još nisu vidjeli. Stoga smo se dogovorili da ih prvom zgodnom prilikom odvedem onamo.

Vrijeme je prolazilo ne obazirajući se na dogovore i planove. Već sredinom zime dvojica od njih, Drago Vukušić-Veliki i Drago Vukušić-Mali, moradoše se vratiti na svoje brodove, na kojima su radili kao konobari. Primivši brzjavke, Drago Veliki je odletio avionom u Šangaj, a Drago Mali u Pirej, dogovorivši se prethodno da se na ljetu nadu u domovini i pokušaju ostvariti plan o posjetu Pisani kamenu. I treći od njih, Vlado Vukušić, čuvat na vrijaduktu Jadraniske magistrale nad Starigradom, odlučio je priključiti im se — pa je tako Pisani kamen ostao da čeka dok se svim opet sastanemo rasut sad na tri kontinenta...

Prošla je zima i proljeće, i nadošlo ljetu, pa se ja sa suprogom Ankom, kao i svake godine, odselam na velebitske visove, gore na Mirevo, da izbjegnemo pasje vrućine kamenog Podgorja i pridružimo se »vikendašima« iz Zagreba i Rijeke. Nekoliko dana kasnije je stigla i naša kćerka Danica sa sinčićem Goranom iz Bara, a došli su i stari šibenski »velebitaši«, prof. Antunac s prijateljem Zoranom — pa gotovo svakog dana krstarismo Velebitom u raznim pravcima. Planinari i gosti se stalno izmjenjuju, pa tako brzo prođe srpanj, a za njim i kolovoz, kad se vikendaši i posjetiocu stadoše osipati te napokon ostadosmo supruga i ja s unučićem Goranom — ponekad potpuno sami. Već gotovo i zaboravimo na zimušnje razgovore i dogovore s onim momcima o posjetu Pisani kamenu, kad li...

Dvanaestoga rujna 1978. osvanuo je lijep, vendar jesenski dan, ali — kao što to već na Velebitu često biva — oko osam sati izbiše sa sjevera, preko Čukovca i Jukanova vrha, gomile kumulusa najavljujući promjenu vremena. I dok nas troje sjedimo pokraj ognjišta, uz vatru, osjetimo kako se navukoše tamni oblaci i Velebit se stao mrgoditi kao da opominje ljudi i zvijeri da se sklanaju, jer je došlo vrijeme da umije krune svojih kršnih vrhova i natopi svoje zelene dubine, kad zna biti neugodan, jako neugodan. Za časak-dva na šimlatom krovu zabubnjaše prve kapi kiše, udarači sve jače i brže dok se ne stopiše u mukli šum, koji tako ugodno djeluje uz vatru i og-

njište, te čovjek osjeti želju da se opruži i osluškuje tu prijeteću glazbu planine, a umorni mu udovi blago milovanje vatre. I dok sjedim tako igrajući se s unučićem, žena se zagledala kroz prozor u guste mlazeve k.š., protisnuvši turobno:

— Kako se naglo promijenilo vrijeme!

Okrenem se od ognjišta i pogledam prema Plješivici, odgovorivši joj u po glasa:

— Kako je naglo došlo, tako će i proći, — pa se digoh, pridem vratima i zagledam se unaokolo nebom, dodavši: — Još će danas biti i sunca!

Onda se vratim k vatri, koja se bila silno rasplamsala i tjerala nas dalje od sebe. Premjestim se na udaljenije mjesto i odmah utohu u snatrenje i uživanje koje u čovjeku izaziva razgorjela vatra. Udobno smješten i oslonjen o zid, a uljuljan šumom kiše, osjetim potrebu da prodrijemam, kad začuh kola od Kosice — i dok ja pred vratama, kola pred kuću. Kako se samo obradovah gostima! Bila su to sva trojica onih momaka s kojima sam se prošle zime dogovarao o izletu do Pisani kamenu. Čim su ušli u kuću i smjestili se oko stola nadomak vatre, razvio se srdačan razgovor, u kom će Drago Veliki:

— Tek što smo se vratili s navigacije, izabrali smo današnji dan kao najpogodniji za izlet, a vidite nevremena...

— Još smo i Podove prošli po suncu — nadoda Vlado — a gle nevremena ovde!

— Bez brige, momci — rekoh, vrteći se oko njih, — još će danas biti i sunca... I ovde je do prije nepun sat bilo sunčano, a koliko ja poznajem hirove Velebita gotovo sam uvjeren da ćemo danas po lijepu vremenu ostvariti željeni naum.

— Bog daj — reče Vlado, osmjejnuvši se. — U protivnom ćemo natrag.

— A zaista smo silno željeli posjetiti »Pisani kamen« — nadoveza Drago Mali.

— Pomislite — reče Drago Veliki — kolika sam sve mora oplovio, kolike zemlje video, razgledao njihove krajolike i spomenike, a u svom rodnom kraju još toliko toga ne poznam...

— Znam, Drago — rekoh — da si mnogo toga obišao i video. O tome svjedoče i razglednice što si mi ih uputio s raznih strana svijeta, kao one iz Lenjingrada, Londona, Kaira, Manile, Lime itd. Znam da si posjetio mnoge muzeje, stajao pred egipatskim piramidama i aztečkim gradevinama, bio u gradovima drevnih Inka i gdje sve ne, pa ćeš se, valjda, naći i pred Pisanim kamenom...

Razgovor je bivao sve srdačniji i življiji, dok smo žena i ja pripremali objed. Onda posjetili smo oko stola i prionusmo uz jelo, koje je svima išlo u tek — to više što je, uz ostalo,

na stolu bilo i domaćeg pršuta i kruha ispod peke (što je danas rijetkost), a sve zalijevano obligatnim dalmatinskim crnjakom. Tijekom blagovanja raslo je i raspoloženje, jer ga je poticalo vino, a još većma čimjenica da je u međuvremenu prestala i kiša. Na časak sam ostavio jelo i izšao pred kuću. Sav razdragan gledao sam kako se više mene trga oblačni plašt i već se tu i tamo ukazuju plave brazde nebeskog plavetnila. Vratih se u kuću, kličući veselo:

— Momci, divota! Dan će još biti sunčan, te iza objeda putujemo...

— Iz-vrs-no — povikaše svi u jedam mah.

— I ja bih rado pošla zajedno s malim Žugom (Goranom) ako ima mjesta u kolima — reče potiho Anka.

— Bez brige — povikaše sva trojica. — Imo dovoljno mjesta za sve.

Odmah po objedu izidosmo pred kuću, s koje se, već obasjane suncem, izvijaju oblačići pare, dok se preko okolnih vrhova nazirahu bijeli oblaci gonjeni laganim vjetrom. Na zapadu se razotkrila čista vadrina, a samo daleko na jugu su se još vidjeli tamni oblaci. Na travi i krošnjama drveća titrala je rosa kao prosuto biserje, a poneka je grana na drveću već požutjela nagovještajući blizu jesen.

— Jesmo li spremni za put? — upita Dragi Veliki.

— Je-smo — odgovoriše svi, a ja dodah, da je vrijeme idealno za izlet kolima, jer nam rosa i vлага neće smetati.

Ubrzano pripremimo sve za polazak, a uzmemo sa sobom i mešto suhe hrane i bocu crnjaka, te posjedasmu u kola. Ja sam se kao vodič smjestio na prednjem sjedalu do Drage Velikog, koji je upravljao kolima, vozeći posve laganu kako bi se lakše zagledao u lijepu krajolike što se često izmjenjuju oko nas, te ne znaš privlače li ti više pogled vrhovi ili doline.

Vozeći se iznad Padeža i Klapanovaca, Drago je posve usporio kola promatrajući s užitkom te duge i lijepo travnate doline, obrubljene s juga crnogoričnom a sa sjevera bijelogoričnom šumom. Onda je slijedilo još nekoliko kilometara vožnje kroz visoku i gustu šumu, koja nam zastire sve vidike, i stižemo na Mrkvište, gdje se odvaja cesta za Krasno. Mi ćemo njom, vozeći se i dalje uglavnom kroz duboke šume, koje nam tu i tamo otkrivaju zapadne strane kosinjske doline i lanac vrhova prema Krušcici i Pazarištimu. Na pojedinim dionicama ceste otvara nam se divan pogled na oble visoke kupole Kozjaka što nagle izranjavaju iz dubokih i nekad bogatih šuma (danasa, na žalost, prorjeđenih), gdje se još uvjiek može zapaziti orla kako raširenih krila dostojanstveno kruži iznad vrhova i dolina.

Već smo prošli Žlibu, Vranjikovu dragu, Grabovo rame i Josinovac i jurimo kroz Begovaču prema Kiti, gdje se odvaja cesta za Zavižan. No, mi nećemo njome, nego produžujemo desno, prema Krasnu do idućeg raskrižaja. Tu napuštamo cestu Mrkvište — Krasno i ponovno skrećemo udesno: kroz Ledenu dragu pre-

ma cilju naše vožnje — Pisanom kamenu. Ovdje se već i krajolici počinju mijenjati. Česti su lijepi proplanci utisnuti između vrelnih padina, a susrećemo se i s raznolikom vegetacijom. I šuma je tu siromašna, pa češće prolazimo mimo pukih šumaraka raznovrsnog drveća, gdje su uz bukvu, smreku, jelu i javor, zastupljeni još i bor, topola, negnjila, brijest, ljeska i dr. Rijetka su velika stabla bukve, smrekе i jele pogodna za eksplotaciju, jer je velika šuma ovdje odavno sasječena.

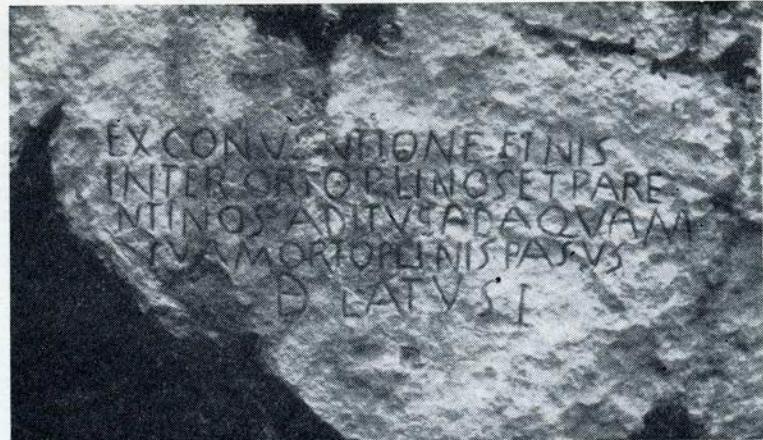
Okо jedan kilometar prije Pisanih kamena morali smo ostaviti kola, pa se uputismo pješice prema njemu. Sunce je već tonulo prema zapadu, pa uživamo u čarobnoj ljepoti prevečera. Sve je oko nas odisalo mirisom bilja i vlage, a lagani je vjetar trunio rosu s trave i drveća. Cesta je već bila u sjeni. Sjeverno od nje prostirali su se manji krvaviti bregovi s plitkim dolinama, a južno od Kite prema istoku, protegao se gorski lanac s oštro nazubljenim vrhovima. Pri odrazu zalazećeg sunca izgledahu poput golemih kruna obasjanih jedva primjetnim rumenilom prošaranim kopljastim sjenama smrekovih stabala. Zaneseni ljepotom večeri i krajolička, hodali smo lagano, uz tih razgovor, kao pobožni hodočasnici na domaku svetišta...

Napokon smo stigli na cilj. Evo nas kod Pisanih kamena, udaljenog od ceste svega dvanaest-trinaest metara. Lagano mu prilazimo, šuteći, čekajući tko će prvi započeti razgovor. Kamen стоји tu već duga tisućljeća, obrastao mahovinom a na tjemenu i travom i grmljem, te ga vjerovatno nitko nije ni zapazio, sve dok mu Rimljani ne dadoše namjenu medaša ličkih i primorskih ilirskih plemena. Otada pa sve do danas služi on kao medašni kamen Podgorja i Like, iako tome već nitko ne pridaje važnosti. Kamen leži osamljen na ravnom tlu, kao da ga je tu postavila ruka nekog titana. Obilazeći ga pretpostavljamo da ni u temeljima nije vezan za tvrdu stijenu iako možda na njoj leži, pa zaključujemo da ga je u davnjoj prošlosti neka tektonска sila odvalila s kamenitog vrha i skotrljala ga u dolinu. Veoma je sličan Bovanu (kako nazivamo golemu stijenu iznad Kosinjskog Balkovca), koji je također medaš između Podgorja i Like. Čudan slučaj!

Stojimo pred goleim kamenom duboko impresionirani, izmijenjujući tek po koju riječ, svatko uronjen u svoje misli. Ne znam što su mislili drugi, no ja sam se bio zanio u daleku prošlost, pokušavajući sastaviti redoslijed naroda i njihovih gospodara koji se izmijenile na ovom prostoru, a kamen još uvjek stoji tu, i, odolijevajući vremenu, broji tisućljeća...

— Zaista sam sretan što se nadoh ovdje — prekinu me u mislima Drago Veliki. — Pomilovat ću ovaj kamen rukom misleći na onoga nepoznata čovjeka koji je tko zna kada stajao ovdje i strpljivo klesao natpis.

— Ma tko bio — otpovrnuh — ostavio je na našem tlu trajan spomenik, dok još naši predci nisu ni znali za ove krajeve.



Dok smo još razgledavali kamen i natpis, Vlado se odmače prema cesti, povikavši:

— Ostanite gdje jeste... Snimam!

Netko se okrenu, netko i dalje bujji u kamen, a aparat šklijoca.

— Sad ču i ja pred kamen, a netko drugi nek' snima — reče Vlado.

Drago Mali šklijocnu nekoliko puta aparatom, a zatim se svi uputisemo prema kolima. Putem onamo smo savijali ljeske i brali lješnjake. Kod kola malo založismo i ispismo boču vina. Sunce je već bilo utonulo sa zapadne strane Velebita rumeneći mu udaljene vrhunce na istoku i uzdignute grebene na jugu. Skoro će mrok, moramo u kola. Sada je za volan sjeo Drago Mali, i kola krenuše umjereno brzinom prolazeći proplanke i šumarke, dok se ne dohvatismo uzdužne ceste i dubokih šuma kojima prolazi. Drago Mali vozi pažljivo, zaobilazeći svaku veću rupu na cesti, pa kola lijepo klize ostavljajući kilometre iza nas. Već smo bili prošli Ledenu dragu, Begovaču i Josinovac, kadli odjednom kod Grabova ramena kola otkazaše i — stadoše. Povuci natrag — ali ne ide. Uzjogunila se pa ni makac, kao kakvo tvrdoglavu podgorsku magare. Drago Mali pokazuje na neki dotrajali dio, ali ga srećom, imaju u rezervi. Pokušaše da nešto učine, ali se već mrači, a svjetla nemamo.

Stojeći s unučićem Goranom na cesti, žena reče da dijete ne može ostati ovako ovdje, u ovoj vlazi i studeni, i predloži da ona s malim krene put Mrkvija, udaljena nekih pet kilometara odavde.

— Ako popravite kola, lako ćete nas stići — reče i izgubi se u sumraku.

— U redu — doviknusmo joj, bacivši se na posao da izmijenimo dotrajali dio.

Dok su se trojica momaka vrtjela oko kola, ja — da im pomognem — pribereem po šumi drva i sitnih grančica te naložim vatru da bolje vide. Vatra se lijepo rasplamsala, ali, na žalost, nije priopomogla popravku kola. Pogleđali smo se bespomoćno. I jedan drugoga, i pokvarena kola pred nama, i sve gušći mrok oko nas. Onda se javi Drago Veliki:

— Najbolje, ljudi da odguramo kola malo niže, do ugibališta, pa čemo i mi pješice do Mrkvija.

Svi se složisemo, da je to najbolje. Dok su momci gurali kola, ja sam ugasio vatru iako je šuma bila jako vlažna — te krenem cestom za ženom i unučićem. Usprkos dubokoj šumi cestom je bilo vidljivo, jer se mjesec već bio uzdigao nad planinu. Plovio je bodro svemirom, prodirući kroz krošnje drveća, šarajući cestu sjenama i blijem svjetлом. Nebom su se opet naganjali istragni oblaci prekrivači ponekad mjesecev okrnjeni kolut, ali taj nije mnogo utjecao na vidljivost. Poslije kilometar-dva sustigao me mladići, pošto su spremili kola na ugibalištu. Nastavljamo pušpo ugodnoj mjesecini i razgovaramo o izletu koji će nam usprkos neprilici s kolima zauvijek ostati u lijepoj uspomeni.

Razgovarajući tako, ubrzo se nađosmo na Mrkviju, u baraci kod ličkih kirijaša, koji su radili nedaleko od Bovana izvlačeći trupce iz šume na cestu. Tu su, u jednoj sobi, spavala dva kirijaša, kojima je kuhalala njihova mlada rodica. Sve troje nas lijepo, upravo srdačno dočekše, jer su od Anke već doznali za našu pustolovinu.

Anka i mali Goran već su se bili prilično odmorili, pa i mi prisjedosmo za stol da malo predahnemo. Dogovorismo se da Vlado i ja odemo do Štirovače i pokušamo naći kakva kola da nas izvuku iz nevolje u koju smo upali. Uskoro krenusmo prečacem onamo, ali nas navrh Sekanje stiže kamion i odveze do Štirovače. Ondje najprije zakucasmo na zamračeni prozor trgovine da probudimo prijatelja Milu Borovca. Njegova nam žena otvoru vrata i uvede nas u sobu do Mile, koji je ležao bolestan na krevetu u visokoj temperaturi. Ispričasmo se ljudima i odosmo u lugarnicu ne bićemo li pronašli kakvo šumarijsko vozilo — ali uzalud. Ive Balen, građevni poslovoda, odvezao je autobus u Jablanac, Ratko kamion u Rijeku, kamo je, poslovno, otišao i traktorist Jure. Jedna osobna kola gospičke registracije, također pokvarena, čekaju da ih od-

vuku konji. Dugonjić, vlasnik konja-samaraša, otišao je s kolima u Lubenovac. I tako nam ne preostala ništa drugo, nego u noći i kroz duboku šumu prečaćem do Mrkvišta. Mučno smo se penjali kaljavim putem uz strmu Sekanju, niz koju je šumio nabujali potok presejcajući put na više mjesta. Mi mu se držimo desne strane, da ne zaglibimo u vodi ili blatu. Pri tome se služimo baterijom koju smo dobili na Mrkvištu od kirijaša, ali je to loša rasvjeta za nas dvojicu u gustoj šumi. Uz to nam se na putu stalno ispriječavaju gotovo neprohodne krošnje oborenih smrekovih stabala, što padače žrtvom ovogodišnje upravci nerazumne sjeće u Štirovači. Zadihani, teško se probijasmo naprijed, često se spotičući o debla i granje, psujući iz svega glasa onoga tko je ovako poharao ovu divnu šumu. Psiujemo i zbog sebe i zbog Štirovače!

Poslijе stotinu muka stigosmo na Mrkvište kasno u noći, izmučeni, s dušom u grlu. Baraka nam se sad činila još ljepša i udobnija nego prije. U sobi je bilo toplo, jer je vatra u štednjaku stalno gorjela. Ljubeznii se domaćini pobrinuše oko našeg smještaja, prostirjeviš deke po podu i jednu deku za pokrivač. Pod glave stavismo jutene vreće od potrošene zobi, pa se poslagasmo jedno kraj drugoga kao srdele. Samo Drago Mali ostao sjedeći za stolom. Njegovi ga suseljani zadirkivahu da valjda smišlja kako bi se našao kod djevojke, ali

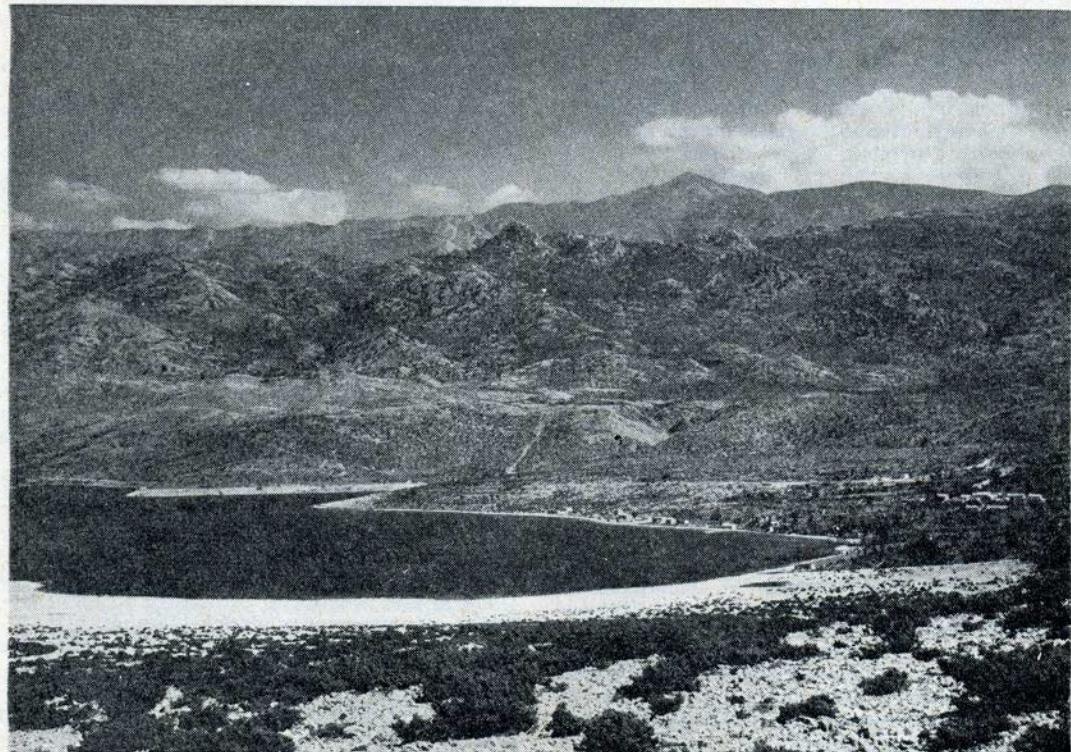
je on, nagnut na stol, rijetko odgovarao. Pred zoru je napokon i njega svladao san, pa je i on legao na pod da malo odspava.

Probudili smo se rano ujutro. Popivši kavu kojom nas ponudiše kirijaši, momci otidoše kolima da ih poprave. Uto je stigao na Mrkvište Ive Balen sa šumarijskim autobusom. Njemu svojstvenom uslužnošću pokupio je mene ženu i maloga Gorana te nas prebacio kući, na Mirevo, a zatim odjurio prema Grabovu ramenu da pomogne momcima oko pravka automobila.

Nešto kasnije stigoše iz Podgorja troja kola s majkama naših izletnika. Zabrinute zbog nedolaska sinova, podoše da ih traže po Velebitu. Odahnule su kad smo im ispriječili sinoćne dogodovštine. Ostale su kod nas u kući, a vlasnici kola pohitaše u pomoć onoj trojici. Vratili su se oko podne, zajedno s onim mlađićima i njihovim popravljenim kolima — nasmijani, veseli, razgovorljivi.

Objedovali smo zajedno, pripovijedajući dc u tančine o ovom neobičnom, ali nezaboravnom izletu na Pisani kamen. A potom oni svi posjedaše u kola i krenuše pozdravljajući nas sirenama sve dok se u oblačiću prašine ne izgubišeiza Kosice.

A nas troje opet ostadosmo sami, jer se ne mogosmo otrgnuti od naših dragih planina, s kojima smo dušom i tijelom srasli.



Sv. brdo na Velebitu (vidik od Rovanske)

Foto: Dr Ž. Poljak



Dinara pod snijegom

Foto: Boris Krstinić

Dinaro, Dinaro . . .

MITJA TOLLAZZI

SPLIT

Za uspon na Dinaru prijavio se velik broj planinara, ali su zbog kiše što je padala cijelu noć, mnogi odustali. Kada se ima u obziru i to, da su splitski planinari na Dinari bili već nekoliko puta do kože promočeni od kiše, onda je razumljiv mali broj onih koji su se ipak odlučili da idu na izlet. Kiša, koja je još prije samo pola sata padala kao iz kabla, prestala je. Dok smo se prikupljali na rivi, oblaci su se počeli kidati, a iza njih se pojavilo sunce na čistom plavom nebu i počelo nas ugodno grijati. Bila je nedelja 14. svibnja 1978. godine. Čekali smo još pola sata preko određenog vremena, a zatim krenuli s jednim autobusom, a drugi prazan vratili u garažu.

U zaselak Glavaš podno Dinare stigli smo oko 9 sati. Narod toga kraja splitske planinare je već više puta gostoljubivo primio pod svoje skromne krovove, gdje još uvijek svijetli petrolejka, da bi se nakon silaska s Dinare osušili i napili vrućega mlijeka. Na put nas je krenulo 20, dok je 5 starijih članova nastavilo vožnju do sela Uništa.

Lijep sunčan dan, koji je ipak nastao, i jutarnja svježina stvorili su u nama dobro raspoloženje. Takvom raspoloženju pridonijelo je i veselo cvrkutanje ptica pri prolazu kroz Pekasovu dragu, koja je sva bujala od

sunca i proljetnog zelenja. Josip Zupčić, veoma aktivan planinar, očaran ljepotom prirode i pjevanjem ptica ponovio je narodnu izreku: »Teško čovjeku bez druga, kao slavu bez luga«.

Poslije odmora u Pekasovoj dragi krenuli smo prema Bunarima, gdje postoji veći broj izvora s dobrom i hladnom planinskom vodom. U davnini ljudi su kod izvora izgradili veći broj bunara za potrebe svojih stada. Na Dinari se prije rata paslo nekoliko desetina tisuća ovaca, danas jedva nekoliko tisuća. Duh novog vremena osjeća se i u tom dijelu naše domovine.

Iznad Bunarâ dižu se strme padine, koje ih okružuju sa svih strana, osim s juga, zbog čega su nalik amfiteatru. Preko tih padina vode dvije staze prema Razvalama. Bolje se držati desne, koja je strmija i koja izbjega na zaravan ispod litica. Tom ćete stazom izbjegći kamenjar kojim vodi lijeva staza. Ona u donjem dijelu blago vijuga, zbog čega izgleda manje naporna, ali samo za oko. Mi smo se prevarili i krenuli baš tom lijevom stazom.

U Razvale smjeli smo stigli oko podne. Dočekale su nas u početnom zelenilu. Oni kojima je to bio prvi izlet na Dinaru, bili su oduševljeni ljepotom prostranih pašnjaka. Tu seljaci iz

šela podno Dinare pasu velika stada ovaca, zbog čega još u vijek ima dobro održavanih torova, no u ovo doba godine Razvalama još nisu odzvanzala zvona ovana — vođa stada.

Kod Razvala smo se odmorili gotovo jedan sat i često okretali poglede prema donjim padinama Dinare, na kojima su se lijepo odražavale mrlje snijegova. Kroz maglu, koja je obavijala gornje padine i vrhove Dinare, više smo naslućivali nego li vidjeli da su i one potpuno pokrivene snijegom. Neki planinari su zbog toga odmor iskoristili da namjeste na noge gležnjake i navlake, ne bi li se tako zaštiti od snijega.

Ubrzo smo stigli do prvog snijega. Pred nama se pružala ljepota snijegom ovijene Dinare. Primjetili smo da je tu ljepotu ipak netko oskvrnuo. Bio je to vuk. Nedugo iza prvi naišli smo na druge, zatim na treće, četvrte... osme tragove i tko bi ih dalje brojio. Svi su pokazivali pravac od sjevera prema jugu, a između njih su bili gotovo jednaki razmaci od oko 15—20 m. Izgledalo je da su vuci, kao dobro izvježbani vojnici, u »strijelcima« pretraživali padine Dinare, ne bi li tako lakše naišli na hranu.

Uspon je postajao sve strmiji, a i snijega je počelo bivati sve više, što smo se više uspinjali. Pojavile su se prve maglene koprene i počele nas nečujno obavijati. I hladnoća je počela bivati sve veća i sva je sreća da nije duvao vjetar. Sve jači uspon, sve veći snijeg i hladnoća, sve gušća magla, kao i vučji trgovci na koje smo naišli, počeli su buditi strahopostovanje prema Dinari. Još malo prije voma raspoložena, kolona je utihnula. Zamro je žamor, utihnuli su glasovi. Teško dišući kolona planinara uspinjala se prema vrhu. Sve ćešći su bili kratki odmori.

Pred nama je iz magle izronio nekakav vis, koji mi se činio poznat, jer to mi je već šesti uspon na Dinaru. Na vrhu smo tog visa, ali nigdje ne možemo vidjeti trigoniometar. Okolo nas su samo snijeg i magla. Kada smo se uvjerili da to nije pravi vrh, krenuli smo dalje. Cepinom sam pažljivo napipavao put da ne padnem u provaliju. U daljinu smo čuli zavijanje vuka i u koloni je nastala grobna tišina. Iz mnogih očiju moglo se pročitati pitanje hoćemo li uistinu doći na vrh. I sâm sam počeo ozbiljno razmišljati o tome. Šta će biti ako ga u toj magluštinu uopće ne nademo? Sam sebi sam kazao: »Ne Dinaro, danas ćeš ponovo biti pobijedena. Mi moramo doći na vrh, i to na praviju vrh, na kome se nalazi trigoniometar s oznakom visine 1.831 m». Ohrabrilovo me je što smo se još u vijek uspinjali.

Kada smo izašli iz klekovine, Bojan je radosno viknuo: »Eno vrha s trigoniometrom«. Od veselja sam viknuo: »Hura, na vrhu smo«. Svim planinarima i planinarkama stisnuli smo ruke i čestitali na uspješno izvršenom usponu. Na vrhu smo pored kutije s upisnom knjigom našli ostavljenu skoro punu bocu rakije. Ostavili su je planinari iz Knina, koji su u mjesecu travnju posjetili vrh. Od svih nas velika im hvala. Bila je vrlo dobra i veo-

ma nam je prijala. Na vrhu je ostala prazna boca.

Upriličili smo malu svečanost, s koje smo Planinarskom savezu Hrvatske uputili naše čestitke u povodu 30. godišnjice organiziranog rada. Nakon upisivanja u upisnu knjigu, udaranja štambilja u planinarske legitimacije i dnevničke, okrijepe i slikanje, napustili smo vrh s usklonom: »Dinaro, opet ćemo ti doći u pohode!« Prije odlaska ostavili smo na vrhu štambilj koji smo donijeli sa sobom i tako se tu sada nalaze dva štambilja. Prvi su donijeli vrijedni planinari iz Knina.

Silaz je bio brz i ugodan. Vraćali smo se prtimon što smo je napravili u toku penjanja. Naš alpinist Stipe Božić, koji je izabran za člana jugoslavenske alpinističke ekspedicije »Mont Everest 1979«, ponio je na Dinaru i skije. Sada se s njima zadovoljno skijao, a mi smo ga s uživanjem promatrati. Kada smo izašli iz magle obuhvatilo nas je veselje. U kolonu su se vratili žamor, radost i veseli usklici.

Nakon kraćeg odmora na Razvalama, nastavili smo silaz, a kada smo došli na rub Razvala, pružio nam se divan pogled u dolinu s lijepo obradenim poljima. Još dok smo bili visoko u planini, čuli smo iz doline zvukove partizanskih koračnica. Gotovo nismo vjerovali svojim ušima, da čujemo zvukove vojnog orkestra kninskog garnizona, koji je prema planu organizatora uspona treba da dođe u Uništu. Pitali smo se: ako je vojni orkestar stigao u Uništu, gdje su onda vojnici i starješine kninskog garnizona, koji su se također trebali penjati na Dinaru i s kojima smo se trebali sastati na vrhu?

Zvuci koračnica sve su glasnije dopirali do nas. I napokon, pogled na okupljeni narod oko spomen-domu 2. dalmatinske proleterske narodnooslobodilačke udarne brigade, dao nam je nov polet. Nestalo je umora i mi smo brzo sišli u dolinu. Kod spomen-domu dočekalo nas je staro i mlado iz Uništa, te grupa vojnika i starješina kninskog garnizona. Među narodom bio je domaćin spomen-domu Mate Galijat i njegov brat Mićo, koji se u travnju 1976. godine s nama uspeo na Dinaru. Pozdravili smo se kao dobri stari prijatelji.

Vojnici i njihov starješina kapetan Rade Maljković obrazložili su nam zašto smo se, umjesto na vrhu Dinare, sreli tek tu u Uništu. Oni su rano ujutro krenuli iz Knina prema vrhu Dinare, ali su zbog guste magle zatulali i promašili vrh. Ipak su nastavili kretanje i sišli u selo Uništa, kako je bilo dogovoreno.

U spomen-domu bila je upriličena mala svečanost, na kojoj su podijeljena prigodna spomen-priznanja za uspješno izvršen uspon.

U veselom raspoloženju i drugarskim razgovorima brzo je odmicalo vrijeme. S mramorom smo napustili Uništu i njegove stanovnike i obećali da ćemo ih ponovo posjetiti i duže vremena ostati kod njih. Zatim smo se zadovoljni vratili u Split. Bio je to veoma uspješno proljetni uspon na vrh Dinare izvršen u zimskim uvjetima.

Sv. Ilija na Biokovu

DRAGO ŠEFER

MAKARSKA

Nastupila je jesen i dani okraćali, zato rano. Treba savladati uspon od 1640 m i proješaći desetak sati, da ostvarim želju dugu koliko i svoj boravak u Makarskoj. Taj zapadni dio Biokova bio mi je potpuno nepoznat. U mojoj novoj sredini teško je naći saputnika mojih godina i mogućnosti za takvu putnuku. Na koncu morao sam pristati, da krenem s mlađim drugom Slobodanom.

Nad gradom je još lebdio mrak, kada smo ostavljali Makarsku vozeći se u pravcu Splita. Na sedmom kilometru skrećemo desno makadamskim putem do ulaza u kamenolom, nastavljući vožnju desno po asfaltnoj traci do prvih kuća zaseoka Drage. Kod prve kuće s lijeve strane ceste parkiramo kola i odmah produžavamo po seoskom kamenitom putu, gdje počima i markacija za vrh Sv. Ilijе. Prolazimo pored desetak kamenih zdanja, zbijenih i tipičnih za ovaj kraj, i već izlazimo iz zaseoka na njegovoj zapadnoj strani, ispraćeni lavežom pasa.

Staza nas vodi poviše kamenoloma, obilazimo ga u velikom polukrugu, preko sipara što se strmo ruše s dvije strane niz padine Biokova. Prelazimo prvo točilo i preko oburvanog kamenja i vododerine krećemo prema drugom točilu po kojem vodi markacija. Staza je isprekidana vododerinama i skoro je nema, pa napredujemo nasumice i u stalnom usponu izlazimo u sedlo. Pod nama je zaselak Topići iz kojeg se također može doći u sedlo, ali staza nije markirana. Taj prilaz pogodan je onima koji na Sv. Iliju polaze iz Baške Vode. Stali smo da odahnemo. Pogled puca preko Baške Vode i Brela na otoka i more. Iza otoka naziru se bijeli oblaci i kao da se pripremaju na štenu preko mora po vedrom i jasnom nebu.

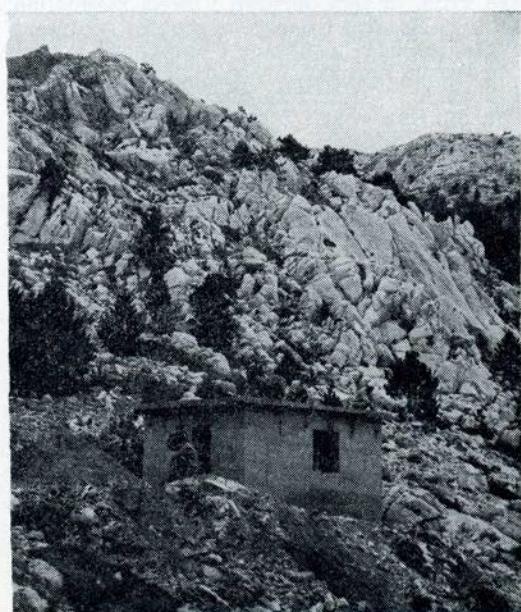
Sa sedla markacija i staza vodi desno penjući se strmo u izlomljenim kratkim serpentinama. Koliko sam god želio da pratim krajolik i one oblake što su zakoračili nebom iznad pućine, nisam uspijevao jer sam morao voditi računa kuda da zakoračim nogom. Zakočili su me oblaci od kojih se nisam mogao odvojiti. Plovao su nebom kao krdo raštrkanih bijelih ovaca, pritajeni i u čudnoj šutnji, koja nije baš obećavala lijep dan.

S takovim osjećajem prolazimo i Mandlovu spomen-ploču, izlazimo na Vela vrata, a domalo ostavljamo i raskršće za Topića staje, nastavljajući uspon bez staze, samo po markaciji, hrptom do pojila pod kotom 1618.

Odmaramo se obojica, jer nas čeka još dobar dio naporna puta, po grebenu, do vrha. Dok se odmaram, vraćam se u mislima pedeset godina unazad, u 1927. godinu, kada je idući ovim bespućima jedan pregalac i dobar planinar, boreći se sa stihijom izgubio život u

ledenom zagrljaju ove planine. Gledam je veličanstvenu, obasjanu suncem. Zaista, zna biti široke ruke kada otvara svoja njedra i kad nam kao na dlanu nudi svoje raskoši da ih uživamo! Ali zna da bude surova, goropadna i prijeća, tako da i oni najsmioniji pokleknu i padnu. Mi što ostajemo ili nastavljamo njihovim stopama, sjećamo se jednom pločom na mjestu pogibije činjenice da su postojali, da im je ta planina koju su tako neizmjerno voljeli, u jednom trenutku slabost spotakla nogu ili ih je u ledenom košmaru zagrlila i posrkal posljednji atom snage donijevši smrt. S tim mislima nastavljam uspon na greben, nakon čega nastaje penjanje po grebenu dugom koja 3 kilometra u smjeru istoka, do vrha Sv. Ilijе. Markacija vodi čas gore čas dolje, po desnoj ili lijevoj strani, a negdje po samom grebenu. Na obje strane ruše se odlomi po više stotina metara. Tu na grebenu sustižu nas oni jutrošnji oblaci. Spustili su se do samih vrhova i mijesali s maglama što su izranjale iz dolina kao iz kotla. Okolo mene stezao se greben i krš, po kome sam se kretao nestalan i prazna srca.

U meni kao da se nešto pobunilo. Jesam li ja još uvijek onaj stari planinar koji se toliko puta u planinama suočavao i s mnogo težim problemima među visovima, je li to bila



Izgradnja kolibe na Osičinama

Foto: Ing. F. Šabić



Biokovo s prijevoja Staza

Foto: Ing. F. Šabić

posljedica sjećanja na pokojnog Mandla i njegovu tragičnu pogibiju prije pola stoljeća? U toj unutrašnjoj borbi nisam ni osjetio onaj posljednji kratki uspon po grebenu, koji nas je izveo na sam vrh Sv. Ilike.

Dok je Slobodan listao po knjizi posjetilaca vrha, ja sam opružen i ležeći razmišljao, šta je to što me i danas, u poznim godinama života, još vuče u planine i na vrhove, makar i nesigurna koraka i prepolovljene snage. Mislim da je to ljubav za planinu, koju više od pola stoljeća nosim i gajim u sebi. Ona je uvijek ispunjavala moj život i pretakala se u mene. Ona mi je svaki put vraćala snagu, da istrajem i onda kada sam u životu postrao, da se ponovno ispravim i istrajem do kraja. Tako je bilo i ovog puta.

Sunce što se probilo između oblaka trglo me iz mojih meditacija. Upisah se u knjigu i krenusmo. Dočekalo nas je malo razočaranje, kada vidjesmo da s vrha dalje prema istoku nema markacije i da su drugovi iz Splita posao uradili samo iz jednog smjera. Spuštajući se prema Kuraniku bez ikakve staze, razdvojili smo se: Slobodan je pošao lijevom stranom, a ja desno grebenom. Nad ostacima stočarskih stanova pod Kuranikom našli smo stazu i po sjevernim padinama Kuranika došli u sedlo s njegove istočne strane. Staza je produžavala rijetkom borovom šumom, a domalo ugledasmo lovačku kućicu na Osičini. U laganom padu vodila nas je staza prema njoj. Neposredno ispod nje ponovno nailazimo na markaciju pa njome nastavljamо silaženje, stalno kroz borovinu, do račvana staze za Motiku i za Bast. Malo prije toga

križanja, na lijevoj strani, desetak metara poviše staze, ispod jedne litice imade izvor dobre vode.

Nastavljamo silaženje stazom, koju su kise i snjegovi isprali i istrošili, pa se osipa pod umornim nogama. I dok vrijeme neumoljivo odmiče, sunce se lagano spušta prema zapadu. Na Koritima (ozidano vrelo) nemamo vremena da se odmorimo i uživamo prebirući pogledom po Šibeniku i njegovim vrletnim stranama. Samo se pitamo stigoš li danas Ivo i Baja preko Borovca na njegov vrh. Popismo po gutljaj ledene vode i nastavismo putovanje. Usput u sebi mislim, valjda zato jer su noge stvarno otežale, kako bi lijepo bilo, da sam na Osičini mogao prekinuti putovanje, zanoći u lovačkoj kući i prije nego legnem sjedeći na njenom pragu sačekati noć. Kakav bi to bio užitak gledati reflekse mjeseca po liticama Motike i Šibenika i slušati šaputanje vjetra u borovim granama. A ujutro, kada svane dan pun mirisa smole i svjetlucanja rose u travi, odmoran da krenem k obali, moru — kući. Kako se želja rodila, tako je i iščezla, kada se nadosmo među prvim kućama sela Basta, zajedno sa zalaskom sunca.

Velika užarena lopta lagano je nestajala kroz narančasto-crven oblak iza otoka, rasipajući svoj sjaj preko Bračkoga kanala. Sunmrak je lagano obavijao koprenom noći malslinjake i borike, kada smo stigli do crkve.

Zujanje Slobodanovih kola prekinulo je moje današnje »putovanje« od jedanaest sati pješačenja i dok su farovi razbijali tamu noći i jata mušica plesala svoj ples pred njima, mi smo već ulazili u Makarsku.

Planinarski pohod na Visoki Atlas

SREĆKO BOŽIĆEVIĆ, mr. geologije

ZAGREB

Avionom na planinarenje

Žamor u avionu ne zamire niti dok stjuar- dese dijele doručak a niti dok kapetan Mor- delj preko zvučnika izražava želju za ugoden let u svoje ime i u ime posade. Svaki od nas stotinu sudionika ovog planinarskog pohoda nešto govori, nešto pita, odgovara i poručuje onom do sebe ili prijatelju, čak desetak redova dalje. Žamor kao u velikoj košnici.

Konačno smo krenuli na dugo očekivani pohod i sada mi sve izgleda nekako čudno. Sve što je prethodilo polasku prvom pohodu planinara Rijeke na vrh Toubkal u planina- ma Atlasa proteklo je, izgleda, jako brzo u očekivanju tog posebnog doživljaja.

U avionu se nalazi 115 planinara starih od 17 do 65 godina, planinari različitih kondicija, navika i želja. Sakupljeno je ovdje planinarki i planinara iz sedam hrvatskih grada- va uz 29 gostiju iz Slovenije, Srbije, Bosne i Hercegovine. Izgleda mi da smo malo preglo- mazno i previše neujednačeno društvo za takav put, ali možda je i to dobro jer, konačno, svi smo mi planinari i trebamo imati povjere- nje u vodstvo puta.

Pogledavam kroz prozor aviona ne bih li u tami noći nešto video. Na nebu ne vidim zvijezde, ali duboko dolje na zemlji svjetluca se niz blještavih žučkastih točkica, najvjerojatnije svjetla nekog velikog grada. U taj se čas iz zvučnika javi glas našeg pilota: »Ispod lijevog krila našeg aviona vidite svjetla Bar- celone. Nalazimo se na visini od 10 kilometra, brzina našeg leta je oko 800 kilometara na sat. Temperatura zraka izvan aviona je -37°C. Producujemo naš let i bez zaustavljanja krećemo za grad Marakeš. Hvala!« Iz zvučnika se nastavi tiha glazba nadglasana našim povicima.

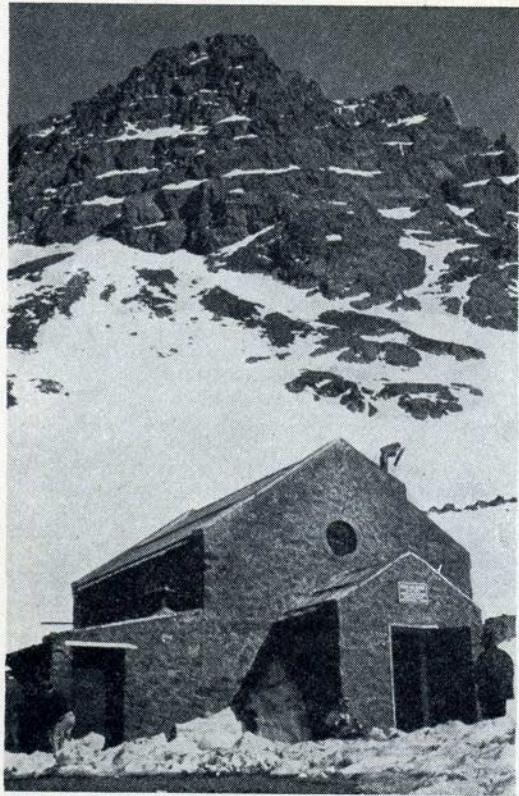
Razmišljam kako je čudno izgledalo kada su se prije desetak godina u našem časopisu pojavili članci s planinarskim putovanjima izvedenim uz pomoć automobila — a evo, mi sada putujemo uz pomoć aviona do podnožja jednog četiritisućnjaka! No za samo tri dana mi trebamo prevaliti put od preko 5200 km avionom u oba smjera i prevesti se zatim oko 190 kilometara autobusom od aerodroma do podnožja vrhova Visokog Atlasa, uz dvije noći spavanja na afričkom tlu.

Za vodstvo ovog jedinstvenog planinarskog putovanja zaista nije bilo mira od polaska na Brniku do rastanka pri povratku u Ljubljani. Listajući u avionu još jednom sve do sada primljene materijale i opise puta, slušamo raspored po skupinama koje će se razdvojiti kada sletimo u Africi. Razmišljamo i diskutiramo tko će bolje proći — prva ili druga skupina? Ja sam u prvoj pa se dogovaram s prijateljima radi nošenja hrane i kuhalja.

Pod blijedim jutarnjim zracima pod nama se nazire pješčani pejzaž drugačijeg kontinenta od naše prenapučene Evrope. Naziru se tamne sjene oaza i rijetka naselja, a duga ravna linija vjerojatno je cesta. Avion silazi sve niže, a na horizontu se bijele vrhovi Visokog Atlasa. Tamo negdje je cilj našeg puta. Avion se naginje, u laganom luku kruži oko omanjeg grada i slijeće na aerodrom Marakeš. Iako je Afrika kontinent poznat po vrućini, sada, u rano jutro bilo je prilično svježe i mi se žurimo prema aerodromskoj zgradi. Uzimamo svoju opremu i, nakon carinskih formalnosti i gotovo beskonačnog mijenjanja marokanske valute, izlazimo pred suncem obasjanu zgradu aerodroma. U planu je i bilo da naša druga skupina odmah kreće na razgledanje grada, a mi autobusom u mjesto Imilil kako bismo još danas svladali visinsku razliku od tri tisuće metara.

Peripetije pod afričkim nebom

Izgleda da je klima na ovom kontinentu posebna i da djeluje na svoje stanovnike ne- kako usporenim ritmom. Nikome od njih se nikuda ne žuri — svaki zastaje, sjedne, od- mara se i opet malo pomakne u čekanju ne- čeg što je nama neshvatljivo. Očekivani au- tobus dobrano kasni, sunce se sve brže uždiže na nebu i mi namjesto ujutro odlazimo u podne. Ukravamo se u jedan odavno već isluženi autobus koji za čudo juri velikom brzinom. Oskudno bodljikavo raslinstvo oko aerodroma postepeno smjenjuje malo zeleni- nji pejzaž dok najinteresantnije dolazi tek kada autobus započinje uspon na obronke Atlasa krvudajući duboko urezanim dolinama i padinama. Promatramo malena raštr- kana sela na padinama uz našu cestu, zapra- vo skupine kuća s ravnim krovovima. Zbijene su jedna uz drugu, obično na vrhuncima užvišenja. Automobilski je motor zakuhao i dok se iz obližnjeg potoka donosi voda, mi najblizi vratima iskačemo na cestu i snima- mo okolicu i naš autobus. Nakon skoro tri sata vožnje, potkraj gotovo vratolomnom cestom (nešto slično kao uspon na Lovćen, ali po cesti koju raspoznae vjerojatno samo vozač), dolazimo do trga u selu Imilil na visini od oko 1500 m. S autobusa se istovaruju na- še stvari i sada se nastavlja vlastitim nogama i snagom svojih »motora«. Prema dogo- voru tu nas dočekuje veća skupina Berbera s mazgama radi prenosa naše prtljage. U općoj gužvi, galami i natezanju koji će od njih natovariti više stvari, dočekuje nas no- vo razočaranje. Uz Berbere vidimo i desetak osobnih automobila. Saznajemo da je veća skupina planinara iz Francuske, Španjolske i Engleske otišla do doma Neltner i »osvojila«



Planinarska kuća Neltner

ga, premda je bio rezerviran za nas. U tom domu na visini od 3200 m trebali smo se odmoriti za sutrašnji uspon na vrh Toubkala. U očekivanju odlaska iz Imilila mnogi od nas nisu niti znali što nas sada još očekuje. Započeo je uspon vijugavom serpentinom i na naše veselje pred nama se otvarao sve ljepši pogled na vrhunce obasjane popodnevnim suncem. Pješačili smo lagano, opterećeni najnužnijom opremom, jedva sat i pol, kada se zaustavljamo ispod jednog sela što se vrlo slikovito smjestilo na suprotnoj strani duboke vododerine. Uz nas se za čas našla velika gomila djece neumorno tražeći bombone i novac. Selo je izgrađeno na visini od oko 1900 m. Mislili smo da se sada samo odmaramo u njegovom podnožju za daljnji uspon, ali nas vodstvo puta upućuje prema selu. Preskačemo širok tok plitkoga potoka i uspinjemo se sve više. Kuće tog sela, podignute na istočnim padinama planinske udoline, izgledaju nam poput lastavičjih gniazeža priljepljenih na goleme okrugle eruptivne stijene smeđeljubičaste boje. Selo u prvi mah izgleda jako nečisto, ali takvi su samo prolazi između stepenasti sagrađenih kuća. Sobe u koje smo smješteni bile su čiste i potpunoma prekrivenе tepisima živih boja. Djeca što se skupljaju oko nas puna su lišajeva na glavi, a poneka i potpuno bez kose. Zene se skrivaju od naših

pogleda i ne dopuštaju da ih se slika. Vidjevši sve to, između nas se izdvajaju iskusniji planinari koji ne žele spavati u tom selu. Na njihovo inzistiranje vodstvo dopušta da prema domu Neltner krenu samo oni s dobrim spavačim vrećama. Uskoro ih vidimo kako zamiču za duboku vododerinu. Idući dan smo saznali da su do doma stigli u mrklu noć i proveli je gotovo bez sna na podu jedne hladne betonske prostorije.

Naša se skupina zadržala u selu Armd i preostali dio dana iskoristila za obilazak okolnih uzvišenja. Penjući se na okolne uzvine siane pratimo sisteme kanala za navodnjavanje. Izrađeni su u čvrstim metamorfni stijenama radi natapanja terasasto postavljenih polja i vrtova. Počeci ovih kanala nalaze se visoko pod snježištima koja daju jedinu vodu. S pojavom punog mjeseca na nebū vraćamo se u selo i na svojim kuhalima pripremamo večeru. Iako smo svi svijesni da nam spavanje nužno treba za sutrašnji izuzetno naporan dan, mnogi provode još jednu besanu noć. U sobama nas spava po desetero zavučeno u spavaće vreće. Nekima je vruće pa izlaze na terasu. Noćnu tišinu narušava meketanje koza i zvuk bubnjeva iz obližnjeg berberskog naselja.

Uspon prema cilju i povratak u dolinu

Kažu da je bilo oko tri sata u noći kada su nas budili i požurivali da krenemo. Pošto je za nas otpalo spavanje u onom gornjem domu, oslobađamo se suviše prtljage i ostavljamo je u kući hodže — glavara sela. U mraku se međusobno tražimo ručnim svjetiljkama i žurimo u dolinu. Oko potoka zastajemo i skupljamo se u veću skupinu. Na čelu je jedan Berber i za njim se postepeno uspinjemo uskom stazom prateći noge onoga pred sobom. Po umoru i teškim koracima, a povremeno i po svjetlucavoj izduženoj koloni, primjećujemo da je strmina prilično velika. Šteta što ne vidimo kuda prolazimo, jer po šumu planinskog potoka naslućujemo da je ovdje sigurno lijepo. Nakon dva sata uspinjanja sustižu nas i mazge, ali na rubu snijega one ostaju i oprema se skida. Sada Berberi preuzimaju dio opreme, ali mnogi od naših planinara nisu bili svijesni, da će tu uslugu morati i dobro platiti. Berberi su uporni u svojim ponudama i koriste naše nepoznavanje situacije i priliku koja im se pruža. Čudimo se njihovoj oskudnoj odjeći, po snijegu mnogi od njih hodaju potpunoma bosí. Nakon tri sata hoda postaje svjetlijie i sunce obasjava najprije najviše vrhunce. Gdje je cilj našeg puta — pitamo se na dugom usponu po snježnoj udolini. Netko kaže da se vrh vidi tek kad se stigne pred njega, a mi nismo još stigli niti do doma Neltner. Naša se skupina razvukla u vrlo dugu kolonu, a tamo na čelu netko pokazuje u daljinu srušnu točku — naš dom. Teško raspoznamo kuću od kamene stijene na kojoj je sagrađena, tako da su neki dom ugledali tek na pola kilometra prije

njega. Sivo zdanje potpuno se stopilo s kamjenjem na kojem je građeno.

Približavajući se domu, s naše lijeve strane bliješti visoka snježna padina na kojoj se crne sitne točke planinara. Vodstvo puta nas obaveštava da je to smjer uspona od doma prema vrhu Toubkala i da su ono najvjerojatnije naši prethodnici. Ulazimo u dom koji je na visini od 3200 metara. U prepunoj prostoriji tražimo malo mesta na stolu da prigrijemo čaj za doručak. Treba žuriti jer se kreće dalje, a do vrha je još više sati hoda. Valja savladati još visinsku razliku od tisuću metara, a koliko to iznosi u dužini, niko ne nije poznato. Na brzinu jedemo i nosimo samo najpotrebnije, čokoladu u džepu i voćni sok u tetrapaku.

Iznad doma dolazimo do snježne plohe. Koračanje po njoj svaki je čas sve teže. Budući da nismo ponijeli dereze i cepine (upozoreni smo da nam to nije potrebno!), započinju problemi. Prisjećam se kako sam te stvari stavljao kod kuće na naprtnjaču, ali jer je težina prtljage bila ograničena, nisam ih ponio. Netko se od prve jutarnje skupine odskliznuo visoko iznad nas i prema njemu polaze ljudi da mu pomognu pri silasku. Uporno se uspinjemo u želji da ipak dospijemo do vrha, ali led je sve teže savladiv. Čekićem što sam ga ponio uklesujem stepenice, ali to ide vrlo polagano. Nalazimo se još u sjeni obližnjeg vrha i led je tu mnogo čvršći. Uspinjemo se i prema kazaljci visinomjera stižemo do 3500 metara. Dalje postaje sve opasnije i iskusni alpinisti i gorski spasavaci odgovaraju nas od uspona. Skupina s kojom se penjem nakon dogovora odustaje, pa se i ja vraćam.

Odmaramo se na blještavom suncu s »glečerkama« na očima promatrajući visoke gotovo ljubičaste stijene okolnih vrhova. Duboko pod nama kroz snježnu dolinu vidi se jugava traka nove skupine planinara. Izgleda da je to drugi dio našeg pohoda. Prošlo je već podne kada smo se spustili do doma Neltner. Dok neki od pridošlih odustaju od uspona i prepuštaju se odmoru na suncu, nekoliko manjih skupina polazi ipak prema vrhu. Mnogi od njih imali su i sreću jer se led pod zrakama podnevнog sunca počeo otapati i sada je bilo lakše pri usponu. No među najupornijima bilo je i onih koje je snaga izdala gotovo na dohvrat vrha i bili su sretni što su se živi vratili u dolinu. Ne predbacujem sebi što nisam došao do vrha, jer dolazak do ovog mesta i vidici što smo ih imali priliku doživjeti svojevrsna su nagrada za uloženi napor.

Zbog prepunog doma Neltner plan se ponovo mijenja. Odlučeno je da se svi spustimo u dolinu i prenoćimo u jedinom hotelu ovog planinskog lanca, u Asniju.

Razdijeljeni u male skupine vraćamo se prema dolini. Putem raspravljam o razlogu zašto nismo uspjeli doći do vrha — je li krije se u to što nismo imali dereze i cepine ili što nismo spavalii u domu, ali kako nas okoliš kroz koji prolazimo sve više zaokuplja svo-



Planinarski dom u Ilimilu

Foto: Mr Srećko Božičević

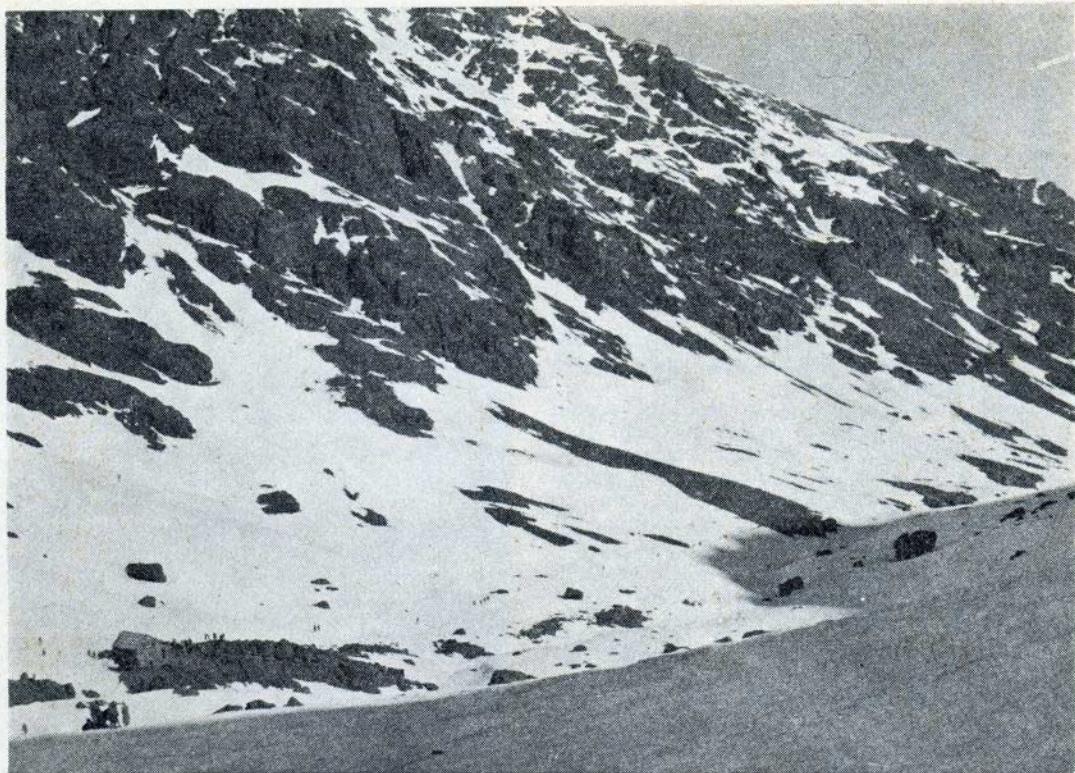
jom izuzetnošću, i pitanje neuspjeha sve manje postavljamo. Svaki od nas pronalazi nešto što ga zabavlja i interesira: raslinstvo, razne stijene, lišajevi po kamenim blokovima, stada koza koje vrlo sigurno preskaču kameni blokove, let ptica iznad vrhova oko nas, čudno osamljeno stablo, šum potoka, niz malih slapova, bijela kuća u potočnom klancu i niz drugih detalja kakvih nismo vidjeli u našim planinama. Bilo bi divno kad bismo mogli ovdje ostati još koji dan i tumarati okolnim uzvisinama, ali eto, to ostaje neostvarena želja.

Približavanje prvom selu najavljuju djeca što nas uporno prate i na lošem francuskom jeziku traže bombone, novac i cigarete. Za ovakve male uporne pratioce ne bi bile dovoljne ni stotine kilograma bombona, ali mi smo im donijeli i ostavili razne odjeće i hrane koju će im roditelji podijeliti kada se vrati u selo.

U Ilmilu dolazimo već kasno popodne. Čekajući dolazak autobusa kupujemo kristale i razne druge suvenire ovog kraja. Oni koji se uporno pogadaju svakako bolje i prolaze. Mijenja se i trampi za hranu i odjeću. Naprtnjače se pune bizarnim kamenjem i raznim suvenirima.

Turistički finale i sretan povratak

U Ilmilu gotovo nas dočekuje noć, jer obećani autobus ne dolazi. Jedni se prema



Uspon od doma Neltner

Foto: Mr S. Božičević

hotelu spuštaju taksijem, a moja skupina uspijeva uhvatići otvoreni kamion. Na pola puta susrećemo i autobus pa on nešto kasnije dovozi i preostale članove našeg pohoda. U »Grand hotel du Toubkal« smješteni smo u sobe s pravim krevetima i tekućom vodom, ali nas je dvostruko više nego kreveta. Uz ležaj na krevetu koristi se i pod na koji se raspoređuju oni iz druge skupine. U velikoj sali hotela, pod stropom ukrašenim arapskim ornamentima, dijeli se topla večera — kombinacija naših konzervi i marokanske salate. Kako bi slavlje bilo potpunije a i radi bolje probave, zalogaji se zalijevaju i dobrim vodom. Sada svaki na svoj način proživljava zbivanja za protekla dva dana. Duboko u noć odlazimo u sobe na zasluženi san.

Ujutro poslije doručka ukrcavanje stvari u autobus, silazak s planine u grad Marakeš. U planu je razgledanje historijskih i ostalih znamenitosti, obilazak velike tržnice i kupovanje svega što se obilno nudi u ovom mnoštву. U banci se mijenjaju preostale devize i započinje »pohod« trgovanja. Dok jedni kupuju, drugi pronalaze nacionalne restorane, treći se u kočiji voze gradom, ostali snimaju i tako svaki prema svojoj želji i sklonostima.

U popodnevним satima svi smo na aerodromu. Stiže i posada našeg aviona, koja se odmarala negdje uz more. Carinska kon-

trola dugo se otegla i nikako da se uputimo do aviona. Veselio sam se letu još po danjem svjetlu, ali poletjeli smo tek u sumrak. Sati vožnje u avionu ispunjeni su večerom, kupovanjem prigodnih razglednica s crtežom vrha Toubkala i značaka, »udaranjem« prigodnog planinarskog žiga, fotografiranjem i prepričavanjem nedavnih događaja. Nisu izostale niti uobičajene planinarske »govorancije«, zahvaljivanja i čestitanja ispunjena željama za još mnoga ovakvih »brzpoteznih« planinarskih osvajanja. Pozdravi, rukovanja, izmjenjivanje adresa radi slanja fotografija miješaju se nakon slijetanja s pitanjima naših carinika: »Što 'mate za carino?« Zna se — ništa! Putni dojmohvi ne podliježu carini, a ono malo kamenja, svile i berberskih dolama nije tako skupo da bi ih trebalo cariniti.

Ispred aerodomske zgrade razilaze se posljednje skupine naših planinara i uskoro se drmusamo u autobusu riječkih planinara prema Ljubljani. Svaki u svojoj glavi prebire i sređuje dojmove i račune osobnih želja i stremmljenja prema zaledenom vrhu Toubkala koji je, eto, ostao za nama tamo daleko na toploj afričkom kontinentu. Boje videne vlastitim očima na ovom putovanju oživjet će ponovno za desetak dana na kolor snimcima ili dijapožitivima, a sjećanje na jedan planinarski pohod ostat će sačuvano za dane koji dolaze.

Bogota i okolica

Putopis iz Južne Amerike

VLADIMIR DUMBOVIĆ, dipl. geograf

ZAGREB

Naše turističko putovanje po Južnoj Americi započeli smo Caracasom, glavnim gradom Venezuela (vidi Naše planine br. 9—10, str. 209). Iz Caracasa polazimo avionom u Bogotu, glavni grad susjedne države Kolumbije. Put avionom trajao je oko sat i pol. Zračna udaljenost oko 1100 km. Naš itinerar je obuhvatio sám grad Bogotu i bližu okolicu na sjeveru: rudnik soli Zipaquiru i gradić Gvatavitu s jezerom.

Planinski masiv Cordillera

Zapadni dio države Kolumbije karakterizira visok planinski reljef Cordillera (Kordiljera), koji se od juga prema sjeveru lepe-zasto grana u tri dijela: Cordillera Occidental, Central i Oriental (zapadni, srednji i istočni Kordiljeri). Njih dijele duboke doline rijeke Magdalene i njezinog pritoka Cauca. Između ovih dviju rijeka su srednji Kordiljeri. Bogota se nalazi u visokim dijelovima istočnih Kordiljera na nadmorskoj visini 2658 m, dakle samo malo niže od našeg Triglava (2864 m). Ove Kordiljere karakteriziraju visoki planinski grebeni s visinom od gotovo 5800 m. Glavnina stanovništva države Kolumbije nalazi se na zapadu, u regiji tih Kordiljera. Istočni dio države većinom je nizinski, prošaran vodotocima i slabo naseljen.

Kolumbija ima preko 1,1 milijun km^2 i više od 21 milijun stanovnika, dakle u prosjeku je slabo naseljena: oko 20 stanovnika/ km^2 (Jugoslavija 255.804 km^2 s 20,533.000 stanovnika, 80 st./ km^2).

Kolumbija je jedina južnoamerička zemlja, koja ima izlaz na dva mora odnosno oceana. Na zapadu je Pacifički ocean, a na sjeveru izlazi na Karipsko more, koje se nastavlja u Atlantski ocean.

Prošlost Kolumbije

Kada su Španjolci početkom 16. stoljeća osvojili zemlju, nazvali su je Nova Granada. Ona će kasnije obuhvatiti još i današnje države Panamu, Ekvador i Venezuelu. Godine 1810. počinje ustanak protiv Španjolaca. Simon Bolivar, vođa ustanika, osvoji 1819. Bogotu i proglaši nezavisnu republiku »Veliku Kolumbiju«. Naskoro se ona raspala (1830) na samostalne republike Venezuela, Ekvador i Kolumbiju, koja je u početku obuhvatila i današnju državu Panamu. Godine 1903. Panama se pod utjecajem SAD odjeljuje od Bogote i postaje nezavisnom državom. U tom antagonizmu sa SAD prije prvog svjetskog rata, Kolumbija se okreće prema Njemačkoj. Njemački utjecaj u Kolumbiji vidljiv je i danas: nacionalna garda nosi kacige poput nje-

mačkih vojnika u prvom svjetskom ratu. Vidjeli smo ih na straži pred predsjedničkom palačom u Bogoti.

Bogota — Američka Atena

Spanjolci osnivaju Bogotu 1532. Godine 1970. imala je oko 2,7 milijuna stanovnika, a danas ih po procjeni ima preko 3,5 milijuna. Od stare španjolske arhitekture, koju tamo nazivaju »kolonijalnom arhitekturom«, ostalo je vrlo malo. U građanskom ratu (1948) stare su kuće gotovo nestale. Ostala je jedna takva »kolonijalna« kuća u samom centru Bogote, uz glavni trg, kraj monumentalne katedrale, i danas je pod zaštitom države. Kuća ima drvene dijelove, koji su zelene boje.

Nakon građanskog rata u Bogoti se grade višekatnice, neboderi i soliteri. Ima i velikih novih stambenih četvrti, koje smo vidjeli idući autobusom na sjever prema Zipaquiri. To je uglavnom niskogradnja s raznolikim fizonomijama.

U Bogoti ima visokoznanstvenih ustanova i zavoda. Španjolci ovdje osnivaju sveučilište 1572. Tu je, nadalje, velika biblioteka, muzeji s neprocjenjivim vrijednostima, tako da je Bogota dobila epitet »Američka Atena«.

Bili smo u Muzeju zlata (Museo del oro), koji je jamačno jedini te vrste u Americi a vjerojatno i u svijetu, jer ima velik broj predmeta iz predhispanskog perioda (prije dolaska Španjolaca), a vrijednost im je to veća, jer su eksponati većinom iz zlata. Vidjeli smo raznovrstan nakit, razne ljudske figure, čudne životinske oblike, simbole starih božanstava itd. Pažnju privlače dugačke naušnice, naime, nekoliko zlatnih koluta visi jedan ispod drugoga vertikalno, tako da je dužina preko 10 cm. Svojom težinom izduživale su ušnu školjku i zbog toga su Španjolci nazivali starosjedioce »dugouhima«. Izložene su i stare izradevine od tekstila. Pripadaju kulturi Inka, čija kultura je bila na visokim Andama.

Smještaj Bogote

Bogota se nalazi u visokom andskom području, na nadmorskoj visini od 2658 m, na visoravni na podnožju planina. Ima nepridonosno položaj. Nalazi se podajle od mora, u teško pristupačnom kraju i na velikoj nadmorskoj visini, stoga su njezine glavne komunikacije s vanjskim svijetom zračne (avionske). Kolumbija ima više od 430 aerodroma i uzletišta. Nalazi se u tropskom pojusu, na 5° sjeverne geografske širine. Kroz njezine južne dijelove prolazi ekuator, a južna granica, sa svojim krajnjim šiljkom, dotiče rijeku Amazonas. Klima Bogote je ipak

snošljiva zbog velike visine. Ima mnogo obo-rina, svaki dan pada kiša, o čemu smo se i mi osvjedočili.

Hotel »Tequemdama«

Odsjeli smo u hotelu »Tequemdama« koji je dobio ime po jednom starom predhispanskom božanstvu. Njegov simbol nalazimo na svakom koraku. Taj hotel, visoke kategorije s 5 zvjezdica, golema je kombinirana zgrada s 14 katova. Nalazi se gotovo u centru grada. U velikom holu, gdje je recepcija, nalazi se velika zdjelna slika koja predočuje indijanske starosjedioce u idili prašume prije dolaska Španjolaca. Taj hotel je u sklopu međunarodne hotelske korporacije »Interkontinental«, koja ima svoje hotele širom svih kontinenta — u preko 70 svjetskih gradova. Medu njima su i dva zagrebačka: »Esplanade« i »Interkontinental«.

Na ulicama velika nesigurnost

Južna Amerika ima — zbog velikog natalita — eksplozivan porast stanovništva. Redovita su pojave obitelji i s više od 10 djece. Roditelji nisu u mogućnosti da se brinu za djecu, pa ih odgaja ulica. Djeca se već od rana moraju sama snalaziti. Na ulicama prodavaju novine, sreće i razne druge stvari. Česta je slika da majka radi svoj posao s malim djetetom privezanim na ledima.

Velika je migracija iz sela u grad. U gradove se slijeva veliki broj seoskog stanovništva u potrazi za zaposlenjem. Međutim, u gradu se razočaraju, ne dobiju zaposlenje, pa se bave raznim sumnjivim poslovima. Često puta žive na ulici ili žive od ulice. Ne samo da nalazimo na ulicama razne ulične prodavače koji prodavaju sve i svašta, nego ih ima koji žive od pljačke. Ako jedan takav uličnjak vidi na ruci sat ili fotoaparat, jednostavno ga otrgne ili ženi otme torbicu, i nestane netragom. Osobito su na udaru stranci i mnogi od njih bude opljačkan. I jedan naš suputnik je ovako prošao. Ujutro, kad je sâm šetao blizu našeg hotela, iznenada mu je prišao neki čovjek, i u tren oka je ostao bez fotoaparata. Stoga nam je bilo savjetovano, da sami ne hodamo po gradu, odnosno da ideo barem po dvojica i da vrednije stvari sakrijemo pod odjeću.

Grad kontrasta

Kao i u drugim južnoameričkim gradovima velike su socijalne suprotnosti: s jedne strane raskoš i bogatstvo, a s druge bijeda i krajnje siromaštvo. Uz moderne velike zgrade, superraskošne hotele i privatne kuće, koje su posljednja riječ moderne arhitekture, ima i favela (nastambe sirotinje podignute iz ambalaže, a djelomično i od cigle koja je neozubkana).

Susret s andskim Indijancima

Doživio sam već susret s Arapima u nekoliko njihovih zemalja, s Crncima u SAD, na Bahamima i na Nizozemskim Antilima (vi-

di Naše planine 1978.br. 9—10, str. 210), sa žutom rasom (Mongolima) u Japanu i Kini, a sada sam ovdje doživio i prvi neposredan susret s južnoameričkim domorocdcima Indijancima ili kako ih ovdje nazivaju Indiosima. U Andama u predšpanjolsko doba bila je država Inka. Tu su se starosjedioci zbog teške prisutnosti odnosno izoliranosti uščuvali u velikom broju. Odmah su uočljivi radi svojih tipičnih fizionomija. Puninu indijanskog stanovništva u svoj svojoj autentičnosti vidjet ćemo tek kasnije u Peruu.

Obilazeći Bogotu naidosmo pred ulazom u Muzej zlata na skupinu ljudi niskog rasta u narodnoj indijanskoj nošnji. I muškarci i žene sa šeširima na glavi (i žene nose muške šešire). Muškarci imaju bijele duge gaće, a žene bijelu dugu suknu. Preko sebe imaju osebujan haljetak, koji se stavlja preko glave i pada jednoliko niz tijelo tako da pokriva i ruke. To je tipičan pončo, koji je i kod nas ušao u žensku modu. Svi imaju crnu kosu. Muškarci imaju također dugu kosu u obliku pletenice koja im pada niz leda. Žene nose oko vrata ogrlice zlaćane boje, a na ledima im visi dijete. Prodavali su suvenire (šarolik tekstil vlastite izradbe).

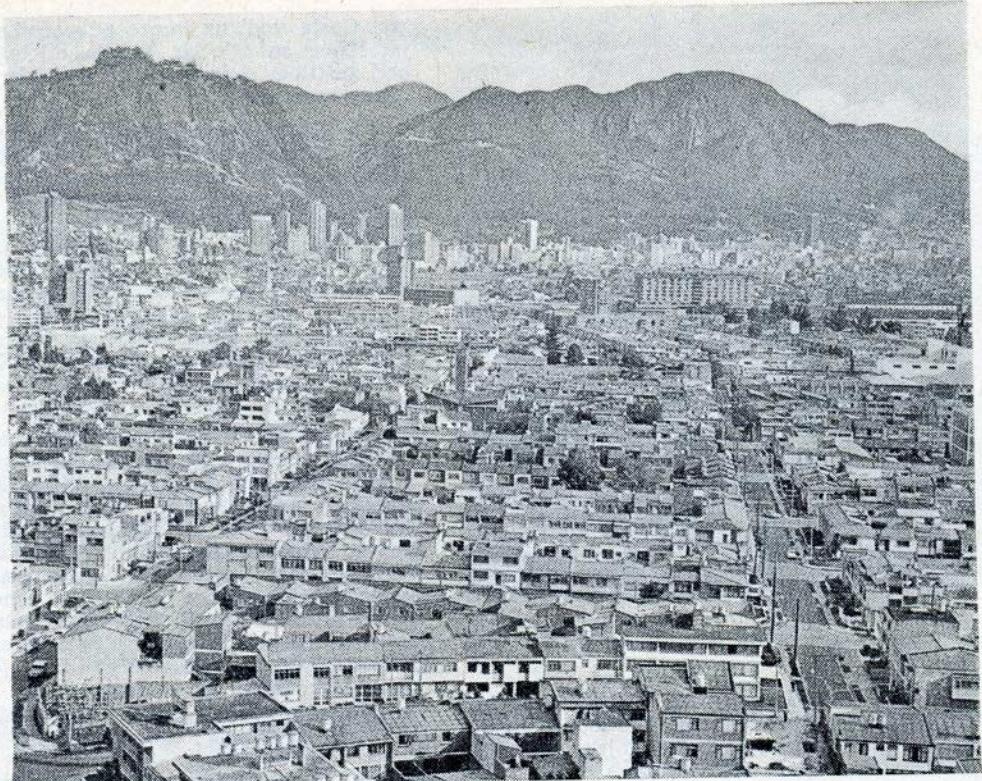
Stanovništvo Kolumbije je miješano. Glavninu čine mestici (mješanci: bijelci s Indiosima), a ima i kreola. To su stanovnici u kojima dominira bijela biološka komponenta i žive većinom u gradovima. Naša vodičica — Kolumbijanka, imenom Ingrid, rekla je da joj je otac Nijemac i da se sada spremila na studije u Njemačku. Govorila je njemački. Manji postotak čine čisti Indijanci, koji žive u Andama odnosno u Kordiljerima. Ima i crnačkog stanovništva, većinom u primorju, gdje je prava tropска klima. Ima starosjedilaca koji žive još u vijek u prakulturi sa strijelicom i lukom.

Zidovi Inka

Kada smo išli autobusom na sjever u Zimapaquiru, vidjeli smo male niske zidove uz cestu i nešto u poljima. To su ostaci zidova koje je gradilo staroindijansko stanovništvo. Visoki su oko jedan metar i posebne su tehnike građenja. U kalup su nabijali zemlju natopljenu nekom tekućinom u koju su prije umiješali usitnjenu trsku. To bi se stvrđnulo i tako stoji do danas. Izgleda da su zidovi imali i funkciju kao medaši parcela. Većina zidova su originalni a ima ih i restauriranih. Na nekima je postavljen beton, da budu ni-velirani. Protežu se na kilometre uz cestu i nešto podalje od ceste i dio su pejzaža. Možemo ih usporediti s našim suhozidovima u kraškim (vapnenjačkim) krajevima.

Prirodna dobra Kolumbije

Kolumbija ima rudno bogatstvo: zlato, srebro, platinu itd. A ima i dragog kamenja, npr. smaragda (španjolski esmeralda). Oni su privlačne živo zelene boje. Ima i žensko ime Esmeralda. U Smetaninoj operi »Prodana ne-



Bogota

vjesta» (praizvedba 1866) nastupa plesačica imenom Esmeralda. Smaragdi su nacionalno blago Kolumbije. S njima se i kriju mali. Prodaju se u draguljarnicama i kupuju se kao suvenir. Sirovi smaragdi su pristupačne cijene. Prodavali su se također i u šopingu našeg hotela. U jednoj trgovini kupio sam tri mala sirova smaragda za 1,8 dolara. Uza me je cijelo vrijeme stajao policajac radi sigurnosti. Obradeni (brušeni) smaragdi jako su skupi, nešto veći komad košta 300–400 dolara.

Dio Kolumbije, kuda smo prolazili, sjeverno od Bogote, zelen je; obradive površine sa šumarcima, livade i pašnjaci, oranice i voćnjaci. Kolumbija je također proizvođač kave, koja je visokog kvaliteta. Velik dio šuma je uništen pa je na mnogim mjestima tlo jako erodirano. Da se spriječi daljnja erozija tla, pošumljava se tlo, većinom crnogoričnom šumom. Od žitarica uspijeva ječam i kukuruz (koji je glavna žitarica), ima i pšenice, ali ne mnogo, zbog velike vlage (čestih kiša).

Kolumbija ima razvijeno stočarstvo. Na pašnjacima smo vidjeli velik broj goveda. Neki su pašnjaci ograđeni žicom, što upućuje da su tu stočarske farme (stabilacija, lat. stabulum — staja). Krave su većinom crno-bijele boje, što daje lijepu sliku u zelenom pejzažu. Na jednom mjestu vidjesmo velik pogon za preradbu mlijeka. Od stoke smo vidjeli još konje i nešto ovaca. Konj i magarac još i da-

nas služe za transport. Vidjeli smo pojedinačno jahače na konjima. Bila je nedjelja pa su vjerojatno jahali radi sporta.

Rudnik soli Zipaquirá

Pošli smo na izlet na sjever u okolicu Bogote u dva veća naselja, Zipaquiru i Gvata-vitu. Prvi je rudnik kamene soli, a drugi je gradić na jezeru s rekreativnom funkcijom. Udaljenost od Bogote je oko 50 km zračne linije. Autobusom prolazimo najprije sjevernom periferijom Bogote, gdje dominira nova stambena privatna gradnja s interpoliranim višekatnicama i soliterima, koji u svojim donjim dijelovima imaju funkciju šoppinga. Iz-šavši iz Bogote razveseljuju nas crno-bijele krave na pašnjacima. Gledamo njive pod žitaricama, ali dominiraju livade i pašnjaci. Naseljenost je rijetka. Gledamo stare seljačke kuće pod slamom, ali su radi dekora i moderne kuće pod slamom.

Ovdje je jedan prirodnii kuriozum. Na velikoj visini od 3000 m raste eukaliptus. Par-kovi u Bogoti muku muče s vodom, a odakle ovdje eukaliptus, kada on treba velike količine vode? Čuli smo odgovor: u podzemlju ima vode, a eukaliptus pušta svoje korijenje duboko u podzemlje do ovih voda i to omogućuje sebi život.

Usput napominjemo, tko želi vidjeti eukaliptus neka podne na otok Lokrum kod Du-



Soliter u Bogoti

brovnika. Taj otok, premda je malen, ima niz zanimljivosti u prirodnom u društvenom pogledu. Ima i botanički vrt u kojem ćemo naći razno raslinje s raznih strana svijeta. Među njima ima i nekoliko vrsta eukaliptusa.

Naskoro ugledasmo veliko naselje Zipaquiru, nad kojim dominira velika crkva u tipičnom španjolskom stilu: široko pročelje s dva niska tornja, što karakterizira i ostale krajeve Latinske Amerike. Uspinjemo se serpentinama i stižemo u Zipaquiru. Na visini smo od oko 2800 m. Ulaz u rudnik je iznad naselja. Tu je vidikovac s panoramskim pogledom na Zipaquiru, na njezin rudnik i okolicu. Zipaquiru je na padini reljefa. Tu je rudnik kamene soli koji je radio još u predhisapskog doba. Ovamo su dolazili Indijanci iz dalekih krajeva, čak iz Meksika. Oni su mijenjali svoju robu za sol. Sol nije čista, ima primjesa ugljena i još neke druge minerale. Uz rudnik je pogon za separaciju tih primjesa. Ulazimo vodoravno u brdo kroz velika vrata. Naskoro ugledamo veliku podzemnu prostoriju, koja služi kao crkva. Naziva se Katedala od soli (Catedral de sol). Uz tu veliku ili glavnu dvoranu ima i manjih prostorija, koje služe kao pokrajne kapelice. Unutrašnjost je urešena raznim kipovima, koje je izradio umjetnik Alberto Acunja, i ima električno osvjetljenje. Zidovi su povezani velikim čeličnim užetima radi sigurnosti odnosno radi zaštite od odrona.

Jezero s gradićem Gvatavita

Napuštam Zipaquiru i zaobilaznim putem putujemo dalje. Dodosmo do jezera u obliku izdužene površine, dužine oko 15—16

km. Cesta vodi uz jezero od početka do kraja. Kuće su rijetke, jer je cijelo područje pod zaštitom države, da bi zadržalo svoj prirodan karakter.

Na kraju jezera je Gvatavita, mali gradić bijele fisionomije. Izgleda kao jato bijelih ptica na padini iznad zelenkastog jezera. Ovo je mala urbanističko-arhitektonska cjelina u punini harmonije s mnogo zanimljivih pojedinosti. Cijeli gradić je zaodjenut u bijelinu. Sve je izgrađeno u bijeloj boji. Gotovo svaka kuća je u drugom stilu, ali su kuće kontinuirano i planski građene. Ulice i trgovi su spojeni stepenicama. Ima i po koji spomenik s motivom iz predhisapskog doba. Kuće nadvisuje crkveni zvonik u obliku bijelog obeliska.

Bila je nedjelja, pa su domorodački Indiovi došli u crkvu i tako smo imali prilike da vidimo u većem broju autentične Indijance. Nedaleko arene je mala tržnica, gdje su žene Indijanke, s muškim šeširima na glavi, prodavale svoje poljoprivredne proizvode. Autentični Indijanci su osebujuće fisionomije: koža im je tamno zagasite boje, svi su crnokosi, izbočenih ličnih kostiju, razvijenih usta i uopće čeljusti. To više karakterizira žene nego muškarce. Zbog brdovitog terena konj je i ovdje glavno sredstvo za transport. Na jednom mjestu smo vidjeli mnogo privezanih konja. Ljudi ih tu ostave i idu dalje za svojim poslom. Takva nam je slika poznata iz naše Bosne. Bilo je podne, ljudi posjedaše u manjim skupinama po tratinu, otvorile svoje košare i torbe da jedu, da se okrijepe. Mnogi će do svojih kuća naporno pješačiti uz brdo, jer nemaju svi konja. To nas je također podsjetilo na teferić u Bosni. Razumije se da je to sve privlačilo našu pažnju, jer smo tu osjetili dio stare autentične Južne Amerike.

Prošlo je podne. Sunce ugodno grijije i odrazuje se o mirnu površinu jezera. Napuštam gradić Gvatavitu. Na povratku u Bogotu usput skrećemo u Cassa vieja (Stara kuća). Tu je nekada bila hacienda (poljoprivredni privatni posjed), koji sada ima turističku atrakciju. Nekoliko starih restauriranih kuća na blagoj zelenoj padini. Razveseljuje nas španjolski melos. Trojica mlađih s dvije gitare raspijevali su se na milozvučnom španjolskom jeziku.

Još jedan dan ostali smo u Bogoti i taj dan smo imali slobodno. Ni taj dan nije bio bez kiše. Podveče polazimo na aerodrom da bismo pod okriljem noći odletjeli na drugi kraj Južne Amerike. Gvatavita je već daleko iza nas, ali u mislima gledamo njezine kao snijeg bijele ulice, kojima prolaze tamnopute Indijanke, kose crne poput ugljena, jakih čeljusti i kostiju na licu.

Cijelu noć provedosmo u avionu, da bismo drugi dan ujutro ugledali obale Južnog Atlantika. Stigosmo u Rio de Janeiro, u jednu od turističkih metropola svijeta.

Razgovor s prof. Zvonimiroom Kelerom

Poznati karlovački planinar prof. Zvonimir Keler (rođen 1900) i suradnik »Naših planina«, ima vrlo dugotrajnu planinarsku biografiju. Godine 1922 (!) bio je tajnik »Višoće« u Gospiću, a poslije se bavio planinarstvom u svim mjestima gdje je službovao kao profesor. Poslije rata nastanio se u Karlovcu i kao član PD »Dubovac« mnogo je učinio na planinarskom propagiranju Žumberačke gore (s Ivom Ottom je napisao vodič po Karlovačkoj transverzali). Kao planinar često je volio sam prolaziti planinom po čemu se donekle razlikovao od prosječnih planinara. To je bio povod da u obliku jednog razgovora objavimo iskustva ovog našeg uglednog planinara seniora.



Mnoge čudi zašto vi često planinarite sam. Možete li nam to objasniti?

Jos kao dijete volio sam lutati po dolovima, brežuljcima i šumarcima oko moga zavičaja, tamo na obroncima blage Bilogore. Kad sam kasnije boravio kao prosvjetni radnik nekoliko godina u Gospiću, nakon nenadane smrti moje žene, onaj prekrasni lanac Velebita otkrivaо mi je na samotnim turama svoja tajanstvena njedra. Pećine u Perušiću, Studencima, ona Pčelina kod Vrepca, a i više drugih, privuklo je moju pažnju. Raspitujući tamošnje žitelje gdje su i gdje im je ulaz, zavirio bih u njih koliko sam bez sredstava mogao, a zatim bih prvim prilikom tamo po-veo skupinu učenika s najnužnijom opre-mom i tako zavirio dublje u tajne podzem-nog svijeta krša. Dakle, prva prednost samičkog planinarenja jest što se za te pohode nisam morao bilo s kim dogovarati, praviti planove, nikog čekati, već otići tada kad sam uhvatit slobodna vremena i osjetio potrebu za prirodom.

Ali Velebit je daleko od Gospića, a njego-va privlačnost za mene toliko da sam to ne-kako morao riješiti kako bih bio odsutan bar dva dana. Uspio sam da mi se raspored sati u učiteljskoj školi udesi tako da mi obuka završava subotom već do 11 sati, kako bih odmah zatim uzeo već spremljenu naprtnja-ču, i put pod noge do Velebita. Prvo vrijeme obično bih se uputio cestom onih 12 km do Brušana. Tamo bih se malo odmorio u maloj gostionici kod Marasa. Tu sam koji puta, vraćajući se s Velebita, prespavao noć od ne-djelje do pondjeljka, ujutro poranio, pa sam

već u 8 sati bio na svom poslu u školi. Da-kako, često me poslužila sreća pa bi me koji kirijaš povezao, bar dio puta.

Biste li nam mogli reći kuda ste sami iz Brušana odlazili i što ste u Velebitu doživjeli?

Kad sam planinarim, ne narušavajući mnogo tišinu okoline, doživljujem štošta inače neopuženoga. Osobitost flore i faune zau-tavlja me po volji kao i ostalo što mi pobudi pažnju. I tada često skrenem s namjeravanog puta, posebno bi mi zaokupio pažnju svaki neobičan šum. Dakako, lutati po Velebitu opasno je, ali sam se služio stariim specijal-kama što sam ih imao u zbirci prirodoslov-но-zemljopisnog kabineta.

Hoćeće li nam ispričati koji zanimljiv primjer?

Pa, eto, jednom sam od Marasa ranim proljećem poslije podne, a bilo je vrlo toplo, pošao uz gotovo posve presušenu Suvaju, go-re više skrenuo sam lijevo uz žubor potičića, kad li začuh neki šum, odron šljunka. Stan-doh. Ugledah otrcanog vuka kako se niz neku presušenu uvalu spušta dolje do vode. On žedan sišao na desetak koraka od mene do vode, ali tek što je koji put lapnuo malo vo-de, opazi me pa podiže glavu i počinje režati na mene kao pas. Ja se stisnem pod stijenogledavajući se dolazi li još koji. Ali sastala se dva samaca! On reži i ne da mi proći. Očito, on se boji mene, a ja njega. Dosjetih se, pa da pokušam kao s psom. Dohvatim kamen i bacim ga prema njemu. On odskoči natrag, ali se odmah vrati režeći. Ali kad sam prema

njemu bacio nekoliko kamenova, on se okre-ne i trkom izgubi u jaruzi kojom je i sišao. Ipak me ta nezgoda malo zastrašila, pa sam se opreznije uspinjao. Stigao sam do prekra-snog izvora uz stazu što vodi onuda gore na prijevoj, pa dolje prema Raminom koritu i Lukovu. Ne znam postoji li danas taj izvor. Onda je iz glatkog stijene, obrasle mahovinom, izlazio jak mlaz vode. Tu sam uživao sjedeći i zalažući iz svoje torbe, ali zatim gore do sedla nisam stigao.

Ipak, kasnije sam tu još nešto osobita do-zivo. Moj bivši učenik, a tada već učitelj u Lukovom Šugarju, javio mi je da se tamo u blizini nalazi neki nepoznat možda arheološki vrijedan objekt. I tako se u slično doba dana uputih istim putem od gostonice Maras. U gostonici sam se sastao s nekim mornarom, on je s kovčegom i u monarskom odijelu po-lazio istim putem, pa za Lukovo Šugarje. Nekako mi je bilo neugodno da idem ispred njega. Na moja pitanja on bi samo nešto promrmljao. Bio mi je sumnjiv, jer čovjeka se katkad bolje čuvati od vuka, pomislili. Zato ga gore više od izvora pustim da ide ispred mene. Samo par koraka ispred križanja pojavi se sa suprotne strane neka djevojka, jaka, kršna. On joj bez riječi pokaže kovčeg da ga dalje nosi. Na moje pitanje samo promrmlja da mu je sestra, pa se oboje od-mah izgube iza brijege. Iza toga sam promi-jenio smjer planinarenja. Zašto ne bih od prijevoja hrptom skrenuo desno prema Sad-kovcu, pa se spustio u Oštarije i prenoćio u plovaniju kod starog meni dobro poznatog plovana Josipa Zagara. Tako učinim orienti-rajući se po specijalki. Na njoj sam opazio da od jedne vrtače vodi staza ravno dolje u Oštarije. Pa kad sam stigao do vrtače i video stazicu, a sunce se već sklanjalo prema moru, sjeo sam i uživao u bajnoj prirodi prislruškujući u daljini cvrkut ptica. Ljepota me zanijela, pa tu sanjarih udrušići miris planin-ske flore. A kad se sunce već izgubilo u moru, pobrザah stazicom strmo nizbrdo dolje kroz šumu. Ali doskora stazica bivala sve slabijom, a stijene mi sve više smetale silazu. Kad sam stazu posve izgubio, učinio sam ono što svaki iskusni planinar čini: vratio sam se gore do one vrtače od koje sam i pošao. Srećom, moja valjana električna svjetiljka osigurala mi je da se nisam izgubio u onom strašnom bespuću.

Što sad da radim? Umoran sam. Spust do Brušana dalek je. Noć je topla i kratka. Pušać sam. Skupim suharke granja i naložim vatru. Prokuburit ću uz vatru noć i rano otići dolje. Ipak dogodilo se nešto boljega. Tek što se oganj počeo rasplamsavati a meni po-stalo hladno, prošetah sa svjetiljkom malo dalje hrptom prema zapadu. Ne prođem niti 200 koraka kad nađem na drugu veću vrtaču, a od nje dolje vodila dobro utra staza kroz šumu. Vratim se, brzo ugasim vatru i pohitam šumom nizbrdo. Kad sam stigao u Oštarije i zakucao na vrata plovanije, javio se plovan Joso. Po glasu me prepozna i ve-

seo primi. Gazdarica Luce radovala se ciga-retama.

Drugog sam dana još proplaninario mimo ponora i vrela Ljubice, penjaо se po stijena-ma Alaginca, popeo na vrh Kize, tu dugo sjedio a zatim se spustio u Crni Dabar do škole. Učitelj mi reče da ima oko 50 školske djece. Po okolnom kamenjaru nailazio sam na lijepe kristale vapnenca za svoju školsku zbirku. Zatim se uspnem na Dabarsku kosu, spustim preko Stupačinova u Oštarije k plo-vanu na govedinu. Kad bi Joso stigao u Go-spic, redovno bi bio mojim gostom u hotelu »Lika«.

Ispričali ste nam kako ste se sastali s vukom. Sjećate li se još kojeg susreta s riječkim životinjama ili pticama?

— O, toga ima mnogo. Kad se čovjek sam šulja po prirodi, otkriva ne samo brbljave ptice što se odaju svojim cvrkutom, pjevanjem, fućkanjem, kreštanjem. Našu karlovačku veliku i geomorfološki vrlo zamršenu šumu Kozjaču često posjećujem. U proljeće ptičji pjev je najbučniji. Za neke od njih (sjenice, kosove, crvendače) znam područja gdje se redovno u većim skupinama javljaju, pa približavajući se tim mjestima očekujem kad će se javiti. Ali mnogo mi je zanimljivi-je promatrati kako djetlići ili crne žune hra-ne svoje mlade. Oni mali golijaševci javljaju se bučno iz svojih duplja što su im roditelji izdubili u natrulom hrastu. I tada, smjestivši se negdje blizu zaklonjen granjem, čekam da vidim kako roditelji svaki čas donose u klju-nu debelog crva i kako se glavice mladih is-pružaju u nadu da će im dopasti mastan za-logaj.

Od sisavaca najljepši mi je susret sa sr-nama (u Alpama i s divokozama). Srne obično susrećem po šumskim propancima rano ujutro još na paši. Ali i za topla dana uži-vam prateći ih kako se svojim redovnim sta-zama spuštaju do vode. U Psunju sam jed-nom za najveće žege o podne stao na kra-snog srndača što je spavao pod bujadi. Džipi-je, pogledao me svojim crnim očima i nestao. Ne boj se, prijatelju, ne bih te ubio ni za carsko blago...

A sada da vam ispričam još koji susret s riječkim životinjama. Jednom prije 16 godina, pošao sam iz Slovenjgradeca do Poštarskog doma pod Uršljom. Već je bio sumrak kad sam stigao do kuće. Zatvorena! Pričekam na klupi. Kad li eto postarijeg čovjeka s unu-kom. Dolazio je odozdo. Očekujući domarku reče mi da mu je kuća iza brijege. On je ču-var lovišta. Drug Tito je lovčima darovao šest mladih muflona i on se brine za njih. Ako želite, sutra rano moći ćete ih vidjeti, tada dolaze na hranilište i slanište. Po dogo-voru sastali smo se na rubu šume iznad nje-gove kuće. Doveo me do lijepog pogleda oda-ke sam dolje na malom proplanku, okruže-nom crnogoričnom šumom, ugledao tri mlada

muflona. Skakutali su okolo i brstili travu oko kamenjara. Ostale nismo vidjeli, a kad smo se onima približili nestadoše u šumi.

Nakon 14 godina opet sam noćio u Poštanskom domu i rano ujutro krenuo gore prema vrhu Uršlje. Ali čim sam ušao u šumu, začujem jak zamah ptičjih krila. Kad sam pogledao prema visokim jelama, ugledam kako na jednu granu sjeda prekrasan tetrojeb. Zaista divna ptica, a dublje u šumi začujem kako se smješta vjerljatno ženka; doskora mužjak odleti prema njoj lamatajući golemim krilima.

Nastavio sam put onom beskonačno gluhom šumom pa se napokon mimo spomenika planinaru kojega je tu zasula lavina, uspneš na ravninu između Plješivske Kope i Uršlje (Plješivca). Vrijeme se izmijenilo. Okrenula jaka bura. Požurih i taman kad sam stupio pred planinarsku kuću, spusti se jak pljusak. Kiša s vjetrom padala je cijelu noć, a neka mladenačka klapa, koja je spavala gotovo cijeli dan, noću mi je svojom dernjavom i bučnim udarcima nogu na skupnom ležištu multila i onako slab san. Ali drugi dan nisam taj uspon požalio. Zorom bilo je skoro posve vedro, ali vjetar još jak. Kad sam obišao okoliš, uspevši se i na vrh do križa i nešto niže nakupivši lijepu kiticu rododendrona, počeо sam silaziti u rijetku crnogoričnu šumu gdje je stabalje izraslo među stijenama. Iznenadile me neke crne ptice, mnogo veće od čavka, a spuštale su se posve nisko prema tlu. Koje su to ptice i zašto tako nisko leti? Uto opazim kako se iza jednog kamena podiže glava neke životinje s dugim gore zavinutim rogovima. Tek što sam prepoznao da je to kozorog, začujem kako zove debljim glasom od divokoze, a zabrinuto gledajući na stranu kamo se spuštaju one ptičurine. Za kratko vrijeme opazim kako odanle prema materi skakuće mlađe, a iza njega još jedno. Zatim je sve troje, predvedeno majkom, silazilo upravo planinarskom stazom što dolje vijuga među stijenjem. Podem polako za njima, a kad sam se na zavoju okrenuo, video sam kako niže trči prema njima jaki kozorog, vjerljatno mužjak, zaključih. I tako mi vjetar pomočao da sam ih video. Opazivši me, nestanu.

Susret s medvjedom nasamo nisam doživio. Jednom sam ga video kako predamnom i pok. Gojtanom bježi poskakujući kroz grmlje. Bilo je to prilikom jednoga uspona na Visočicu. Gojtan me upozorio ali kako sam mu samo povremeno video leđa, nisam pravo vjerovao, pa sam pošao za njegovim tragom i naišao na veliku još pušću gomilu izmeta, corpus delicti! Drugi sam put video medvjeda bez kože! Bilo je to na slovenskom Rogu. Došao sam tamo zanimljivom i dobro markiranom planinarskom stazom s Mirne gore. Ušavši u lovačku postojanku uz cestu zapitah neku djevojčicu za ostale ukućane. »Mama je otišla u Novo Mesto, a otata još spava, malo prije je legao.« Ali »otata« je čuo naš razgovor i ustao. Reče mi da je pred kojih pola sata

oderao kožu s medvjeda. Dvije je noći proveo s nekim Nijemcem, lovcom koji je kupio pravo da odstrel. Ali, eto, tek treću noć uspjelo mu je ubiti ga. Kad sam se okrenuo ugledam još na pol razapetu krvavu tjelesinu medvjeda.

Ali nešto za mene mnogo zanimljivijega doživio sam na putu koji sat ranije, kad sam se spuštao od nekih napuštenih kuća dolje u djevičansku prašumu ogromnih jela što su izrasle između neobično visokih stijena. Kad sam tom stazom sišao nešto niže, začujem šum potoka i brojnih malih slapića. Na jednom mjestu stadoh, zadivljen ljepotom te divljine, kad li opazih iza jednog kamena nad vodom velike uši, a zatim glavu i dugi vrat koštute. Zaklonjen iza stabla, a tek povremeno provirujući, dugo sam promatrao život toga stada jelena.

S divljom svinjom susreo sam se više puta, jednom posve sam. Prvi sam puta, planinareći s Dragom, po dubokom snijegu mimo vrha Gere prema Gospodični video velik copor svinja kako trči kojih deset koraka mimo nas. Uz četiri velika primjerka trčalo je više malih, oni najmanji povremeno bi padaли u dubok snijeg. Drugi sam put susreo nerasta samca na dan jedne Stare godine, i to na Plješu u Žumberku. Gore po livadama sjeverno od vrha skijao se Rudi, ali prema jugu ispod nadstrešnice bilo je zemlje bez snijega pa smo Mika i ja sabirali snježnice za ukras prilikom veselice što ćemo je provesti na Vodicama sa Zagrepčanima. Kad li na nekim krpama snijega opazim velike trage divlje svinje. I tek što sam to htio reći Miki, podigne se ispod jednoga stabla crnog bora nerast, čas se zagleda u mene a zatim jurne lomeći granje dolje po jaruzi.

Neobičan je bio moj treći susret sa dva mlađa praseta. Bilo je to jedne godine u mjesecu svibnju. Pošao sam iz Jaske na Japetić. Zbog jakog juga uspeo sam se gore na livade od Velikih vrata. Od livada do doma morao sam mjestimice zbog strašnog juga prelaziti četvoronoške. Dosadno mi bilo dugo poslije podne u domu. Kod kuće sam zatekao samo Tažu s malom unukom. Čim se smrklo, otišao sam gore na spavanje. Zbog jakog juga vjetar je izdigao jedne žaluzije iz šarke i lamatao njima, pa sam ih tek skrajnjim naporom uspio zatvoriti. Uto eto gore i Taže s djetetom, zbog jakog vjetra i grmljavine došle su da bi se smjestile u sobi sa sjeverne strane.

Iza treska gromova i lijevanja kiše buka prestane i ja zaspah. Kad sam se probudio, a san mi je uvijek lagan, začudi me neobična tišina. Kad sam između žaluzija pogledao kroz prozor, a to vani sve bijelo, pada gust snijeg. Kad sam ustao, bilo ga je oko 30 cm. Vrijeme vedro, divan vidik, sve zasuto djevičanskim snijegom. Taža me nagovarala da ostanem. Ali mene taj snijeg nije smeo u povratku. Ta idem nizbrdo po livadi, već ću nekako preprstiti onaj prelaz preko hrpta, a niže bit će već lako. Dakle, kapuljaču na gla-

vu, vindjaku stegni, i niz brdo! Ali čim sam stigao do uvale ispod livade, srne su mi statom prokrčile put. Otresajući debeo snijeg s granja kretao sam se oprezno sve niže. Tu zapazim očit dokaz da su nedugo prije tuda prolazile divlje svinje: tragovi, duboko novanje ispod lišća pod snijegom, očito u potrazi za korenjem i žiron. Silazeći tom svinskском prtinom, opazim kako nešto crno leži u lišću ispod snijega. Kad sam oprezno bliže prišao, podignu se dva mlada praščića i odjure u jarak prema Prodindolu. Kad sam se oko pola osam ujutro pojавio na stazi iznad Balija, odozdo me ugledali seljaci čudeći se kako sam mogao sići, a ja im rekao što sam putem video.

Još samo jedan susret! Jednoga ranog jutra u drugoj polovini mjeseca lipnja pješačio sam po Paškom Kozjaku. Pošao sam iz Dobrne prije izlaza sunca. Kad sam gore izašao na livade, botanizirao sam po toj divnoj flori gdje raste u velikim količinama također arnica montana, ljekovita gorovka. Zatim sam se uspeo strmim putem na istaknutu glavicu odakle je lijep vidik na Uršlju, Pecu i Kamniške Alpe. Doskora ugledah vrh Kozjaka i hrbat sa crkvom i grobljem, a niže eto i planinarske kuće na Kozjaku. Polako se počnem spuštati stazicom među visokim grmovima i šumaricima, kad li opazim kako se na stazi igraju dvije lasice preskačući jedna drugu cičeći. Zastanem da promatram tu živahnost vitkih pokreta. Odjednom se na njih s nekog visokog grma surva velika vitka životinja s dugim repom. Otme zubima jednu lasicu, pa noseći je u gubici krene ravno prema meni. Nakon par koraka opazi me i baci se elegantnim lukom preko živice u guštaru. Bio sam oduševljen. Vidio sam kako kuna bjelica hvata svoj plijen.

Kad ste planinarili sâm, vjerojatno ste doživljavali neugode zbog nevremena, pogotovo ljeti kad se vrijeme može naglo promjeniti.

Svakako, bilo je to češće. Redovno bih odlazio na planinarenje rano prije izlaska sunca. Ako bi vrijeme bilo ružno i prijetila oluja, ne bi polazio. Ali ako bi bilo makar dosta oblačno, pa i nesigurno, ipak bih se odlučio i pošao ako lagan hod do iduće kuće ne bi trajao dulje od 5 sati. Dakako, ipak sam koji put nadrljao. Već sam ispričao u »Našim planinama« o onom osobitom noćnom nevremenu na Svetom brdu, ali tamo smo bili trojica. Ispričat ću vam kako sam doživio žestoko nevrijeme na Pohorju.

Jednoga lijepog jutra u drugoj polovici lipnja pošao sam iz Dobrne autobusom uz razbuktal Hulinju do starinskog slikovitog gradića Vitanja s namjerom da se odanle najprije uspnom do planinarske kuće pod Rogljom. Bez većih poteškoća došao sam gore. Iznenadilo me što se tamo gradi veliko turističko naselje oko nekadašnje kuće planinarskog društva iz Žreča. Čim sam osigurao konak, prošetao sam do 30 m visoke piramide Roglje. Na vrhu sam zatekao dvojicu

Austrijanaca u crvenim finim planinarskim odijelima. Oni mi rekoše da prolaze slovenskom transverzalom br. 1. Vidik prema Uršlji i Raduhi zaklonio nam je oblak, dok se zasiježena Svinja u Austriji dobro vidjela. Kad su mi kazali da na ovoj turi namjeravaju savladati i Triglav, pa završiti na Bohinju, izrazio sam sumnju, kako su god sobom nosili cepine i dereze. Rekao sam im da ću i ja sutra vrlo rano otići do Ribniške kuće.

Sutradan rano nakon zajedničkog pranja kod vode izvan kuće oni brzim korakom odoše najkraćim putem kako sam im pokazao, a ja čas kasnije laganim korakom za njima. Istina, bilo je oblačno, ali put dobro poznajem, a niti udaljenost nije prevelika. Kako već dosta dugo nisam prolazio kroz tzv. Šentlorenška jezera, zapravo baruštine čuvene zbog posebne flore, skrenuo sam tim putem. Doručkovao sam na nekom panju u udolini krčevine gdje mi se pokazao lijep primjerak srndača kako pase. Ali doskora vrijeme se posve zamutilo, pa sam kroz maglu teško prelazio ono granje, preskačući po njemu preko crne duboke vode. Kad sam izašao iz magle i počeo se spuštati dolje prema prelazu iznad potoka Mislinje, nisam zbog crnog oblaka mogao vidjeti onaj impozantni spomenik na Jezerskom vrhu, iza kojega je Ribniška kuća. Ipak sretno stignem prije oluje na taj vrh. Eto me kod kuće! Bio sam znojan i spuštajući se na brzinu promjenim košulju kako bih pristojnije ušao. Uto opazim neku ženu kako silazi od kuće na put. Na moj pozdrav ona samo bez odgovora pobrza niz put. Kad sam došao pred rampu ispred kuće, opazim da je nekom granom zavezana, a kad sam to raskinuo, našao sam kuću zatvorenu. Dakle i to se događa, opskrbnica čas prije oluje pobježe ispred mene...

Što da radim? Znao sam da se kuća pod Velikom Kopom preuređuje, ali kako nije bilo izbora, krenem brzo prema njoj. I upravo kad sam se uspinjao prema Crnom vrhu prolomi se strašan pljusak uz tutnjavu niza gromova i sijevanje munja u neposrednoj blizini. Za koji čas uz kišu počnu padati krupne kuglice tuče. Skrenem s puta kroz visoku travu i onako s naprtinjačom na ledima zavučem se potrbuške pod jednu smreku kojoj su grane visile do zemlje. U tom zaklonu čujem kako tuča i kiša udaraju, trešte gromovi i sijevaju munje. I tako ovdje, u samoći, osjetih veličanstvo prirode i njene mnoge još nepobjedene snage.

Kad se vrijeme nešto popravilo, gromovi prorijedili, kiša manje padala, a ja se i tako u onoj visokoj travi posve smočio, izvučem se iz svoga stana. Oko mene snijeg pomiješan s tučom, bilo je okruglica većih od lješnika. Brzo požurim na put i potrčim dolje prema Pungartu. Predamnom raspali grom u jedan cementni stup što ga tamo ugradise za buduću vučnicu. Nisam se obazirao već pojuringim dalje stazom. Ugledam drvenu kućicu. Otvoram vrata i srušim se na koljena nekom mladiću što je unutra sjedio. Kad sam od

njega doznao da su dolje u kući neki inženjeri stigli autima iz Slovenjgradca da pregleđaju kako napreduju radovi, pobrzam kroz kišu k njima u nadi da se s njima spustim u Slovenjgradec. Jedan mi reče: Pa tu vam je blizu Partizanski dom pod Malom Kopom. Možda je i tamo zatvoreno, rekoh. Ali oni me uvjeriše da su vidjeli kako nekoliko automobila ide gore, i da je dom sigurno otvoren. I tako, posve mokar, gladan i umoran, zaputim se utrptom stazom mimo vrha Velike Kope i dolje opazim tu lijepu kuću, pred njom nekoliko automobila. Još jedan pljusak satjerao me pod zid vodovodnog rezervoara, ispod kojeg sam se nekim blatnjavim jarkom spustio na cestu, i stigao pred ulaz. Tu, među ostalom prokisom robom, opazim fine cipele onih Austrijanaca, skroz mokre, dok su moje gojzerice bar iznutra ostale suhe.

Ipak sve se to divno završilo. Dobio sam sobu s kupatilom i pogledom na nevrijeme koje je još neko vrijeme bjesnilo. Eto, pa i ovakve neprilike imadu svoj čar...

Već ste spomenuli da je uzrok vašeg čestog samačkog planinarenja interes za proučavanje biljnoga svijeta. Možete li nam što kazati o rezultatima svojih zapažanja?

Zapravo, velik dio svojih samačkih lutanja prirodom posvetio sam zapažanju vegetacije, kako se ona s visinom mijenja, a posebno me kao planinara zanimala alpska flora. Za neke od tih pohoda posebno bih se spremio proučivši dostupnu mi literaturu. Tako sam s interesom proučavao floru Kleka i okolice. Prethodno sam pročitao što je o njoj već prije kojih sto godina pisao Dragutin Hirc, a kasnije Ivo Horvat. Nastojao sam da sve tamu navedene vrste pronađem, što mi nije uspjelo, napose što se tiče alpske flore. Polazio sam tamo više puta u razno godišnje doba da nađem spominjane Primule i Gencijane, a od kasnijih neke Papaveraceje, pa sve do runolistu. Runolista nisam našao. Na dva sam mjesto među stijenama prema Klečici runolist prenio s Bijelih stijena. Držao nekoliko godina pa i cvao, ali više ga nema. Runolist sam pokušao presaditi takoder na stijene Pleša iznad Vodica u Žumberku. Slijedeće je godine još cvao. Kasnije propade.

Svjedokom sam kako naglo nestaje plemenitih vrsta alpske flore usporedno s povećanjem broja planinara koji obilaze transverzale, pogotovo u blizini planinarskih domova. Runolist na Risnjaku, usprkos zaštićenom rezervatu, već je prava rijetkost. Na Hrvatskom Snježniku, gdje sam ga gore na livadama iznad današnjeg doma god. 1929. video na tisuće sa lijepim velikim cvjetovima, nema ga više. A i ono stanište na Velikom Zavižanu gotovo je uništeno. Uostalom, niti u planinarski i turistički najposjećenijim alpskim zemljama nije mnogo bolje. Tako sam prilikom uspona na Grossglockner video kako bijedno izgleda onaj »strogog čuva-

ni« botanički alpinetum uz koji prolazi staza prema planinarskoj kući Hofmanshüte. Jednoga jutra prolazeći onuda video sam kako otac potiče svoga dječaka da se popne dosta visoko uz sijenitne stijene da bi ubrao neki raritet. Meni se čini da razni natpisi i tabele sa slikama zaštićenog bilja što upozoravaju na zabranu postiću kod raznih turista, pa i planinara, upravo suprotno...

Poseban sam interes posvećivao pronalaženju ljekovitog bilja, napose na području karlovačke šire regije i Gorskog kotara. Iz svojih zabilježaka o tome sastavio sam i po prirodnom biljnom sistemu poredao popis — našao sam 206 vrsta. Upotrebu pojedinih od tih biljaka nastojim provjeriti prema stručnoj literaturi. Posebno su me zanimala staništa arnike — brđanke. U našem području sam našao veća staništa dosta nisko, na pasištu ispod sela Jezernica iznad ponornice Isine. U Sloveniji poznata su mi mnoga njezinska staništa. Tom ljekovitom biljkom (cvjettom), ustajalom u rakiji, lijeći se svaka kuća po Paškom Kozjaku, oko Pohorja, a vjerojatno i drugdje.

Pa ipak, zar vas ne privlače ljudi, zaledničko planinarenje, veselice po planinarskim kućama?

Naprotiv, kad sam bio mlađi, a obično nakon višesatnog planinarenja, rado sam provodio vesele večeri i noći pjevajući i zabavljajući se. Ali već posljednjih desetak godina teško podnosim one terevenke i dernjavu subotom na nedjelju po planinarskim kućama. Jedna takva terevenka u planinarskoj kući pod Smrekovcem završila je oko dva sata ujutro ubodom noža uz prijetnju ubojstva. Ja sam gore u sobi ležao bez sna, kad li se neko tijelo trčće sruši pred moja zaključana vrata, a ženski glas zove u pomoć. Kako sam po običaju imao nešto sanitetskog materijala, odmah otvorim vrata i ranjeniku povijem nožem ozlijeden kuk. Budući da je skoro svanjivalo, a u jedilnici još vladao kaos, brzo se spremim. Uzmem naprtnjaču, operem se vodom ispred kuće i odem sav sretan na Smrekovec i dalje prema Raduhi. Tišina i ljepota prirode doskora me smiri. Tako je u lako pristupačnim kućama, pogotovo onima do kojih se može autom. Zato nisam kasnije nikad u takve kuće dolazio subotom na nedjelju. Ali u planinarskim kućama smještenima više, do kojih se može stići samo pravim planinarenjem i uz veći napor, vlasta zaista pravo planinarsko drugarstvo, često upravo uzoran red. Tako sam kao amater geolog i botanik sklopio prijateljstvo s grupom mlađih slovenskih studenata i profesora, pa sam se s njima niz godina sastao na Begunjščici, Stolu i Košutama.

Ali posebno je poglavljje moje osobito zanimanje za domorodce što žive po naseljima daleko od urbanih centara, napose onih po pastirskim stanovima. Mile Vrban u Skoropovcu na Velebitu postaje mojim prijateljem. Na pašnjacima s južne strane Jahorine baba

Kosa, u Zabojskoj, pričala meni i Ivi Ottu istinitu priču kako je preživjela rat. Sutradan smo se zadržali na malom groblju s mješavinom stećaka, novijih kršćanskih grobova i muslimanskih kamenova, sve izmiješano. Sa stočarima na pašnjacima unutar Treskavice mnogo sam razgovarao, ulazio u njihov šator, gdje izmjenismo darove. Oni pak ljudi po zabjelačkim selima opet su svijet za sebe. U selu Lukavcu bili smo svjedoci teškog pristanka svekrve da pusti sutradan snahu na teferić u obližnje selo, kakogod joj je muž bio kao vojnik na dopustu. Niz onaj veliki dukat što ga nosi ispod čela tako da joj zaklanja djelomično i oči, padale su suze. U Gornjim Tušilima promatrali smo kako stoka naveće silazi iz planine u torove, gdje ovce na uzanim prilazima dočekuju i pomuzu. Gostoljubivost tih ljudi iznenadila nas je u tamošnjoj transverzalskoj kući s

mogućnosti prenoćišta. Prije nego li smo u gostinjskoj sobi sjeli oko ognjišta, žene nam oprale noge u kutu s odlijevom vode. U kući za počinak mladi gazda leže da spava između nas na podu kako bi nam ustupio dobre krevete s jedne i druge strane. Sutradan nas prati dio puta u Visočicu. Unutar te, po vanjskom izgledu, kamene pustinje teku brojni potoci i napasuјe se na desetke tisuća ovaca. Gore visoko, već prema vrhu Džamiji, posjetili smo veliku nekropolu s razasutim stećcima na visini oko 1600 metara, a iznad obližnjih izvora bili smo gosti u jednom pastirskom stanu s ognjištem u sredini, kotлом u kojem se vari sir i sprema u mještine pa suši u velikim koturima.

Eto, to bi bilo dosta o vašem pitanju, da i ne govorim o vrletnim uzlazima i silazima, kao što je onaj dolje u veličanstven kanjon Rakitnice.

Jutro na Mangartu

UZEIR BEŠIROVIĆ

SARAJEVO

Dug ljetni, kišni dan prošao je nepovranno. Otišao je taj tmurni dan. Iako nas je za jedan dan približio grobu, zadovoljni smo, jer smo u planinarskom domu pod Mangartom proveli ugodno veče s dragim prijateljima planinarima koje smo tu slučajno sreli: Tone Bučar iz Ljubljane i Ivan Stanišić iz Titograda. Nenadan i neočekivan, ali drag susret, kojeg čemo se dugo sjećati. Istina, ovi dru-

govi nisu izašli na vrh Mangarta. Žurili su nazad, kako su nam rekli. Ili su, možda, stekli opreznost i mudrost što dolaze s godinama.

Tog predvečerja Mangart nam nije pružio željenu dobrodošlicu. Smrkao se i namrgodio. Zavio se u sivi plašt, pa ga nismo ni vidjeli. Svojom srdžbom sipao je kišu i snijeg. Činilo nam se da ga nećemo uspjeti ni vidjeti. Ali, na našu sreću, prevarili smo se.

Jutro je bilo vedro i čisto, nebo azurno plavo. Nigdje oblačka na nebeskom svodu. Kuda su nestali oni jučerašnji kišom i snijegom trudni oblaci?

Jutarnja izmaglica diže se iz Loga. Isprava se trava i kamenje. Cio prostor oko nas utoruo je u jutarnju tišinu. Nailazimo na graničarski put, a potom na kameni stup s oznakom SFRJ.

Čista bijela kamena stijena vrha Mangarta sjaji se na jutarnjem suncu. To nam je nov izazov za izlazak na vrh. Okupan je jučerašnji kišom i snijegom, a jutros ga sunce cijeliva i umiva.

Podno samog vrha Mangarta jedan divojarac poželio nam je dobro jutro. Sreli smo se neočekivano, tako da smo se obostrano iznenadili.

Na samom grebenu zatekli smo jednu divokozu na spavanju. Baš tako, na spavanju! Došli smo u njenu neposrednu blizinu, a ona nas nije ni primijetila. Nismo je imali namjeru buditi, jer znamo da je to nepoželjan i nepriyatian doživljaj kada vas neko naglo probudi iz sna. Ono što ne želimo da se nama desi, to ne želimo ni drugome, pa ni divokozu.



Na vrhu Mangarta

Foto: U. Beširović



Dolina Log pod Mangartom

Ovo je njezino carstvo, a mi smo uljezi. Ostavismo je da spokojno spava.

S prvim jutarnjim zracima izašli smo na vrh Mangarta (2.678 m) i stali uz betonski stup s ozнаком SFRJ. Osjećali smo se sigurni i ponosni zbog toga što smo građani ove SFRJ.

Odavde, s orlovskega prijestolja, pružaju se nenadmašni vidici na našu zemlju i susjednu Italiju. Planinski masivi okružuju nas sa svih strana, a šiljati kameni vrhovi visoko strše u plavo nebo. Jutarnje magle prekrivaju nevidljive zelene doline. Polegle su po njima, pa odavde izgledaju kao daleko more. Oko nas je tipičan alpski pejzaž, bogat zelenilom.

Pod prvim zracima jutarnjeg sunca visoki kameni tornjevi razgolitili su svu svoju ljetoput, ističući svoje draži i svu privlačnost. Vragoljasto su namigivali suncu i osmjejhiva-

Foto: U. Beširović

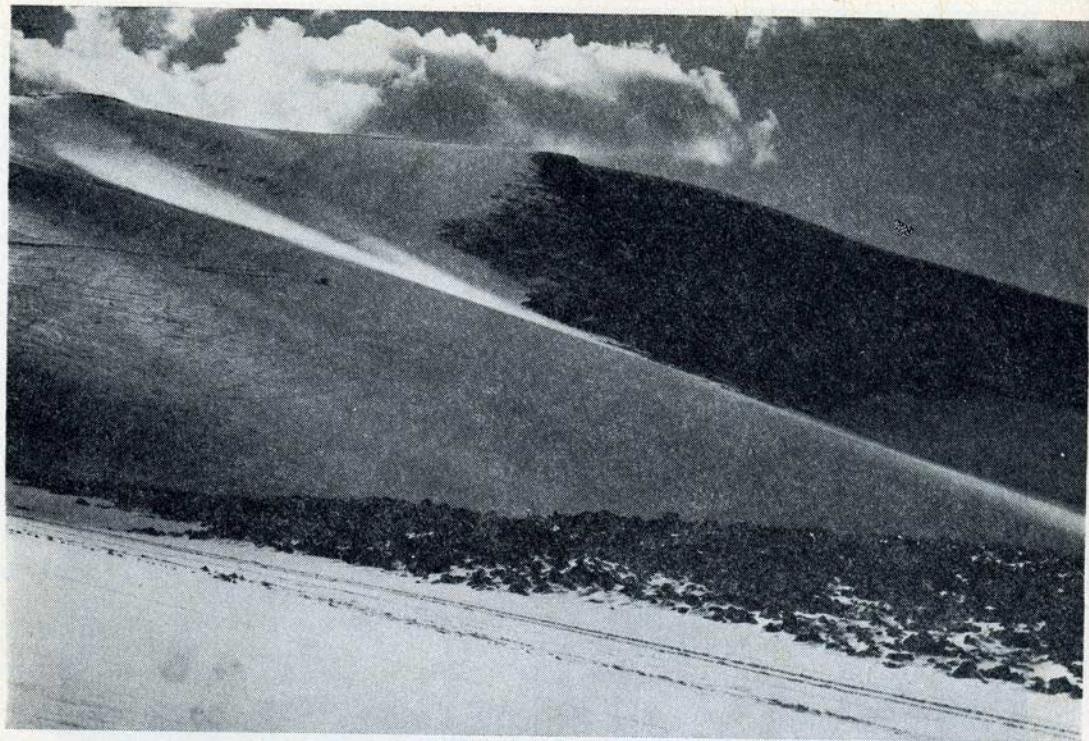
li se nebū. Neodoljivo su nas izazivali, da im pridemo bliže.

Čarobna živopisnost ovog kraja privukla nas je i mi smo dugo i nepomično upijali sliku ove velike prirodne slikovnice.

Ali oblaci su naglo potamnjeli. Podmuklo su počeli da nam se prikradaju. Vjetar najavi njihov skorašnji dolazak i oni ubrzo zaposješće vrh Mangarta. Čudno, kako se vrijeme i ljeti ovdje brzo mijenja.

Vraćamo se u dolinu. Kišni oblaci nas prate, a vjetar šiba. Klinovi i čelično uže su hladni, pa nam se prsti lijepe za njih. Danas je 25. august!

Vraćamo se ponosni i zadovoljni što nam je vrh Mangarta pružio nezaboravno gostoprимstvo. Istina, na kratko, ali ćemo ga dugo pamtit. Jer, sve što je lijepo u životu — kratko traje.



Galdhöppigen

Foto: Dr T. Sablek

U domu divova

Dr TOMISLAV SABLEK

SLAVONSKA POŽEGA

Vremenska prognoza bila je izrazito loša. Većina je opisa glasila: planina je često u magli i kiši, sa crnim kamenjem i prljavim svim snijegom. No sada smo tu i najviši vrh Skandinavije — Galdhöppigen ne smijemo propustiti.

Jutro u Galdesandu. Magla, vjetar, hladno +4°C. Dozajemo da je u planini vladalo ne vrijeme, da ima svježeg snijega i lavina. Bolje nismo niti očekivali, pa odmah krećemo uskom planinskom cestom prema Juvvasshyti — ishodišnjoj točki za uspon na vrh. No u početku je rampa — privatna cesta. Stajemo. Odmah nam prilazi prozebao mladić koji od stranih jezika jedino zna reći »tickets« i »money« i gura nam u ruku karticu koja nam omogućava prolaz autom do krova Norveške. Dobro, već smo se putem prilično na to naviđali. Pasoš nas nije nitko niti tražio, niti je koga zanimalo tko smo. Plaćamo i idemo dalje. Nakon 15 km cesta prestaje kod lijepog

planinskog hotela. Obilazimo ga u velikom luku. Tu prestaje donja privatna cesta, ali počinje druga i priča s plaćanjem se ponavlja. Gutamo slinu i idemo dalje. Put se uspije u oštrim zavojima prema platou Juvvasshö. Oštar sjevernjak kida oblake te snijegom pokazuju svoje konture. Najviše nas privlači velika bijela ploha Glittertinda (2470 m), drugog po veličini u toj skupini. Dok ga slikamo, u kadar ulijeće velika crna ptica — gavran. Kod nas ga gotovo i nema, dok na ovoj visini i divljini živi mirno i nesmetano. Vozimo dalje i stižemo do Juvasshytte. Tek što smo stali istrči pred nas vlasnica kuće s upornom namjerom da nam naplati osiguranje i vodiča koji je odveo jednu grupu prema vrhu prije pola sata. No, sada nam je već bilo previše. Zaboravljamo i njemački i engleski, pa joj po naški rastumačim kuda treba da ide. Razumjela me sigurno nije, ali joj je očito

postalo jasno da od nas neće imati puno koristi, pa nas rezignirano napušta. Premda su nam česta naplaćivanja takvih čudnih dača kvarila raspoloženje, divno vrijeme je brzo izbrisalo prve loše dojmove.

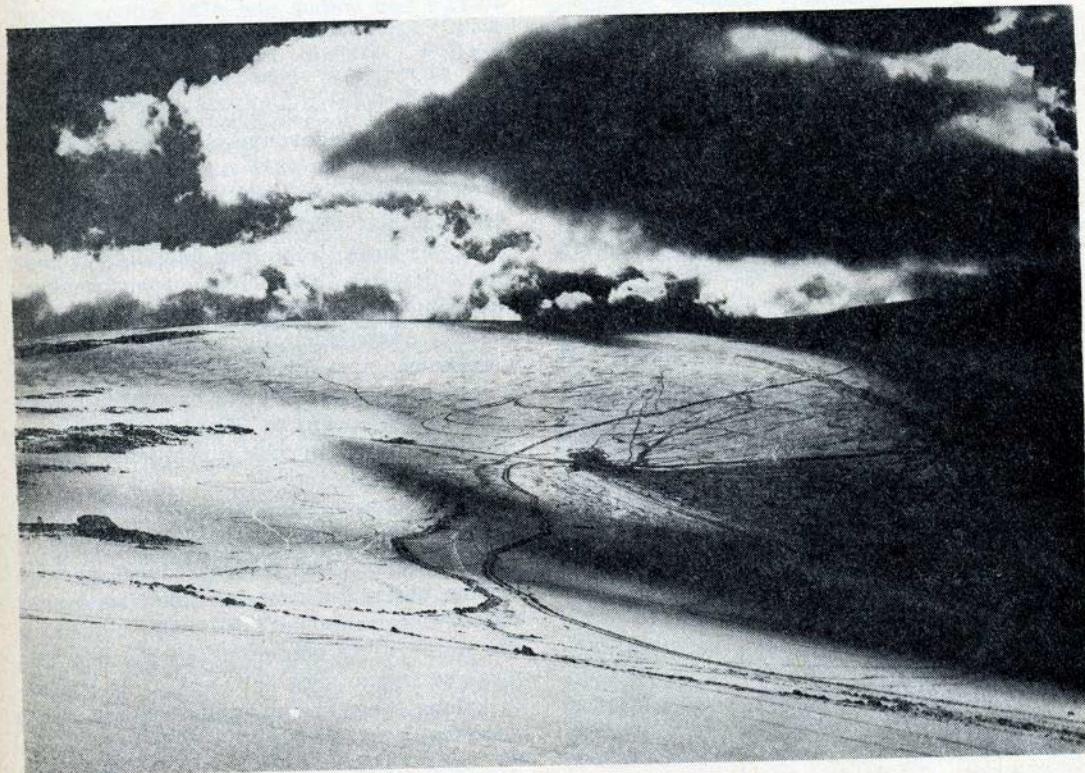
Naš san — uspon na vrh Skandinavije — počinje se ostvarivati i to u najljepšem obliku. Pred nama je na pola zamrznuto planinsko jezero iza kojeg se okomito diže crna stijena, sve pod svježim bijelim pokrivačem. Tamno plavo nebo s bijelim oblacima i potpuno čista atmosfera upotpunjaju sliku. Sve je prelijepo da bismo smjeli gubiti vrijeme.

Odmah uzimamo cepine i uže te krećemo na uspon prema vrhu Galdhöppiggena. Uspon je blag, ali svjež snijeg, mjestimice i do koljena, usporava kretanje. Prolazimo pokraj strmih padina pokrivenih svježim snijegom. Nedjelja je, skijaška žičara radi, pa skijaši koriste priliku da se skijaju i usred ljeta. U Norveškoj je ljetno skijanje po planinama jako razvijeno što je svakako rezultat geografskog položaja. Zapravo ovdje skijaška sezona nikada niti ne prestaje, jedino se preko ljeta skijaši sele na padine viših planina. Zavidali smo im, ali naš cilj je bio uspon, pa nastavljamo prema vrhu. Svladavamo prvi greben, odakle nam se pruža pogled na gle-

čer Stygebreen. Njega valja prijeći da bismo stigli pod glavni greben koji vodi na sam vrh. Kratak odmor na suncu. Stavljamo zaštitne naočale, jer i ovdje postoji opasnost od snježne sljepote. Glečer je širok oko 2 km i ispre-sijecan opasnim pukotinama. Svjež snijeg, koji je tako lijepo odjenuo planinu i omogućio nam jedinstvene slike, podmuklo je pokrio ledenjačke pukotine. To zahtijeva oprez. Vodimo uže i cijela je skupina navezana i osigurana. Oprezno prelazimo preko ledenjaka. Sunce sve jače peče i sa strmih padina tutnje lavine. Pravi ugodaj visokih planina — opasan ali veličanstven.

Prelazimo bez zaustavljanja i od vrha nas dijeli još samo stjenovit greben. Na stijenama je led i naši cepini imaju puno posla. Mjestimice valja usjeći stope u ledu.

Nakon tri sata uspona na vrhu smo Skandinavije. Slikamo se kraj norveške zastave koja vijori na jakom sjevernom vjetru. Pogled je divan. Nebo tamnoplavo, a svuda oko nas blistaju na suncu vrhovi Jotunheimena pokriveni snijegom. Na vrhu je sve u ledu. Ovdje niti usred ljeta sunce ne topi led. Sa svojih 2469 m Galdhöppigen je najviši vrh Skandinavije. Drugi vrh po visini je Glittertind. Pa kako je drugi po visini, kada je na karti je-



Ski tereni na Galdhöppigenu

Foto: Dr T. Sablek



Jezero na Juvasshö

Foto: Dr T. Sablek

dan metar viši? Objašnjenje je jednostavno — mjeri se samo visina stijene. Glittertind je zapravo visok 2452 m, a ostalo je ledena kapa. Ona je stalna, ali je geografi ipak ne priznaju.

Oštar sjevernjak ne dopušta nam dublje meditiranje o tome koji je vrh viši, pa se spuštamo u Velenhyttu, malo, ali lijepo uređeno sklonište tik ispod vrha. Malo odmora i čaja dobro nam dode. Raspoloženje je odlično. Naš plan je izvršen: mi smo prvi slavonski planinari na vrhu Skandinavije, tri naše planinarke su prve iz Hrvatske, a mali Darko (11 godina) sigurno je naš najmlađi planinar koji je bio na Galdhöpiggenu. Divovi norveških planina bili su nam skloni i pružili nam svoju planinu u najljepšem ruhu.

Niz greben se spuštamo oprezno. Sunce je već na sjeverozapadu i sjene su sve dulje. Bolje vrijeme za fotografiju nitko ne bi mogao poželjeti. Kamera sve prati. To su doživljaji koji se ne ponavljaju. Opet u navezu prelazimo glečer i uskoro nas eto opet na

Juvvasshö. Vrh je za nama. Sada imamo vremena pa razgledavamo visoravan i Juvvasshyttu.

Sve grupe su se vratile s uspona. Čuje se uglavnom norveški i njemački, ali ipak najviše se nas čuje. Većina nas čudno gleda — ne znaju tko smo. Nijemci po našim oznakama shvaćaju da smo »Bergrettungsdienst«, misle da smo Austrijanci, ali im je čudan naš govor. Prilaze nam dva Poljaka alpinista. Veseli ih što čuju nekoga koga bar donekle razumiju. Oni treniraju za Himalaju. Planina sve zblizava. Svi se mi ipak razumijemo, svi smo mi ljudi planina.

Vraćamo se opet istom cestom u dolinu. Još jedan divan dan je proveden u planini. I nismo umorni. Slast uspjeha odnosi umor, pa žurimo našim kućicama na kotačima i našoj dobroj slavonskoj kuhinji. Ovdje u dolini je sve jeftinije. Na odmor nitko i ne misli. Smrak se lagano vuče dolinama. U 22 sata naša kolona kreće na put prema sjeveru. Još je puno toga pred nama.

Da se ne zaboravi

ANTE RUKAVINA

GOSPIĆ

... a sada ču ti, Stipane moj, napisati nekoliko riječi o planinarstvu u našem gradu podno Visočice. Ti si mi pisao u prošlom pismu da su vaše, američke novine opisivale kako su se neki naši planinari ljeta 1978. verali po tim vašim brdima, a jedan je, bome, tamo i zaglavio. Onda si im ti pričao da u twojoj starij domovini ima planina ljepša od svih na svijetu, ljepša od cijelog svijeta, a oni da ti nisu vjerovali. Tad si im rekao da mi imamo već dugo godina i planinarsko društvo, a oni ti opet nisu vjerovali. Zato ču ti polako i onako na tenane, koliko se sjećam i koliko sam mogao pronaći u starom Hrvatskom planinaru i Našim planinama, opisati sve ono što je važno za tu našu družinu što već osamdeset godina održava i uspješno vodi naše planinarsko društvo. Tako ćeš se i ti sjetiti svakavih zgoda koje si možda zaboravio, pa im onda protumači koliko ti drago, i neka nam ne zamjere, al' tu smo ih premašili, iako su oni prije nas dospjeli na mjesec.

Trebam ti napomenuti da je naš narod svoje prvo organizirano planinarsko društvo osnovao godine 1874., iste godine kad i Francuzi, a poslije Engleza, Austrijanaca, Švicarača, Talijana, Nijemaca, Mađara i Poljaka. Ešto je to u Zagrebu u tomu je kumovao i naš zemljak, kasniji lički veliki župan, Bude Budisavljević. A nije ostalo na tome, iako smo tada zakasnili za Englezima 17 godina. Već poslije devet godina, 1883., povjerenik našeg HPD-a u Gospicu jest Ivan Mađarević. Ne znamo danas tko je bio, ni što je bio, ali tu je već klica organiziranog planinarstva u našem Gospicu. Davno je to bilo, Stipane, u to vrijeme rađali su se naši djedovi, a tko bi mogao slutiti da ćemo se mi danas baviti oko tih pojedinih dana, prebirati po starim časopisima, kalendarima i novinama i da nam je osobito drago što smo nasljednici onih ljudi s prvih početaka ličkog planinarstva.

A tri godine kasnije, 1886., učitelj i književnik Ivan Devčić u gospičkom dvotjedniku »Ličanin«, piše kako mnogi tudinci obilaze Velebit, proučavaju ga i dive mu se, te poziva i kliče: »Osnujmo planinsko društvo!« Želi on da što više naših ljudi upozna ljepote svoje domovine, da to razglaše po cijelom svijetu i da iz toga bude kakve koristi za naše krajeve. Do tada su, već stoljeće i više, dolazili stranci, a naši su bili rijetki, pa je to Devčiću krivo, iako vidi da u općem siromaštvu puku nisu dostupne ljepote među kojima živi.

Onda se opet pojavio Bude. Tad je već bio na glasu kao bjelovarski veliki župan, a to osta i u nas. Velika je on bio vlast, mogao obišit i svisit, kako su naši stari govorili, a bio prvi na Peru i u knjige unosio zgodе i nezgode naših ljudi, pa, iako je to bilo nesretno vrij-

me Kuen Hedervarog, on je ipak našao izlaz da učini nešto za narodnu stvar i potakao je da se osnuje podružnica HPD, i to prva u Hrvatskoj. Tako je bio prilično dug put otkako je 4. svibnja 1875. na odborskoj sjednici HPD-a zaključeno da se osnuje povjereništvo u Gospicu, što je poslije i ostvareno, pa do osnutka podružnice. A kojeg je to dana točno bilo, ne možemo tvrditi, jer tu se razilaze napisи Vladimira Blaškovića i Mirka Markovića. Ovaj posljednji piše da se na Budinu inicijativu »ustrojila 23. travnja 1898. prva podružnica Hrvatskog planinarskog društva u Gospicu, »Visočica«, na čelu s predsjednikom Milanom Drenovcem i tajnikom prof. D. Franićem», a Blašković da su se na »njegov (Budin) poziv sa stali 19. lipnja prijatelji planinarstva Gospica i okoline u prostorijama narodne čitaonice i udarili temelje ličkoj podružnici HPD-a. Slično piše i Dragutin Franić, tad imenovan tajnik podružnice, u Hrvatskom planinaru, koji je pokrenut baš te godine: ».. pozvao je presvjetlj gospodin, veliki župan, B. pl. Budisavljević-Prijedorski, dne 19. lipnja o.g. u prostorije hrvatske čitaonice »Lička vila« u Gospicu sve poznate prijatelje i ljubitelje božanske prirode i njenih tvorevinu i to ne samo iz Gospica, nego i iz obližnje okoline na zajednički dogovor radi osnutka podružnice u Gospicu. Riječ bi slovo, a slovo djelo. Taj list dan upisa se 20 članova u podružnicu u Gospicu. Iza toga ne pređe ni pet-šest dana, a g. nadšumar M. Drenovac sa svojim »štabom« gg. A. Blaškovićem, D. Travicom, M. Lopašićem i D. Franićem razasla okružnicu s prijateljskim pozivom na zajednički put na Visočicu, koji se je priređivao dne 2. i 3. srpnja o.g.«

Iz ovoga se vidi da su i oni onda imali mnogo sastanaka kao i mi danas, samo su oni bili



Spomen-ploča Budisavljeviću



Ivan Gojtan

možda dokonji. Tako su vjerojatno onog prvog dana imali dogovor, mi bismo rekli »inicijativni sastanak«, a onog drugog pravu osnivačku skupštinu. I tako mi ove godine slavimo tu osamdesetu obljetnicu. Reci to tim tvojim prijateljima, pa neka zinu od čuda, reci im i to da nas je onda diližansa vezala sa željeznicom kod Ogulinā, a diližanse su bile i u njih, samo što su se oni još tada gonali s Indijancima po prerijama, a mi razvijali kulturu. Teško mi je samo kakav ćeš im odgovor dati, ako te oni na to upitaju: zašto ste onda dolazili kod nas raditi i zaradivati?

Dok ti sve ovo pišem i zgudam, oči mi kroz prozor uteku na Šatorinu, koju je već snijeg poškropio, iako je tek jesen počela. Takvi su svi vrhovi do Svetog brda. A Visočica usred Velebita mirna i samuje. Uskoro će je snijeg cijelu zaviti u bijelo ruho, da je može sunce u proljeće razgoličavati iz dana u dan, sve dok po sredini njezinih stijena ne ostane snijeg kao balerina, koju će raznijeti tek srpanjske vrućine. A oblaci se razbucali preko planine, bura ih prevrće kao otkose, po pristrancima svih vrhova rumen je legla na krošnje i sluti brzu zimu, a i polja se zarudila kao nekad djevojke pred udaju. Po sobi se razasuli planinarski časopisi i šapču... povijest našeg društva, povijest prošlih dana i godina. Neka se ne zaboravi, neka naši sinovi ne zaborave, a da i twoji, Stipane, jednog dana dođu i omirišu dah naših brazda što se uvijek izvija iz njih još od našeg djetinjstva i da osjete srce ove zemlje što i za njih kuca.

Eh, kud bih ja došao ovako gledajući u Velebit i pišući, ali moram dalje, sve po redu...

Poslije osnivanja, a u početku ovoga sto-
ljeća, napisao ovaj isti Franić onu čuvenu knjigu o Plitvičkim jezerima što se i danas ljudi po antikvarijatima otimaju za nju. A onda dolazi Gojtan. Kad se on spomene to je kao da se kaže Velebit ili kad se spomene

Velebit, kao da si rekao Gojtan, eto, tako su ga ljudi poistovjetili s planinom kojoj je posvetio puno svojih godina. On od 1912. ojačava društvo-podružnicu, i otada je ono dio njegovih dana, da već tada počne misliti o podizanju planinarskog doma na Visočici. Za prvi mah podigne svojim sredstvima vidikovac na Oštari, onom brežuljku kraj Gospića pod kojim si se rodio, a gdje smo odlazili svači čas, a da nismo ni znali od čega potječe ona betonska podloga na njenu vrhu.

Sada je smiješno kako je taj vidikovac prorušen, ali ga moram spomenuti, jer sam tako čuo od starijih ljudi koji se toga sjećaju, ali i zbog toga što je dobivena odšteta poslužila Gojtanu kao prvi novac za gradnju doma na Visočici. Za vrijeme Prvog svjetskog rata napravljena je nešto niže na Oštari baraka u kojoj su boravili vojnici što su čuvali rezervoar vode gospičkog vodovoda. Austrijska vlast, kao i svaka druga, bojala se diverzije ili trovanja. Toj ideji i na brzinu sklepanoj baraci rugao se sav narod, a baraka je tako dočekala kraj rata. Na vrhu je stajala drvena piramida-vidikovac, visoka 10 metara i čekala da se umire topovi... Kad se poslije rata život normalizirao, gospički gradonačelnik Franc Vučelić pošalje općinske radnike da poruče »onoga vraga na Oštari«, misleći na baraku koja ih je uvijek podsjećala na propalu monarhiju. A Ličani kao Ličani prije bi dirnuli u sveca nego u nešto što ima veze s vojskom, otišli i porušili Gojtanov vidikovac, jer on po njihovu shvatanju nije bio ni od kakve koristi. A Gojtan povilenio od bijesa. Dao tužbu preko suda, pa onda žalbu, pa utok, ali se to oteglo i na kraju od svega bilo malo koristi. No, on je već imao otprije veliku ideju kojom se sada posvećuje svom snagom, veću od Oštare i vidikovca na njoj, skoro veću od njegove snage i oduševljenja, pa tako Oštra osta do danas bez novog vidikovca.

A do doma na Visočici bilo je još daleko, iako je već godine 1914. traženo odobrenje za zemljište. U međuvremenu, godine 1924., vođeci neke poslove poduzeća za izgradnju ličke željezničke pruge, iskoristio je povoljnu priliku i kupio dvije stambene zgrade u Cerovcu iz Gračaca od tog istog poduzeća. Pri njihovu otvorenju 4. listopada 1925. u čast kralja Tomislava poklanja ih svom društvu, a prisutni taj prvi i do sada jedini planinarski objekt u tom dijelu Velebita odmah nazvao Gojtanovo.

No, dom na Visočici bio je važniji od svega. On šalje tadašnjeg tajnika Zvonka Kelera, geografa, da još jednom ode pogledati najbolju lokaciju od već prije predloženih. A Keler odjurišao na sam vrh Visočice i htio prespavati uz Ivino vrelo, nešto ispod vrha. U divnoj zvjezdanoj večeri već je maštao da spava u zgotovljenu domu, kad li ga iznenadna bura u noći skoro ne odnese preko Siljka u more. Tako mu se zamjerila ta lokacija da se odmah pomirio s idejom da se dom gradi тамо gdje je i sada, na rubu šumskoga pojasa i u zavjetrini od — bure. Gojtan skuplja novac na sve strane, izrađuje snimke 26 velebitskih

motiva u 26.000 primjeraka i raspavača ih, troši puno svog novca i vremena, tako da su mu to kasnije zamjerila i rođena djeca, ali dom se gradi godine 1928. i otvara 29. lipnja 1929, baš one, po mnogo čemu čuvene godine, kad je snijeg bio zasuo Liku nekoliko metara debelim pokrivačem. To je bio Gojtanov dan, ali i Gojtanov dom, jer nitko nije ni mogao zamisliti da bi se mogao drugičje zvati. Uoči otvorenja bila je bakljada u Gospiću, poslje otvorenja krije na vrhu Visočice, koji se vidi iz Like i Dalmacije, a samom otvorenju prisustvovalo je mnoštvo planinara i seljaka iz podvelebitskih sela. Došao je i dr Ivan Krajač, poznati planinar i šesti predsjednik HDP (1921–25), inače političar i ministar, a bila je i skupina gospičkih SKOJ-evaca na čelu s Jakovom Blaževićem, tada sedmanaestogodišnjakom i članom KPJ, pa se on i danas sjeća zgode što su je tom prilikom doživjeli s Krajačem.

No Gojtan tu ne zastaje. I dalje skuplja sredstva za izgradnju cisterne (1933), staze na vrh Visočice (1935), oblaganje zida južne strane šimlom i pokrivanje doma limom (1938). Zalaže se za izgradnju što više cisterni na Velebitu, izgradnju skloništa na Strugama, onoga ispod Solila, na Dušicama, pomaže izgradnju đačkog doma na Bačić-kosi i Ograđenici, gradi kuću za odmor u Karlobagu kao primjer za razvoj ličkog turizma i povrh svega spori se s velebitolozima oko najvišeg vrha Velebita. Sve to koštalo je puno novaca, a samo izgradnja doma na Visočici 88.187 ondašnjih dinara i toliko napora koji je opravdao Gojtanovo biranje za počasnog člana HDP 8. rujna 1924.

I kad je trebalo proslaviti 70 godina života i 10 godina otvorenja doma razboli se iznenada. Već bolestan i po cići zimi odlazi saonica ma u Medak da novim snimkama razbije dileme oko visine Vaganskog vrha. Za nekoliko tjedana odlazi zauvijek iz Like i od svog Velebita, a prošlo je trideset godina da se potvrde njegova stajališta o najvišem velebitskom vrhu i njegovu imenu.

Teško ga je bilo naslijediti na položaju predsjednika prve naše podružnice HDP. Svi su se nadali da će to biti dr Tomićić, dodatašnji potpredsjednik i amater-botaničar, no naslijedio ga je Ivan Murković, narodni zastupnik. I baš u to vrijeme izgori dom na Visočici dana 9. rujna 1940. A bio je potpuno završen, u niemu uređen terarium, i trebala se ostvariti davna želja, a što je i bilo u prvim godinama poslje otvorenja, da dom dobije stalnog čuvara.

Uskoro se zapalio cijeli svijet, rat je počeo, a od planinarenja nije bilo ni spomena. Sada su planine služile za spašavanje života i za zaštitu u borbi za slobodu kroz četiri duge godine. Ipak je novoustoličena vlast htjela upravljati društвom, pa makar i na papirnatim način putem povjerenika. Imenovala ih je u prvoj i drugoj ratnoj godini, ali ih nitko nije priznavao niti su oni komu trebali.

A sad smo već na posljeratnim godinama kad nam se činilo da se sav svijet okreće i da

se sve gradi iznova. Opet smo bazali po Velebitu, ali sada kao izgraditelji ili kad smo išli gasiti šumske požare, kad se je zažagrila koja velebitska strana, kad bi se dimom zagrnila brda i dolovi, a noću vatre zloslutno sijevale. Išli smo dobrovoljno, ničega se nismo bojali, jer to je bila i ostala naša planina. I u nama su gorjele naše ljubavi i nadanja novoga vremena...

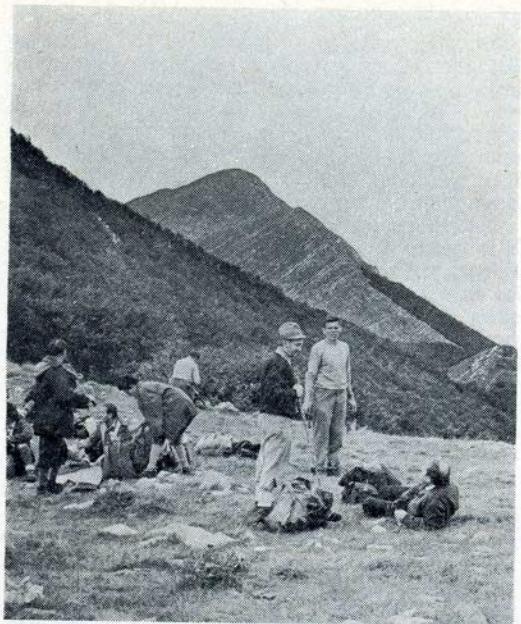
I tada se opet obnovio rad našeg društva. Bilo je to treće ožujske večeri godine 1950. U nezagrijanoj kinosali izabran je prof. Branislav Stanić za predsjednika, ali sada planinarskog društva, a ne podružnice, no trebalo je proći dosta godina dok su ga nagovorili da obide Visočicu, a u njegovih deset godina predsjednikovanja obnova Gojtanova doma još je bila prevelik zadatak za skromne mogućnosti i za tisuću problema koji su čekali rješenje. Ipak je obnovljen dom na Bačić-kosi i uređena lugarnica na Jelovoj ruji, više iz praktičnih razloga što su ta dva objekta mogla poslužiti i drugim ciljevima, a ne samo planinarskim.

Dom je ipak napravljen i otvoren 16. rujna 1962. Iako bez Gojtana i bez blagoslova dvaju popova, kako je to bilo 1929, ali s obilatom pomoći što ju je odobrlila narodna vlast, PSH, pa tvornica »Marko Orešković« iz Ličkog Osika, uz velik udio starih i novih planinara, a pod predsjednikom inž. Jurom Kosovićem. A moramo spomenuti i našeg Stevana, onog koji je obišao skoro sve vrhove svijeta i malo da-



Velebitski putokaz

Foto: Dr M. Kovačić



Visočica

Foto: P. Korica

lje, i druga Karla, jer su oni dali uistinu velik doprinos pri izgradnji i nadzoru radova, tako da im danas možemo, u šali, prigovoriti ako nešto nije dobro napravljeno. A teško je bilo dovlačiti materijal iz Divosela, preko Delukina vrela; sa svakom daskom i prenešenim kilogramom cementa raslo je divljenje nekadašnjem Gojtanovu pionirskom radu na istim stazama.

Onda je došla 1968. I proslava 70 godina rada s puno gostiju iz naše općine, drugih mesta, iz Saveza, sa svih strana i poštovanja vrijedna čestitka kćeri Gojtanove Danice, koja nam tada posla 100.000 dinara kao pomoć za uređenje doma. E, ne pada čverdaleko od stabla. A na dom smo postavili spomen-ploču Budi Budisavljeviću, tako da i mlađi znadu tko je bio začetnik organiziranog ličkog planinarstva.

A slijedeće godine saznao Miloš, naš novi predsjednik koji je to i danas, da je drug Jakov, predsjednik našeg Sabora, negdje spominjao da bi domu trebalo vratiti staro, Gojtanovo ime. Što predloženo to i učinjeno 10. kolovoza 1969. Održana i prigodna proslava i tako se naš dom opet zove Gojtanov. Slučajno se sve poklopilo sa stotom godišnjicom Gojtanova rođenja i tridesetogodišnjicom smrti. Ne mogu preskočiti, a da ne rečem kako i drug Jakov voli planinariti, i to baš po Velebitu. Svakog ljeta kad uhvati malo vremena obide on pokoji njegov dio, pa je bome zaslužio da mu Savez pošalje jednu onu velebitsku značku.

Koliko smo mogli nismo mirovali ni poslije toga, pa smo uz dom 1970. prigradili uistinu

skromno sklonište, eto, zlu ne trebalo, održavali dom koliko se moglo, a pomogli uređenje skloništa u Oštarijama, kad je tamо Savez godine 1970. uveo električnu struju, pa do 1978. kad ga je skoro potpuno preuredio.

Malo pomalo i primakla se 1978. Opća nova godišnjica, a dom prilično oronuo, na onoj visini nemilo ga deru vjetrovi, i snijeg, i kiša, i godine. I zato se Miloš prihvati posla, jer organizira uređenje doma iznutra i izvana i tako se upisa u čuvene planinarske predsjednike našeg društva. A ne mogu reći da su mu pomagači slabici. Tu je onaj dugački Dane što su ga htjeli ustaviti Veselinovići iz Golubića za popa prilikom jednog našeg izleta, pa Mišo Čeljade što sve tehničke stvari oko popravka doma proračunava na više decimala nego mu je kosa na glavi, onda Pero iz Ličkog Osika s punom naprtnjačom foto-aparata što sve ovjekovječava u boji i bez boje, pa Joso što dom iznutra obuče u lijepo boje, pa Slavko, Jovo, Pavao, Željko, Dima i Andrija i toliki drugi. Tu je i Ante koji štogod zapisiće da se ne zaboravi, da i ne spominjem našeg Stevana što sve više postaje neuništiv, a ne mogu preskočiti ni divnju izviđačku mladost našeg grada koja nam pomaže u svim radovima i kojoj najviše pravimo i popravljamo dom. A tu je i onih 150.000 novih dinara što ih dodijeli Samoupravna interesna zajednica za fizičku kulturu općine Gospic i sabranih doprinosom naših radnih ljudi. Još samo da sredimo pitanje čuvara, koji će preko ljetnih mjeseci stalno boraviti u domu, pa će i od Saveza kapnuti pregršt tisućica, tako nam je barem obećano i zato se nadamo.

I na kraju sastasmo se 29. listopada 1978. da proslavimo 80 godina postojanja i rada prve podružnice »Visočica« bivšeg HPD. odnosno našeg istoimenog društva. U uređenom topoplom domu vatre su pucketale prohладna jesenskog dana kad smo se sjetili svega što je i ovdje napisano. A da sjećanja budu draža pobrinuo se Sergej, Gojtanov sin, koji dođe na našu proslavu, iako je samo koji mjesec mlađi od našeg društva. Zato mu baš hvala!

I opet smo onda planirali što ćemo dalje raditi i koje ćemo staze obići slijedećih godina, na koje ćemo vrhove uzvjeti ponosnu zastavu našeg društva i po kojim ćemo sve stazama prosipati naše oduševljenje za planine. Da, bili smo na mnogim stazama i vrhovima od Triglava do Musale, od Olimpa do Karpati, ali još je toliko divnih mesta gdje se mogu sresti prijatelji kojima ćemo s ponosom reći da živimo ispod Velebita ...

Ja ti, Stipane, otegao pismo, a sve se bojim da ga nećeš moći ni pročitati od tog tvog biznisa. Kako mi pišeš, on te je stegao i drži te, i ne da ti dihati. Pusti ti njega, okani ga se i spremaj se u stari kraj, i povedi djecu da znaku kud spadaju!

Naš te Velebit čeka i čekat će. Opisan i opjevan ostat će naša prava istina zauvijek, i stalna misao, a kamen surov mekan mu je kao čežnja što nas napaja, a tebe zove, zove... doviđenja...

Žičare u službi prometa

Ing. IVAN PELZ

ZAGREB

Razvoj žičara u službi ljubavi prema prirodi

U prošlom stoljeću bilo je tek manjem broju ljudi omogućeno da putuju u udaljenije krajeve a pogotovo u visoke planine. Izuvezši one koji su imali potrebnu kondiciju ili bili prisiljeni da putuju pješke, putnici su se služili poštanskim kočijama ili još skupljim prometnim sredstvima što su ih sebi mogli priuštiti tek povlašteni pojedinci.

Razvojem željeznice postala su sve širom kruga ljudi pristupačna područja koja su svojom ljepotom privlačila putnike i pružala im izuzetne uvjete za odmor i oporavak. Što se taj putnički promet, koji danas nazivamo turizmom, više razvijao, sve je više dolazila do izražaja težnja da se pristup planinskim vrhuncima omogući i onima koji nisu u stanju da izdrže napore planinarenja, ali ipak žele da uživaju u čistom planinskom zraku. Tako je došlo do gradnje prvih brdskih zupčanika i žičnih željeznic ili žičara.

Ispriva su članovi planinarskih organizacija gledali na takav razvoj s užasom i ogorčenjem, smatrajući taj prorod suvremene tehnike u brdske krajolike oskvrnućem prirodnih ljepota planinskog kraja, a takvu vrstu »planinarenja« lakrdijom.

Ali razvoj se nije dao zaustaviti. Dok su stariji članovi planinarskih organizacija osuđivali žičare, mlađi planinari prihvatali su žičare kao sredstvo koje će ih brže dovesti do cilja. Osim toga su uočili da pomoću žičara postaju pristupačni divni skijaški tereni koji bi inače zimi ostali nedostupni. I tako je broj žičara počeo rasti u sve bržem tempu.

Smanjenjem socijalnih razlika i porastom životnog standarda svega stanovništva razvio se tzv. masovni turizam. Milijuni ljudi, koji ne bi nikad stigli u svijet planina, imaju sada mogućnost da se i ljeti i zimi prevoze na gorske visine.

Žičara kao ekonomski regulator

Planine su postale rekreativsko područje prvog reda, s velikom privlačnom snagom. Poseban zamah dobila je gradnja žičara po-

slijе Drugog svjetskog rata, a osobito u posljednjem desetljeću. (Samo u Austriji porastao je broj putničkih žičara unatrag 10 godina od 1420 na 3035!)

Mnogobrojne žičare sa svojim pratećim objektima omogućile su okolnom stanovništvu dopunsku zaradu odnosno povećanje prihoda, te su postale i ekonomska nužda za mnoga, inače zabačena područja, omogućujući starosjediocima odgovarajući donosak i ujedno stimulans da ostanu na svojoj zemlji.

Nova uloga žičara

Koncepcije za gradnju žičara u međuvremenu znatno su se izmijenile. Žičarama više nije namijenjena zadaća da naprosto vode do vrhunaca odnosno do vidikovaca, nego da se privlačna područja približe putnicima, da se posjetiocima skrati dugotrajno pješačenje kroz manje zanimljive krajolike. A u zimi žičara služi kao most preko opasnih snježnih zona kroz koje se pješice ne može prolaziti. Osim toga, žičare se više ne grade kao usamljeni objekti nego kao regionalna mreža međusobno povezanih postrojenja raznih sustava što omogućuje putniku, a napose skijašu, da na dosad neslučen način zavlada prostorom i vremenom, te da na nov način doživi prirodne ljepote snježnih vrhunaca i planinskih lanaca.

Žičare i zaštita prirode

No unatoč svemu, a u novije doba još više nego prije, mnogi smatraju da je gradnja žičara nedopustiv zahvat u dosad netaknutu prirodu, u suprotnosti sa zahtjevom za zaštitu prirode i čovjekove okoline. Ali, većina stručnjaka i posjetilaca planina ne osjeća žičaru kao smetnju u prirodi pod pretpostavkom da je brižljivo planirana i da se uklapa u okoliš. Uostalom, najveću štetu i nesklad u prirodi ne izaziva samo tehnika već neodgojeni ljudi lišeni svake discipline, bez osjećaja odgovornosti, bez smisla za red i bez ljubavi za prirodu. Pri tome mislimo na neobuzданo uništavanje planinskog bilja, oštećivanje dr-

UZ GORNJI ČLANAK

Od 23. do 25. studenog 1978. održano je u Stubičkim Toplicama radno savjetovanje pod naslovom »Budućnost željezničkog prometa«. Organizator je bio Savez prometnih inženjera i tehničara s još nekoliko suorganizatora. Na savjetovanju se raspravljalo o raznim oblicima budućeg prometa u Hrvatskoj, a posebno u Zagrebu. Između ostalog bilo je govor o prometu žičarama i uspinjačama. Za naše čitaoca bit će zanimljiv referat Ivana Pelza, dipl. ing. građevinarstva, predstavnika Zagrebačkog električnog tramvaja. Posebno je bilo govor o Medvednici kao planini koja svojim položajem i veličinom u stanovitom smislu ograničava

prometni sustav grada. U vezi s mogućim budućim vezama grada s bližim i daljim gradovima bilo je predviđeno nekoliko planova prema kojima bi Medvednici trebalo izbušiti u nekoliko smjerova (tunel do Stubičkih Toplica i do Pušće Bistre u smjeru sjever — jug i nekoliko tunela u smjeru zapad — istok tj. u smjeru Zaprešić — Sesvete), a uz to izgraditi još nekoliko cesta uzduž i poprijeko planine te nekoliko žičara na Slijemenu. Ipak, spomenuto je da u svim budućim planovima treba uzeti u obzir i faktor zaštite čovjekove okoline odnosno da treba što manje oštećivati prirodu.

Ing. Vladimir Božić

veća, bezobzirno gaženje po livadama, ometanje divljači, a posebno na onečišćavanje krajolika otpacima svake vrste. Okoliš žičare redovno je uredniji od ostalih izletničkih ciljeva. Na postajama žičara postavljene su košare za otpatke, a postoji i izvjestan nadzor. Osim toga, ovdje je omogućeno da se otpaci s gornje postaje transportiraju u dolinu na daljnju otpremu. Područja nedostupna tim tehničkim mogućnostima na žalost su i prečesto zastrašujući onečišćena otpacima kao što su boce, limenke, papir, plastična ambalaža itd.

Baš sa stajališta zaštite čovjekove okoline može se ustvrditi da žičara nije samo najsigurnije prometno sredstvo nego da više od svih ostalih prijevoznih sredstava doprinosi i toj zaštiti. Žičare ne proizvode ispušne plinove ni buku (uz pretpostavku električnog pogona) a ne onečišćuju ni vodu. Zahvat postrojenja žičare u prirodu nije ni izdaleka toliko drastičan kao npr. jedne ceste, željeznice, dalekovoda.

Uz žičaru su potrebni i prateći objekti

Jednu okolnost nipošto ne smijemo ispuštiti iz vida. Pri izgradnji žičare postavlja se neminovan zahtjev da se izgrade odgovarajući prateći objekti, kao što su restorani, hoteli, sportski tereni i razni uredaji za razonodu. Iskustvo je pokazalo da su hoteli (kao prateći objekt žičara) opravdani do visine od 1000 do 1500 m. A inače su se kao najrentabilniji pokazali restorani sa samoposluživanjem i prodajom suvenira.

Žičara je zacijelo i važan ekonomski faktor u razvoju turizma, ali moramo pri tome imati na umu poznatu izreku: »Ne zarađuje se žičarom, nego s pomoću nje.«

Iz toga letimičnog pregleda vidimo da žičara nije sama sebi svrhom kao neki vrtuljak u luna-parku nego joj je namijenjena važna zadaća u razvoju cijelokupne privrede, a posebnu ulogu ima u brizi za narodno zdravlje i masovnu rekreaciju. U tom vidu postala je žičara u planinskim područjima razvijenih zemalja bitan elemenat u prostornom planiranju.

Preporod uspinjače u Austriji

Posljednjih je godina izgrađen u Austriji niz privrčanih uspinjača i to nakon zastoja u razvoju te vrste brskih željeznica. Ovdje ćemo pokušati razmotriti uzroke koji su to izazvali.

Za razliku od visećih žičnih željeznica ili žičara, uspinjače su karakterizirane tračničkim vozilima pokretanim s pomoću vučnog užeta. Iako se ta podjela odnosno ta terminologija ne temelji na znanstvenim načelima nego je isključivo administrativne naravi, mi ćemo se iz praktičnih razloga ipak njome složiti, to više što je baš u nas u Zagrebu došlo do spontanog razlikovanja između naše stare gradske Uspinjače u Tomićevoj ulici

kao uspinjače s tračničkim vozilima i Žičare na Sljemenu kao viseće žične željeznice. Uostalom, ta je terminologija sankcionirana i našim republičkim zakonima.

Na IV. međunarodnom kongresu o žičnim željeznicama, održanom u Beču potkraj lipnja 1975. godine, obrađena je u nizu referata i pojva ponovnog procvata (tračničkih) uspinjača. Ovdje sada dajemo sažeti prikaz okolnosti koje su uvjetovale takav razvoj.

Povratak uspinjači

U posljednjem desetljeću došlo je u Austriji mjestimično do takve navale putnika na žičarama, da kapacitet dosad uobičajenih sustava visećih žičnih željeznica nije više mogao podmirivati potražnju. To se nije odrazilo samo na žičarama s kružnim pogonom gdje je kapacitet ograničen dopuštenom brzinom vožnje, nego i na žičarama s izmjeničnim pogonom. Iako su postrojenja toga sustava dobivala sve veća vozila, porast kapaciteta zaustavljen je granicom što su je nametnula čelična užeta. Inače bi ta užeta, povećanjem potrebnog profila, postala preteška. Troškovi proizvodnje, transporta i montaže takvih orijaških užeta također bi porasli do nesavladivih razmjera.

Prednost uspinjače

Primjena uspinjače s tračničkim vozilima pruža mnogo prednosti u usporedbi s visećom žičnom željeznicom. Dakako, u svim slučajevima uspinjača ne može zamijeniti žičaru, jer ima terena koji se daju svladati samo visećom žičnom željeznicom.

Prednosti su uspinjače slijedeće:

1. sloboda u trasiranju omogućuje odstupanje od pravocrtnog spoja između postaja te se pruga može prilagoditi terenu (uz jednoličan uzdužni nagib) i skladno se uklopiti u krajolik, poštujući i zahtjeve skijaškog sporta;

2. postiže se vrlo visok kapacitet uporabom velikih vozila, pa i vlakova;

3. prijevoz putnika obavlja se u blizini terena, što je znatnom broju putnika ugodnije nego da lebde visoko u zraku;

4. pogon je neovisan o djelovanju vjetra, koji na žičarama ponekad znatno ometa promet;

5. dode li do zastoja u pogonu, putnici lako napuštaju vozilo;

6. stanični uredaji znatno su jednostavniji od onih na žičarama, pa to smanjuje građevne troškove postaja uz uštedu na vremenu;

7. prijevoz robe ne ometa promet i obavlja se s pomoću jednostavnih uredaja na čelima vagona ili priključkom zasebnih teretnih kola.

Posebnu ulogu imaju personalni troškovi, a ti su ekonomičniji kod većih kola nego kod manjih, jer je za pogon i jednih i drugih potreban isti broj osoblja. Još je veća ušteda na osoblju pri održavanju pogonskih uredaja i pružnog postrojenja.

Najnoviji napredak

Pri projektiranju najnovijih uspinjača nisu samo iskorištene već poznate i ovdje navedene pogodnosti tog sustava nego je postignut i daljnji napredak u razvoju građevne tehnike takvih postrojenja. Ostvarene su nove, dodatne prednosti:

— postignuta je veća pogonska sigurnost, osobito u zimskom razdoblju, polaganjem kolosjeka na čeličnu konstrukciju, pri čemu otpada potreba skupog i dugotrajnog čišćenja snijega s pruge. Posebna prednost polučena je kod glečerske uspinjače u Kaprunu. Trasa je, naime, položena najvećim dijelom u tunelu, u kojemu je pogon i rad potpuno neovisan o vremenskim prilikama. Taj je tunel osobito prikladan za smještaj različitih instalacija koje su ovdje pristupačne lakoj kontroli. Osim toga vođenjem pruge kroz tunel u najvećoj je mjeri udovoljeno zahtjevima za zaštitu prirode i čovjekove okoline;

— povećana je brzina vožnje (uvažavajući potrebnu prohodnost terena) u odnosu na prijašnja postrojenja, tako da ona iznosi 10 m/seck;

— omogućen je mirniji pogon s pomoću ugradnje elastičnih ispuna vodećih kotača vučnog užeta;

— izvjesnim povišenjem pruge iznad tere na zaštićeno je vučno uže od nepovoljnih atmosferskih utjecaja, pa to omogućuje povoljnije dimenzioniranje užeta;

— elastična podloga ispod voznih tračnica poboljšava konstruktivne uvjete, a prigušuje buku;

— poboljšana je udobnost vozila primjenom 4-osovinskih kola s odgovarajućim amortizerima;

— usavršene su kočnice za nuždu;

— električna oprema i signalni uređaji odgovaraju najnovijem razvoju tehnike.

Uspinjača nije pri nabavi baš jeftina, ali je zato pri izgradnji i održavanju najjednostavnije i u svako godišnje doba najsigurnije prometno sredstvo planinskih terena, uz najveći kapacitet prijevoza i uz najveću uštedu na osoblju.

Prikladno projektirana tračnička uspinjača, izvedena uz primjenu najnovijih tehničkih dostignuća, zacijelo će uvijek opravdati svoje mjesto među žičnim željeznicama.

Žičare neću dočekati

VALENT HOFER

RIJEKA

Sjedim na klupi uz divnu plažu Mošćeničke Drage i čekam mrak. Naglo se spušta, čim sunce zade za goru. Pokraj klupe, na stijeni, bijela je ploča sa stihovima Rikarda Katalinića Jeretova:

Vi ne znate moj bijeli sipar i moje žalo
Gdje sam kao dijete malo
letio za snima, lovio leptire
tražio školjke po žalu
čudio se vjetru i valu
i moru
i čekao kad ću na Učku goru
Da vidim vile i vilenjake
Što na krilatim konjima love
sunčane trake...

Vi ne znate sipar i žalo
Moje carstvo malo
Kao starac ne smijem tamo

Ovaj posljednji stih promijenio bih tako da glasi: Kao starac ne mogu tamo!

Da, da! Više ne mogu tamo gore, na Učku, na koju sam se nekad tako rado peñnjao i po njoj pješačio uzduž i poprijeko, uživajući u svitanju zore, u izronjavajuju otoka iz magle i dubine mora, i u blještačilu sunca na namreškanim valima...

Iz Mošćeničke Drage vode na Učku dva puta: jedan s lijeve a drugi s desne strane

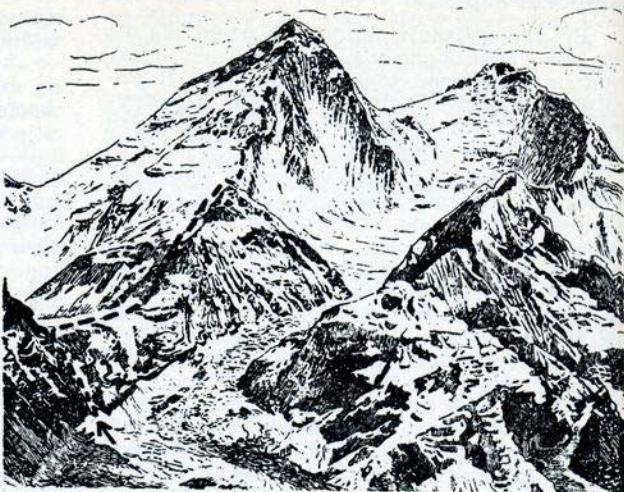
velike jaruge. Oba se negdje na sredini brijege sastaju i vode dalje do sela Male Učke, najvišeg sela u Istri (980 m), ali danas bez stanovnika. Čudno selo! Ljudi ga napustiše, jer dolje — u nizini — nadose bolje uvjete za život. Sobom ponesoše sve što se moglo nositi i voditi. Kuće ostadoše prazne i čekaju da se ljudi u skoroj budućnosti vratre na putstaognjišta i obnove nekadašnjeg života.

Od sela Male Učke vodi kolni put kroz livade i šume do sela Vela Učka, u kojem ljudi i danas žive i rade svoje poslove, jer im blizina ceste, što iz obalnog područja vodi u unutrašnjost Istre, omogućuje dobre veze s Rijekom. Kolni put između ova dva sela bio je nekada za mene vrlo privlačan i drag, jer su livade uz njega u proljeće bile posute divnim cvijećem, najviše encijanom, a u zimi bile pokrite snijegom za skijanje.

I sada je to tako, ali što mi to vrijedi, kad ja bez žičare više ne mogu gore! Ona je već odavno planirana, ali tko će to dočekati?! Kuće u Maloj Učki možda će to dočekati i tada će oživjeti kao vidkendice, ali ja to više neću doživjeti.

Smračilo se. Dižem se sa svoje klupe i poštagajući se vraćam se kući na večeru. Sutra ću — ako se rano probudim — opet doći do klupe da gledam izlazak sunca i da na bijeloj ploči ponovno pročitam divne stihove Barba Rike.

Jugoslaveni na Everestu



Dana 27. veljače oputovala je u Nepal Jugoslavenska himalajska ekspedicija kojoj je cilj Mount Everest. Osamnaest tona opreme već je otpremljeno avionom za Bombaj i dalje kamionom u Nepal, a i voda ekspedicije. Tone Škarja, s još jednim članom ekspedicije koji je zadužen za opremu, također je krenuo već ranije kao prethodnica.

Najviši vrh svijeta, 8848 metara visoki Mount Everest (nazvan po kartografu Georgu Everestu), na tibetanskom jeziku Čomolungma, odnosno na nepalskom Sagarmatha, dugo vremena je odoljevalo nasrtajima alpinista, dok ga konačno nisu 29. svibnja 1953. godine osvojili Novozelandanin Edmund Hillary i Serpa Norkej Tensing. Bila je to jedna od najznačajnijih pobjeda čovjeka nad prirodom, a osvajačima je donijela svjetsku slavu.

U idućih 26 godina, koliko je prošlo od prvog osvajanja, sve zemlje u kojima je jače razvijeno planinarstvo i alpinizam, nastoje osvojiti "krov svijeta", birači pri tome različite pristupne puteve. Računa se da će u tom vremenu na vrhu svijeta stajalo 87 alpinista, među njima i tri žene, po jedna Japanka, Tibetanka i Poljakinja. Ekspedicije na Mount Everest toliko su učestale, da je nepalska vlast uvela dozvole za uspon koje se izdaju za nekoliko godina unaprijed. Tako je i Jugoslavija odobrenje za ovu ekspediciju dobila još 1977. godine.

Jugoslavenski alpinisti već su dobri poznavaoći Himalaju, jer je ovo sedma ekspedicija na njene različite vrhove. Svakako najveći uspjeh postignut je 1975. godine, kada se sedam alpinista uspelo do tada neosvojenim smjerom na 8481 metara visoki vrh Makalu.

Polažna točka svih ekspedicija je Katmandu, odakle kreće i jugoslavenska ekspedicija, prvo kamionima do 80 kilometara udaljenog mesta Lamassongu te dalje pješice sa cijelokupnom opremom koju će nositi oko 600 nosača. Zbog brojnosti, krećat će se u dvije skupine s razmakom od dva dana hoda. Nakon dvadesetak dana neprekidnog hoda, doseći će visinu od 5300 metara, gdje je predviđeno postavljanje baznog logora. S ovog mjesta započinje najteži dio, uspon zapadnim grebenom, kojim se do danas još nitko nije popeo na vrh. Prvo treba savladati uspon na sedlo nazvano Lo La na visini od 6005 metara, gdje je predviđen i prvi logor. Radi lakšeg transporta opreme na sedlo, postavit će se posebna 300-metarska tereta ţičara. Nakon toga napredovat će se po zapadnom grebenu, postepeno, po skupinama, čiji članovi će osiguravati dijelove puta i postavljati usputne logore (šatore). Osim baznog logora, ukupno je predviđeno postavljanje pet logora i to na visinama od 6005, 6600, 7200, 7400 i 8000 metara. Iz zadnjeg logora pokušat će u tom času članovi koji su fizički i psihički najspremnniji izvršiti uspon na sam vrh. Ukoliko će cijeli uspon teći po planu i bez većih iznenadenja, juriš na vrh uslijedio bi polovicom svibnja, nakon punih dva i pol mjeseca uspinjanja i neprekidnog rada.

Smjer kojim će naši penjači na Everest

Ekspedicija je sastavljena od 25 alpinista (21 iz SR Slovenije, 2 iz SR BiH i 2 iz SR Hrvatske), koji su izabrani prije godinu dana na temelju posebnih kriterija, zatim dva novinara (Teleks i TV Ljubljana), dva radioamatera koji će održavati vezu unutar ekspedicije, a pokušat će uspostaviti vezu i s domovinom, te jednog akademskog slikara. Osim 600 dolinskih nosača, koji će prenijeti opremu do baznog logora, u daljem transportu opreme ekspediciji će pomoći 15 Serpa, tradicionalnih pomoćnika svih himalajskih ekspedicija.

Za razvoj planinarstva i alpinizma u SRH ova ekspedicija ima posebnu važnost, jer po prvi put u jednoj jugoslavenskoj himalajskoj ekspediciji sudjeluju i dva alpinista iz naše republike. Vladimir Mesarić (30), diplomirani inženjer elektrotehnike, zaposlen u Sveučilišnom računskom centru u Zagrebu, ima iza sebe dugogodišnji planinarski i alpinistički staz. Osim velikog broja uspona (preko 350), uspješno je sudjelovao u dosadašnjim ekspedicijama PSH na Grenland 1971., Kavkaz 1974. i Ande 1975. godine. Član je PD »Željezničar« iz Zagreba. Stipe Božić (28), električar u splitskom poduzeću Pomgrad, također je iskusan planinar i alpinist. Svakako mu je najveći uspjeh osvajanje vrha Nošák (7492 m) u Hindukušu što je i bio cilj Splitske alpinističke ekspedicije 1975. godine. Član je PD »Mosor« iz Splita.

Pripreme za ekspediciju započele su zapravo još dana kada je dobivena dozvola za uspon. U te dvije godine članovi ekspedicije i niz amaterskih suradnika isplanirali su svaki detalj, jer na terenu ekspedicija mora raditi kao najprecizniji instrument. Prema izjavama vode ekspedicije, Toneta Škarje, ni jedna dosadašnja naša himalajska ekspedicija nije bila ovako dobro pripremljena, što daje velike nade za konačan uspjeh. Svakako su najbitniji elementi priprema, osim fizičke i psihičke pripreme samih sudionika, bili osiguranje kvalitetne osobne i tehničke opreme, izbor kvalitetnih i raznovrsnih namirnica i osiguranje finansijskih sredstava. Osim planinarskih organizacija i Saveza za fizičku kulturu Jugoslavije, velik doprinos dale su i mnogobrojne radne organizacije iz cijele Jugoslavije, darujući za ekspediciju svoje proizvode i usluge. Tako je »Pliva« Zagreb osigurala dio lijekova, »Pobjeda« Zagreb materijal za odijela, »Sport Herceg« Zagreb ţivanje, »Ghetaldus« Zagreb zaštitne naočale, »Podravka« Koprivnica dio prahrambenih proizvoda, »Anlit« Osijek ambalažu, »Sirela« Bjelovar i »Dukat« Zagreb mliječne proizvode.

I na kraju, zaželimo našim alpinistima uspješan uspon i, kako je to kod planinara uobičajeno — lijepo vrijeme.

N. Aleksić

Naše organizacije

MEĐUDRUŠTVENI SAVJET ZAGORSKOG PLANINARSKOG PUTA U 1978. GODINI

1978. godina je protekla u veoma dobrom radu svih društava članica, pa je i sam rad Savjeta bio veoma živ, aktivan i plodonosan. Velika se pažnja posvećivala jačanju i stabilnosti te velike regionalne organizacije, koja ima sve više članova ne samo na području Hrvatskog zagorja, već i šire, pa se od nedavna javljaju mišljenja, da bi trebalo mijenjati naziv Savjeta, jer on praktički obuhvaća teren čitave sjeverozapadne Hrvatske. Svako društvo koje ponikne na tom terenu ubrzo postaje članicom ZPP-a, pa je tako ove godine učlanjeno u ZPP i novoosnovano društvo u Bedekovčini.

Pomalo se mijenjaju stare forme rada u MSZPP. Obogaćujemo se novim te iznalazimo metode većeg i aktivnijeg djelovanja na širokem planinarskom aktivnosti. Planinarske škole za pionire i omladinu, koje djeluju svake godine za zimskog školskog raspusta u nekoliko društava, dozakazuju kvalitetu i novu mogućnost aktiviranja mladih u radu na planinarskom polju. Tako je u siječnju završio školovanje u planinarskim škola-ma organiziranim na Kalniku, Strahinjčici i u Varaždinu 91 omladinac, a tako iz godine u godinu. MSZPP jača i u finansijskom pogledu. Odlučeno je još ranije, da svako društvo daje u budžet Savjeta po 300 din za njegov bolji i kvalitetniji rad.

U toku 1978. god. izašla je iz štampe, posebno i kao separat »Naša planina«, brošura o 20-godišnjem radu, gdje su objelodanjena sva zbivanja i aktivnost MSZPP-a, sve to zahvaljujući našim planinarskim entuzijastima, amaterima i posebno Cvjetku Soštariku, koji je sve podatke sabrao i knjižnjicu napisao.

Trebamo ovdje istaknuti nesebičan i požrtvovan rad planinara iz Pregrade, organizatora XXII. sletu Hrvatskog zagorja. Kratko rečeno: slet je u potpunosti uspio, a to je i bila ocjena 84. savjetovanja MSZPP na Kalniku. Nekoliko društva ovo po-društvo slavilo je svoje jubileje. »Ivančica« 11. VI na Ivančićima slavilo je 80.godišnjicu postojanja. Bilo je toga dana mnogo planinara na vrhu Ivančice, ali na žalost i mnogo kiše. Planinari iz Koprivnice slave 50.-godišnjicu. Bila je to izvanredno organizirana i sprovedena proslava, na kakvoj bi trebala pozavidići i jaka društva, u većim centrima. Zahvaljujući velikoj umješnosti predsjednika PD »Bilo« dra Milivoja Kovačića, organizacijski je također među prvima. Nije malo 120 prestatnika na časopis »Naše planine« samo u Koprivnici. Ovo društvo osvaja prelazni pehar PSH kao najbolje društvo u 1977. god. i prima ga na planinarskom sletu Hrvatskog zagorja na Kuna-gori 4. VI 1978.

PLANINARSKI SAVEZ ZAGREBA U 1978. GODINI

Planinarski savez Zagreba je u ovoj godini nastavio rad na realizaciji zaključaka Osnivačke skupštine i ostalih zadataka koji su se u proteklom periodu pred njega postavljali. Uspješna suradnja s planinarskim društvima i angažiranost većeg broja članova Izvršnog odbora, te financijska i druga pomoć SFK Zagreba i USIZ-a FK Zagreba, dali su vrlo dobre rezultate. Aktivnost planinarskih društava bila je usmjerena na organizaciju izleta, ali je uočena i pojava sve većeg organiziranja internih planinarskih škola. Zagrebačka alpinistička i speleološka škola su i ove godine postigle vidan uspjeh. Zbog još neriješenog statusa ovih škola, ove je godine izostala inače do sada redovna dotacija SFK Zagreba. Time je organizator, PDS »Velebit«, doveden u nezavidnu financijsku situaciju jer su troškovi škola iznosili oko 8.000 dinara. U toku su razgovori s predstavnicima SFK Zagreba da se ovo pitanje definitivno riješi.

U toku godine organizirano je sedam alpinističkih logora i tradicionalni prvomajski skup alpinista u Veleikoj Paklenici. Speleolozi su imali u sedmom mjesecu loor na Braču, a osim toga je poduzet veći broj istraživačkih akcija.

Stanica vodiča je, pored velikog broja tura po jugoslavenskim planinama, organizirala pohode na

Slave i veterani, kvalitetom i po akcijama među najjačima u Hrvatskoj — slavi PD »Zagreb-Matica« 30 godina postojanja i mnogo više, jer tu deluju časni i neumorni članovi bivšeg Hrvatskog planinarskog društva.

Bilo je i drugih obljetnica, akcija i pohoda od šireg značaja. Teško bi ih bilo sve pobrojati. Tako se susreću u planinarskoj kući Ham-Pokoje 17. XI 1978. delegati PSH i PSBiH, gdje se izmjenjuju iskustva i iznalaže daljnje mogućnosti suradnje. Raspravlja se o organizaciji pohoda, o zaštiti flore i faune, o sprečavanju zagadivanja planina, o prog-pagandu, o časopisu »Naše planine« itd.

Na savjetovanju 2. IV 1978. u lovačkoj kući u Loboru, koje organizira PD »Oštrec-Zlatar, izabran je novi Izvršni Odbor MSZPP i to: predsjednik Drago Karažinec (po 19. putu), Filip Majić kao zamjenik predsjednika, Vlado Samac kao tajnik i Matko Poljanec kao zamjenik tajnika.

PD »Bilo« predlaže na savjetovanju na Kalniku i u Grebengradu izradu značke MSZPP. Ovdje se ne misli na transverzalnu značku. Prijedlog je prihvaćen i društvo predlaže učiniti će sve potrebno da se zamisao realizira.

17. XII 1978. po prvi puta je održano savjetovanje MSZPP na Kamenitovcu u organizaciji PD »Bilogora« Bjelovar. Na tom se savjetovanju to društvo potpuno priklonilo i organizirano prišlo u članstvo MSZPP, te je to daljnja afirmacija i obogaćivanje ove regionalne organizacije. Na istom nas savjetovanju izvješćuje delegat PD »Bedekovčina« o organiziranju transverzale »Tragom I čete Zagorskog partizanskog odreda«, koja bi počela blizu Bedekovčine, završila u Jesenju, a spojila bi se na Strahinjčici s trasom ZPP. Ova je akcija s odobravanjem prihvaćena.

Posebno treba istaći dobre drugarske i bratim-ske veze što ih pojedinac društva MSZPP održavaju s društvima u drugim republikama. Za povoljni taj je PD »Strahinjčica« koje je već niz godina po-bratim PD »Pobeda« iz Beograda. Tako su za dan Republike osmoro planinara iz PD »Strahinjčica« bili gosti PD »Pobeda« u planinarskom domu na planini Rajac u Sumadiji. Kao gost je bio posebno pozvan od istoga društva predsjednik MSZPP Drago Karažinec. PD »Ivančica« ima veoma prisne i bratim-ske veze s PD »Velenje«, a i PD »Rogačka Slatina« (ovo slovensko društvo je stalni član MSZPP). Sve nam to svjedoči o dobrom, plodonosnom i bogatom radu MSZPP i samih društava učlanjenih u taj Savjet.

Drago Karažinec

Grossglockner i Mt. Blanc. Treba istaći i sudjelovanje članova stanice u pohodu na Triglav povodom 200.-godišnjice prvoga uspona, te u provođenju akcije »Upoznajmo Medvednicu«.

Akcija »Upoznajmo Medvednicu«, dobro zamišljena i finansijski potpomognuta od USIZ-a FK Zagreba, nije našla na očekivani odaziv kod građanstva, posebno kod škola i radnih organizacija. Bilo je nekih organizacijskih propusta, no prvenstveno je izostala propaganda akcije, pa će se o njoj morati povesti više računa.

Orijentacijska natjecanja okupila su velik broj planinara. Na tradicionalnom »Memorijalu Janka Mišića« sudjelovalo je 184 ekipa u četiri kategorije, a na »Vugrovcu 18« 55 ekipa u tri kategorije. Na pojedinačnim natjecanjima u organizaciji »PD Sljeme« i »Zagreb-Matica« sudjelovalo je po 43 natjecatelja u 3 kategorije, a na XI prvenstvu Zagreba 55 natjecatelja u dvije kategorije. Po prvi put je održan »Memorijal Stipice Mesića« na kojemu je sudjelovalo 20 ekipa u dvije kategorije. Na četvrtom špiljarskom orijentacijskom natjecanju sudjelovalo je 18 natjecatelja u dvije kategorije.

Plan rada na zaštiti gorske prirode samo je djelomično realiziran zbog nedostatka novčanih sredstava. Osim toga referent za zaštitu prirode bio je zbog bolesti duže vrijeme odsutan, pa čemo ovu akciju nastojati realizirati u sljedećoj godini.

Savez je finansijski potpomogao rad društava na održavanju i obilježavanju planinarskih staza i puteva, a u toku je realizacija Zagrebačko-ljubljanskog planinarskog puta.

Uspostavljena je suradnja s GK SSRNH Zagrebom o pitanju zadataka ONO i DSZ, a pripremljen je i plan za njeno proširenje. U akciji »Ništa nas ne smije iznenaditi« planinarska društva su aktivno sudjelovala organiziranjem vježbi, natjecanja i marševa.

Nastavljena je suradnja sa USIZ-om FK Zagreba na uređenju objekata na Medvednici. USIZ je financirao popravke i adaptacije domova na Medvednici, te uređenje špilje Vernerice i vježbališta »Gorsko zrcalo«.

Suradnja sa Ljubljanskim međudruštvenim odborom planinarskih društava vrlo dobro se odvija. Održana su dva susreta — u Samoborskom gorju i na Blegošu u Sloveniji, na kojima su dogovoreni brojni oblici suradnje. Predsjednik PSZ je sudjelovao na savjetovanju gradskih planinarskih saveza u Sarajevu, gdje su razmijenjena iskustva i uspostavljeni kontakti i s ostalim gradskim odnosno regionalnim savezima.

Jakša Kopić

Varijacije na zaštitarsku temu

Dr NENAD VADIĆ

ZAGREB

Neposredan su povod da napišem ovo nekoliko riječi članak urednika »Sjaj i bijela novogodišnje jelke« iz broja 11-12/1977. i apel Josipa Sakomana iz broja 5-6/1978. da se zabrani pušenje u planinarskim domovima. Teme su, mislim, dovoljno ozbiljne da im se isplati posvetiti još nekoliko redaka.

Izvan svake je sumnje da treba energično sprečavati nemilosrdno uništavanje žive prirode. Uvjernili smo se da je sa šumarima, kao i s mnogim drugima, unaprijed propao dijalog o čuvanju prirode, uvjek kada je u igri i ekonomski efekt, bez obzira na to, koliko su mu kratke noge. S obzirom na način i brzinu razvoja crnogorice, vjerojatno se prosinačkim sjećama čini znatno manja šteta (ako je uprće potrebno da bude šteta) nego brojnim tzv. sanacionim sjećama (tko zna što se sve krije pod tim nazivom!)

Razgovarao sam prošlog ljeta s jednim šumskim radnikom, čuvarom, dok smo krstarili brdimu oko Zenice. Oni, kaže nam on, doslovce mrze bukvu. Sporo raste, slaba joj je komercijalna vrijednost. To je razlog da ogole cijela brda na kojima je rastala bukvica i onda sade brzorastuće drvo: crnogorici, topolu tida.

Sa stanovišta šumarske i drvnoindustrijske ekonomike možda ispravno. Rado bih da mi netko,ako to tome znade mnogo više, ukloni bojazan, da takve promjene lica zemlje, naročito zbog svoje proširenosti, ne utječu na sav živi svijet na užem i širem području!

Moram priznati, urednikov je članak izazvao kod kod mene najprije negativnu reakciju. Njegovo misli o božićnom odnosno novogodišnjem drvcu neće imati pozitivan efekt, unatoč plemenitoj povudi zbog koje su napisane. Uvjeravanja o porijeklu običaja i »nesavladivom egoizmu onih koji žele imati svoj borički zanemaruju, nažalost, suštinu običaja. Oključeno crnogorično drvce u kući, u gluho zimsko doba, sa svim onim, u biti duboko humanim običajima, vezanim uz kraj stare i početak nove godine, predstavlja intenzivni estetski doživljaj. Vjerojatno i zbog toga, što su mu koriđeni tako praškonski. Sto bolje poznajemo psihologiju čovjeka, to će nam biti jasnije da postojanje takvih i sličnih navika i obilika ponašanja, znači određenu emotivnu stabilnost pojedincima i grupama. Zato, mislim, da u današnje vrijeme gužve, strike i jačanja raznih asocijalnih navika, treba upravo njegovati takve običaje. Nemaju, jasno, nikakve vezu s estetskom osušenju leševi jelki i smreka pod našim prorizima nakon praznika.

Uništavanje i uživanje ne samo da ne trebaju, nego i ne smiju ići usporedno. Crnogorično drvo se može i iskopati, a ne posjeći. Zatim se može postaviti u posudu, u kojoj će biti tijedan ili koju godinu. U prvom slučaju posaditi ćeće ga iste zime, ako ne drugdje, a ono u vrtu, ili negdje drugdje. U drugom iznijeti ćeće ga na balkon ili lodu, gdje ćeće s proljeća, kada propupa, još jednom uživati u njemu. Nije li to jedan od načina da se malo oplemeni lice naših novih naselja, gdje prostora na fasadama najčešće ima, ali ih, osim rublja, krasne lonci, kutije, metlice i slični revkiziti? Kada drvce poraste, opet ćeće ga posaditi u prirodu da raste dalje. Takvo drvce je kod nabavke jestinije od posjećenog, a kako može potrajeti za istu na-

mjenu nekoliko godina, nabavna mu cijena postaje beznačajna. Sto je najvažnije, niste ga uništili.

Znam ljudje, koji su za nekoliko godina uzgojili prave male crnogorične parkove, sadeći tako svake godine po jedno inkriminirano pogansko stablo. Sumare ćemo zamoliti da se pobrinu kako bi im kapaciteti rasadnika bili dovoljni ili da nam odredite gdje možemo posaditi drvo ako nemamo »svog grunta!« Ne zamjerite mi što sam ukazao i na drugu, nimalo tragičnu stranu problema novogodišnje jelke.

Problem pušenja u planinarskim objektima ima, u pravom smislu, svoju tragičnu stranu i zato je dobro da je pitanje postavljeno. Nažalost, mislim da je problem suviše komplikiran da bi se mogao jednostavno zabranom riješiti. Zakonske odredbe, uostalom, imamo. O tome jasno govore i čl. 121 Ustava SRH kao i čl. 46 Zakona o zaštiti na radu SR Hrvatske.

Nije ovdje mjesto raspravljivanju o tome što je pušenje, kao ni zbog čega smo da danas tako malo uradili u borbi protiv pušenja (molim, ne protiv pušaća!). Jednu činjenicu ne smijemo smetnuti s umom: ne mnogo manje od polovice muškog stanovništva puši. Kako su planinari populacija selektivirana najrazličitijim motivima, ne bih nikako mogao odgovoriti kakav je medu njima odnos pušača prema nepušaćima.

Druga važna činjenica je da je pušenje bolest važna prvenstveno zbog svojih asocijalnih simptoma. Da podsjetim na jednu apsurdnu situaciju: danas će većina pušača kao osnovni razlog svojega odlaska u planine navesti bijeg od smrada, prvenstveno benzina. To ih ipak neće smetati, da za kratko vrijeme, čim se dočepaju doma, pretvore prostoriju u kojoj borave u pravu plinsku komoru. Za nepušača je to dovoljan razlog da izbjegava planinarske kuće i domove kao okužena mjesta.

Planinarnim uglavnom stalno s djecom. Pokušajte zamisliti kako se osjećam, kada nakon napornog dana sjednemo u domu na zasluzeni odmor, a djeca mi počnu plakati, trljajući oči što ih peku od dima i moliti me da se maknemo bilo kuda. I to je jedan od razloga da svoj dom (čitat: šator) uvijek nosim sa sobom. Problem mi čini jedino zima.

Ako dodamo da današnje »organizirano planinarenje« sve više ima za cilj što prije što jednostavije i sa što manje napora stići do prvoga doma, pa onda sjesti uz piće, jelo (i cigaretu), odnosno ako računamo s neplaninarama, kojima su domovi često isto tako dostupni, i koji su često i poželjni, kada potrošači, onda pitanje zabrane pušenja postaje sasvim iluzorno. Mene pušači svojim ponašanjem neodoljivo podsjećaju na vjersku sekstu. A vjerski ratovi su uvijek najbesmisleniji, bez kraja i konca!

Na kraju, preostao je najjednostavniji, a možda i jedini pravedni način zaštite od dima cigarete: efikasna ventilacija. O njoj uopće ne vodimo računa ni kod gradnje novih objekata niti kod adaptacije postojećih. A treba samo malo dobre volje da se to provede. Ne bi nam to smjelo biti teško, uz pretpostavku, da nam je objekt zaštite — Covjek — bar toliko dragocijen, kao na primjer kukurijek.

Nove markacije na otoku Pagu

BRUNO PUHARIC
NOVALJA

Nakon markiranja pristupa na Sv. Vid (348 m), najviši vrh otoka Paga, uz njegovu stjenovitu i vrlo strmu istočnu padinu, Speleološki aktiv »Otočani« (PD »Paklenica« — Zadar) koji djeluje na Osnovnoj školi »Ivo Lola Ribar« u Novalji, dovršio je markiranje predviđene trase za šk. god. 1977/78. tij. postavljanje oznaka od vrha do sela Kolana na suprotnoj strani otoka. Markiranje je započeto 22. travnja od sela Kolana u pravcu vrha, a zadnje oznake su postavljene 7. srpnja. S obzirom na pogodne vremenske prilike, u markiranju su pomagali i učenici, članovi Aktiva iz Kolana. Njihov trud je dobrodošao i znatno je smanjio vrijeme markiranja, ali se rad nepredviđeno otegao zbog teškoća terena i želje da i ovaj dio markiranog puta bude na zadovoljstvo budućim posjetiocima vrha. Njih s ove strane otoka tokom ljetne sezone uvijek ima priličan broj, uglavnom turista, koji samoinicijativno, po uputi mještana iz Kolana, kreće prema vrhu, željni da uz ljepote mora upoznaju i paške krajolike. Sa Sv. Vida im za to pružaju izvanrednu mogućnost široki i vrlo informativni vidici na otok i okolinu. Po završetku nove asfaltne ceste koja će povezati mjesta Pag i Novalju, bit će postilaca još i više budući da će ova sjedišta markirani put u blizini Kolana. Predviđeno je da se u šk. god. 1978/79 na već markiranu trasu nadoveže pod Sv. Vidom odvojak koji će pratiti postojeće staze do sela Simune na zapadnoj obali otoka. Time će se povezati i suprotne obale otoka relativno kratkim i vrlo zanimljivim putem preko njegova najvišeg vrha. Treba podsjetiti da je na istočnoj strani vrha vrlo zanimljivo i lijepo područje koje obiluje geološkim fenomenima i osebušnjom vegetacijom, a markacija je upravo njime provedena. Za razliku od strogog pristupa sa te strane, zapadni pristup iz Kolana omogućuje blag, iako malo duži uspon. Potrebno je ići i sat i 15 minuta da se od sela stigne do vrha, a i sat natrag za prosječnog planinara s opremom.

Markirani put započinje u selu Kolanu, smještenom sa sjeverozapadne strane vrha na nadmorskoj visini od 105 m. Kod odvojka ceste za Šimunu i Mandre, ribarskih zaselaka na zapadnoj obali otoka, nalazi se putokazna tabla i prva markacija, odakle krećemo do kraja sela i dalje, kroz pređe Masline, odvojkom na novu cestu Pag — Novalja koja zaobilazi Kolan. Nastavivši prema Jugu, za deset minuta smo, prošavši Starine, Velu njivu i Dragu, kod Melina i velikog zavojia, gdje cesta skreće u desno. Tu se od nje dalje prema jugu odvaja kolski put koji prati klinasti produžetak Kolanske doline držeći se istocnog ruba uvalje. Desno i lijevo nam ostaju suhozidi »ogradića«, parcela pod vinovom lozom i djetelinom. Nižu se Rujnice, Drage i Pešandovo do Kanta, otočkog

škrapara i ispasišta brojnih ovaca koje slobodno njime lutaju. Kolski put, koji pratimo između suhozida, postepeno se pretvara u stazu kojom smo za dvadesetak minuta od ceste na mjestu gdje skrećemo naglo udesno prateći »klancac«, prolaz između suhozida koji poprečno sijeće dragu. Slijeva ostaju Dugače a desno Lošika. Sa druge strane su »vrata«, drvena pregrada koja se može pomocići, a sprečava ovcama da odlutaju s ispasišta prema selu i donjem dijelu doline. Presjekavši dragu, staza se opet upravlja prema jugu, sada prateći najviše dijelove Kolanske doline njenom zapadnom stranom. Desno je već zavladao škrapar koji svojim sivilom i monotonijom sve više zatomljuje posljednje tragove zelenila. Miris kadulje, koja posvuda raste, ostaje do kraja puta osebujnim pratiocem. Suhozid s lijeve strane još desetak minuta slijedi gotovo ravnu stazu da bi zavio naglo ulijev i natrag zatvarajući »ogradića« koje smo prošli, grčevito stisnute uz dno drage kao ljubomorni čuvari zelenog izdanka doline iz koje smo došli. Prema istoku, negdje iza padina drage čije dno još kratko vrijeme slijedimo, leži nevidljiv, ali sve bliži cilj našeg puta. Velik kamen uz stazu označio je mjesto gdje se naša staza ukrstila s onom koja sa Sv. Vida silazi na zapad padinom do Simuna, na obali mora. Strelica i natpis upozoravaju na mjesto gdje treba skrenuti. U početku nešto strmija, dobro ugađena staza nas dovodi na prostrane zaravni Kanta i otvara stozastu siluetu vrha koji nam postaje putokaz. Nogostup se gubi u gustišima kadulje i škrapara, pa put možemo pratiti jedino pažljivo motreći markacije izvedene na prohodnjim mjestima. Kako su oznake postavljene na niskim škrapama koje na vroljeće obraste kadulja, mjestimično se teško opažaju, pa je za ispmoć između njih postavljen veliki broj crvenih crta što označavaju liniju kretanja. Pod samim vrhom se markacija sa zaravni spušta u plitku vrtaču čije dno zauzima lokva promjera 10—15 m, jedna od rijetkih gdje ovce za nesnosnih ljetnih vrućina mogu utaziti žđ. Za ljudsku upotrebu ova voda nije prikladna, nego je treba nositi sa sobom. Pored lokve je »ogradića« s malim travnjakom gdje paški stočar kosi oskudnu travu svojim ovcama. Staza zaobilazi lokvu sa sjeverne strane i uz blag uspon vodi do vrha koji je uzdignut na terasi od suhozida iznad padine oko 1,80 m. Time je sprijećeno ovčama da prelaze s jedne na drugu stranu otoka, budući da tu vodi granica stočarskih teritorija. Uz suhozid se treba pažljivo popeti na za to označenom mjestu. Sam vrh je obilježen triangulacijskim kamenom, a na njemu je ruševna kapelica gdje se još uvijek može zakloniti od kiše i vjetra. Od triangulacijskog kamena markacija se nastavlja na istočnu stranu vrha prema Dubravi, na Paškoj cesti.

Brložnik na Učki

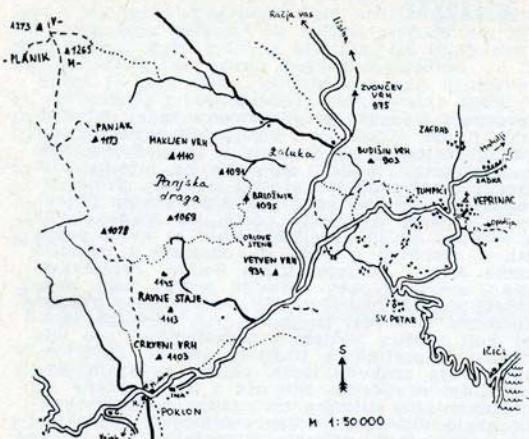
DONALD GAŠPARAC
ZAGREB

Za posjetioce s automobilom Učka je lak cilj. Asfaltom cesta vodi nas iz Veprinca (selo na stozastom brdu iznad Opatije, 519 m) do Poklona, gdje su smješteni planinarski dom, gostionica, hotel i »inione« odmaralište otvorenonog tipa. I hotel i odmaralište visoke su kategorije i prilično skupi. Zahvaljujući dobrim autobusnim vezama (Riječka—Vranja—Pazin i u sezoni Opatija—Matulji—Učka) vrh Učke postao je lako pristupačan i za one koji ne vole višesatno naporno penjanje, pa je prema tome i dosta posjećen.

Ostavimo ovaj put. Vojak i njegovu okolicu po strani i podimo manje poznatim dijelovima. Učka je s Čičarijom povezana trasom RT (Riječka transverzala: Poklon—Planik—Sija—Lisina) kao i IPP (Istarski planinarski put: Poklon—Planik—Brgu-

dac). Riječki planinari označili su u rujnu jedan novi put preko Orlovih stena i Brložnika (1095 m) pa taj let možemo poduzeti na povratku s Poklonom ili kao varijantu jedne od transverzala. Sudjeli po upisnoj knjizi na vrhu bio sam prvi koji je prešao taj put nakon markiranja. Upoznao sam zanimljiv kraj koji vjerojatno inače nikad ne bih obišao.

Od planinarskog doma na Poklonu krećemo nekoliko minuta cestom prema Vranji i kod velike prazne zgrade (za silu moguće prenoći) skrećemo s ceste desno na poloziti kolski put kroz šumsku hladovinu. Ubrzo stižemo i do križanja; lijevo nas markacija upućuje trasom IPP-a na Slavnik (to je ujedno i trasa RT do Planika, kamo sam se bio uputio), dok nam svježa markacija bez smje-



rokaza na putu ravno ništa ne govori. Odlučujem se za tu varijantu. Nakon 25 min od Poklona kolovoz izbjiba na niz šumskih propilanaca. Vidi se da ovuda ljudi često ne prolaze jer je kolovoz zarastao u travu, često se gubi i prelazi u stazu koja se opet kasnije proširuje. Staza stalno vodi na sjever i drži visinu, a pri ponovnom ulazu u šumu počinje se spuštaći i skretati na zapad. Ovdje nastaju i poteškoće (oko 40 min od Poklona), jer se markacija na jednom ravnom proširenju (sedlo) nakon spuštanja neprimjetno odvaja desno bespućem, a uz stazu koja se spušta dalje prema zapadu netko je uživao u igri crvenom bojom šarajući točke, križeve i iniciale, što bi moglo lako zavarati.

Slijedećih dvadesetak minuta prolazimo bespućem kroz šumu i tek se na nekim strmijim mjestima zamijećuju tragovi obradivanja puta. Treba pažljivo pratiti markacije na stablima prvo prema sjeveru, zatim oštro desno u vrtaču, pa gore sve više prema istoku. Javljaju se prvi kraški oblici, između drveća iz zemlje proviruje sve više kamenja. Izlazimo desno na malo širu stazu i uskoro (sat hoda od Poklona) nademo se na završetku šumskog kolovoza ispod Ravnih Staja. Tu su i pr-

ve oznake za Brložnik. Nastavljamo nekoliko minuta kolovozom, a zatim se staza odvaja lijevo u šumu i uspinje se vodeći nas grebenom preko nekoliko uzvisina te za pola sata izlazi na sedlo ispod kamene glavice Orlove stene. Prema nazivu čovjek bi očekivao nešto surovo i teško pristupačno, ali nailazimo na relativno pitom kraj, okružen šumom, bez vidika. Sa sedla na sjever, i dalje bez staze, kroz sve zanimljivije predjele, pa nam se čini da bi staza samo smetala i kvarila doživljaj divljine i netaknute prirode. Prolazeci kroz mladu šumu s malo grmljem i mnogo lišća na tlu (pričapiti na skrivene rupe!) zaobilazimo sve brojnije i veće kamene blokove (i penjemo po njima) te sve češće i dublje rupe i ponore. Možda bi se tu našlo zanimljivih stvari za spiljare. Sve nam je jasnije odakle Brložniku njegovo ime — okolica kao da je stvorena za životinske brloge, a sad se eto ljudska nogu drznu kročiti kroz njihovo kraljevstvo i obilježila put povlačeći za sobom i druge znatiželjike. Uspinjući se stalno laganim tempom stižemo i na vrh. Put je pod kraj prilično strm, klijav i neugažen.

Brložnik je usko izduženo bilo s travnjem proplankom na južnoj strani a sam vrh, koji se iz njega tek nezнатно izdiže, okružen je mladom šumom, grmljem i niskim raslinjem, tako da nema pravog vidika. S istoka nam se otvara dio Riječkog zaljeva sa zaledem, na zapad gledamo prema Makljenu vrhu i Planiku koliko nam drveće dopušta, a na jugu nam se ukazuju Crkveni vrh i Vojak. Na vrhu je betonski stupić (kota) usred gomile kamenja, gdje je pohranjena i staklenka s upisnom knjigom, zasad bez žiga.

Put se spušta na drugu stranu kroz bukovu šumu po lišćem zastrtom tlu, ne tako strmu, kao s južne strane, te u luku izbjija na nedavno iskriveni dio šume. Ovdje prestaje divljina i dalje prolazimo širokim šumskim putevima. Na prvom križanju treba skrenuti lijevo (zapad), a ne desno uzbrdo prema moru. Taj nas put, obišavši opet u luku jedan greben, doveđe do šumske barake i glavnog puta, kojim lijevo možemo nastaviti do spomenika Stanku Jurdani (45 min) ili na Planik (2 sata) gdje opet izbijamo na transverzalu, a desno za četvrt sata stižemo do lovačke kuće na cesti za Račiju vas. Odатle možemo preko Crnog vrha na Lisinu ili ravno dolje stazom pored brojnih grmova kupinama u Veprinac (1 sat).

Tako sam upoznao još jednu skrivenu ljepotu naših planina, dio koji je, vjerujem, mnogima nepoznat, a ipak se isplati vidjeti.

Smotra mladih planinara na Sar-planini

SUZANA HRGOVIC
ZAGREB

Petaestog lipnja ponio nas je iz Zagreba brzi vlak. Pred nama je bio dug i zamoran put od 17 sati. Žeja za sunčanom Makedonijom rasplamsala se i dugo smo približali o njenim sunčanim dolinama, brdima, planinama i tako lijepoj Sari, omiljenoj planini Makedonije. Prolazili smo uz mnogobrojne stanicu i promatrali krajolik, koji je stalno mijenjao lice pred našim očima. Čas zlatna polja s latičama crvenih makova, čas nepregledne ravnicu nisko pokošene trave s ponekim osamlijenim drvetom pokraj puta. Što smo se više približavali Makedoniji bili smo sve veseliji i uzbudljeniji. Nakon duge vožnje vlak se zaustavio u glavnom gradu Makedonije — Skopju. To je grad niskih i visokih kuća pun zelenila. Sve je bilo drugačije nego u Zagrebu. Prešli smo u vlak za Tetovo. Izašli smo iz vlaka i krenuli u centar grada. Ruksaci su bili teški, a sunce je palilo svom jačinom. Nakon kraćeg pješačenja stigli smo u centar Tetova. Tamo nam je predsjednik Planinarskog saveza Makedonije Kiro Nikovski zaželio dobrodošlicu.

Bili su tu planinarski-pioniri iz svih naših republika. Velika smotra je započela. Poslije toga smo otisli u muzej, koji nas je dočekao sa svim svojim starinama, zatim smo posjetili poznatu tvornicu vune »Teteks«, gdje su nas zadivili veliki strojevi i napredna mehanizacija. U restoranu »Arabat baba

teke« smo ručali, napunili prazne čuture i krenuli do žičare, koja nas je ponijela na veliku Saru. Vrijeme na Sari nije bilo sunčano, no ipak smo opazili njene ljepote. Smjestili smo se u hotelu na Popovoj Sapki.

Sutradan ujutro krenuli smo na izlet. Penjali smo se i divili mnogobrojnom šarenom cvijeću i prekrasnoj prirodi. Bistri izvori kao da su čekali baš nas. Njihova hladna voda prozirnih nitki tekla je i hladila nožice krhkog biju. U maloj uvali čuli smo mnogo toga o toj prekrasnoj planini. Bijela ima mnogo. Encijani i borovnice prekrivaju čitavu planinu. Crveni od sunca stigli smo do planinarskog doma »Jelak«, gdje smo se bezbrižno igrali. Vraćali smo se u hotel i putem susreli stado ovaca i njihovog vjernog čuvara — psa Sarplaninca. Bio je velik i imao je čupavu glavu, kao da se nije počeo sljajao.

Drugi dan održavala su se sportska natjecanja u kojima smo imali izvrsne rezultate u gadašnju. U ukupnom plasmanu bili smo sedmi t.j. predzadnji, no to nije pokvarilo naše raspolaženje, a to smo pokazali i u zabavnom programu. Prilikom povratka u Zagreb razgledali smo Skopje i zadržali ga u lijepom sjećanju. Makedonija sa svojim šumama i brdima ostat će nam uvijek duboko u srcima.

Trideset godina PD »Pobeda« u Beogradu

Planinarsko društvo »Pobeda« iz Beograda osnovano je prije 30 godina. Tada je nekoliko planinara entuzijasta, radnika beogradskih banaka, na inicijativu Duška Jovanovića, formiralo ovo planinsko društvo. Za predsjednika je izabran Duško Jovanović, koji mu se i danas nalazi na čelu i uspešno ga vodi, iako je zašao u osmu deceniju života. Od tog vremena »Pobeda« je rasla iz dana u dan i postajala masovnija i jača, tako da je danas od pedeset članova, koliko je imala u početku, narasla na preko 2 i više hiljada članova, koji su organizirani u 20 ograna. Društvo u svojim redovima okuplja velik broj djece, školskog uzrasta, srednjoškolce, studente, radnike iz skoro svih oblasti i ljudi raznih zanimanja.

Sve ovo pokazuje da »Pobeda« po svom sastavu, broju članova, raznovrsnim i brojnim akcijama, koju izvodi širom naše zemlje, i ostvarenim rezultatima (Dom na Rajcu, dva autobusa; privatna kuća na Baškim Vodama i dr.) — prelazi granice Beograda i SR Srbije i ubraja se u najaktivnije jugoslavenska društva.

Na godišnjoj skupštini »Pobede«, koja je održana krajem marta prošle godine, iznijeto je da je »Pobeda«, pored drugih aktivnosti, organizirala i izvela mnogo uspešnih izleta i akcija. Skoro na svim većim planinama Srbije, Jugoslavije i u nekim evropskim zemljama — Engleskoj, Škotskoj, Grčkoj, Francuskoj, Njemačkoj, Švicarskoj, Austriji, Španjolskoj, Čehoslovačkoj, Rumuniji, Italiji — izvedeno je preko 20 akcija.

Tako je npr. u 1975. godini organizirano 277 grupnih izleta sa 5244 učesnika; u 1976. bilo ih je 254, u 1977. godini 255, u prospektu s 19–20 planinara. Osvojeno je oko 100 planina, među kojima je deset preko 2000 m (Kopaonik, Jahorina, Sara, Durmitor; Prokletije, Komovi, Treskavica; Kamniške Alpe; Korab i Paštrik).

Planinari »Pobede« — »pobedaši« — kako se popularno nazivaju — sudjelovali su u nizu drugih veoma značajnih društvenih akcija. U čast Titovih i naših jubileja brojno i masovno su učestvovali u osvajanju 85 planinskih vrhova, nekoliko transverzala (Fruškogorska i druge). Organizirali su i uspešno najveći dio akcije izveli na pošumljavanju Suvobora, pod parolom: »Suvobor pretvoriti u zelen Bor« koja se uspješno ostvaruje. Do sada je posadeno 1000 breza — »Titov brezjak«, iskopano 10 tisuća rupa i posadeno oko 6000 borova. Ovu akciju pošumljavanja Suvobora prihvatile su i druga planinarska društva, gorani i vojska, tako da će ova ideja »Pobede« biti posve ostvarena.

Pored izgradnje Doma na Rajcu, pošumljavanja Rajca, pravljjenja i uređenja staza, članovi su sudjelovali u izgradnji prilaznog puta do Doma, koji je danas postao omiljeni boravak i sastajalište planinara Srbije i drugih posjetilaca Rajca. U domu se svake godine priređuje zimovanje i ljetovanje za djecu i odrasle. Tu radi smučarska škola i sanjkaliste za najmlađe i razvija se niz drugih djelatnosti.

»Pobeda« je inicijator mnogih susreta i to: »Bratstvo — jedinstvo«, susreta »Braća smo«, u kojima se sastaju »Pobedaši«, planinari iz Krapine i Tuzle; zatim susreta »Bratinstvo« koji okupljuju planinare »Pobede«, Rijeke, Mostara i Tetova. Osim toga, »Pobeda« organizira stalne susrete s više od deset društava iz Srbije i iz drugih republika. Ona je tvorac i organizator značajne i već afirmirane privredno-turističke manifestacije »Košidba na Rajcu«, s raznovrsnim kulturnim i drugim programom i takmičenjem, u kojоj svake godine u julu sudjeluje oko 80 hiljada ljudi, i organizator »Suvoborskog sabora Vresa« koji postaje sve popularniji i masovniji, posebno za seosku omladinu.

U »Pobedi« se organizirano i dobro razvija društveni, idejno-odgojni i stručni rad. Svake godine se organizira škola za vodiče izleta; posebni tečajevi za čitanje karata, orientaciju i sl.; održavaju se povremeno predavanja i prikazivanje kolor filmova o planinarstvu, izletima, pojedinim planinama i drugim akcijama.

Društvo je stvorilo dobru materijalnu osnovu i snažan ljudski potencijal, stručne i sposobne kadrove. Ima sposobljeno 80 stručnih vodiča za izlete i 30 vodiča za pohode, Sekciju za speleološka istraživanja; Odsek za alpinističke aktivnosti; gorsku službu spasavanja i velik broj poznatih i afirmiranih planinara, entuzijasta i ljubitelja prirode.

U predkongresnoj aktivnosti »Pobeda« je osvojila 11 vrhova u čast XI kongresa SKJ i s njih ubrala i donijela 11 buket planinskog cvijeća od kojeg je sačinjen jedan veliki buket. S puno pozdrava i ljubavi uručila ga je drugu Titu i delegatima XI kongresa posebna delegacija društva koja je bila primljena od Predsjedništva kongresa. Na to smo mi planinari »Pobede« veoma ponosni i radosni.

Društvo je započelo proces transformiranja na delegatskom principu. Razvija demokratske i samoupravne odnose. Tako će se ove godine »Pobeda« konstituirati na novim delegatskim principima i ustavnim načelima i svečano obilježiti i proslaviti svoj jubilej — 30 godina plodnog života i rada.

Mr Jovan Vujović



»Pobedaši« na Treskavici
Foto: Jovan Maljković

»Almanah 75 godina planinarstva Srbije« – uspeh s promašajem

Sa zakašnjenjem od dve godine pojavila se knjiga »Almanah 75 godina planinarstva Srbije«. Iako je toliko zakasnila, dobro je došla u atmosferi krajnje zamrle izdavačke planinarske delatnosti u SR Srbiji. Almanah je predstavio – i to je njegova posebna vrednost – nove poslenike na pisanoj planinarskoj reči i u izdavačkom poslu. Predstavio ih je kao ambiciozne, iako ne i stručne, i zato kao posledica dolazi misao da se mogu očekivati i nove publikacije na čirilici o planinama i druženju ljudi sa njima.

Treba se podsetiti da je Planinarski Savez Srbije 1951. godine izdao almanah »Planinarstvo Srbije« povodom 50. godišnjice organizovane planinarske delatnosti u Srbiji. Podsećanje je potrebno da bi se novi Almanah shvatio (a tako i treba) kao nastavak beleženja o životu i sadržaju rada planinarske organizacije u ovoj republici i novim pokusajima za pogled unazad da li se na razvoju planinarstva radilo ne samo dosta i dovoljno (iako to nikada nije ni dosta ni dovoljno) ili bar koliko se moglo i je li to činjeno na najbolji način.

Uredništvo novog Almanaha je dobro ocenilo da je u vreme obeležavanja 50. godišnjice u tadašnjem almanahu dat kritički osvrt na prvi 5 decenije razvojnog puta planinarstva u Srbiji. Zato se ovog puta o tom periodu daje skraćeni tekst a u lažu napor da se osveti staza kretanja planinarstva za naredne dve i po decenije. U situaciji nemanja ili imanja oskudne i nesredene dokumentacije uložen je veliki napor, utrošeno mnogo vremena da se to učini. Nažalost, bio je to nekoliko uzaludan posao. Ing. Miroslav Arandelović i Branislav Kotlajić (autori uvodnog teksta »Planinarska organizacija u proteklih 75 godina«) smatrali su da će zadovoljiti potrebu čitalaca Almanaha ako daju podatke o tome ko je kada biran izvršni odbor, ko je kojoj skupštini predsedavao, koliko su sednica održali pojedini izvršni odbori i slično. U normalnom prilaženju ovom poslu sve to je trebalo da bude sadržaj eventualnog dokumentarnog dodatka Almanahu. Izostala je sustinska obrada materijala koja bi ukazala na paralelu razvoja planinarstva i društveno-ekonomskih odnosa i demokratsko-samoupravnih procesa u SR Srbiji, kao i analiza paralelizma razvoja političkog sistema i organizacione strukture planinarske organizacije, a da i ne govorimo o samoupravnim transformacijama u sportu uopšte i planinarstvu posebno. Izostalo je da se kritički ocene uspesi ali i loši potezi, kao što je na primer stvaranje »Zajednice planinarskih objekata Srbije«, spajanje Planinarskog i Smučarskog saveza Srbije, nesnaženje u problemima izgradnje, održavanja i eksploataciji objekata i možda još nešto. Kada su već toliko imena pomenuta trebalo je dati ocenu o lečnostima koje treba da ostanu zabeležene kao one kojima pripada zasluga za mnoge uspehe, kojih je bilo i koji nisu mali. Od Almanaha se to očekivalo.

Razvoju alpinizma u SR Srbiji dato je u Almanahu posebno mesto. O tome je i prvi članak posle opštег istorijskog dela (napisao ga je Velibor Stanišić) i jedan je od najvrednijih tekstova cele knjige. Uostalom, to nije prvi put da pisanom rečju V. Stanišić skrene pažnju na sebe (saradnik je i »Naših planina«). Njegova sistematičnost u raspoloku materijala, uspostavljanja odnosa između društvenog trenutka i toka razvoja alpinizma, moglo bi da bude uzor kako treba pisati takve planinarske tekstove.

Sa pažnjom je obrađen i razvoj speleologije i gorske službe spasavanja (koja se inače u okviru Planinarskog saveza Srbije zvanično zove »Služba spasavanja u planinama«). Veliki prostor dat je i takozvanom visokogorskom planinarenju.

Nažalost, u Almanahu se stidljivo ili uopšte ne piše o stalno prisutnim aktivnostima planinara Srbije. Nema napisa ni podatak o izletima, marševima, pohodima, logorovanjima, saborima, sletovima,

školovanju kadrova, doprinisu ranije vanarmijskom vojnom vaspitanju a sada opštendarodnoj obradi i društvenoj samozastiti. Planinari Srbije dati su ideju o održavanju sletova i u okviru Planinarskog saveza Jugoslavije najviše im pažnje počlanjali. Orientaciona planinarska takmičenja su veoma popularna u Srbiji (do nedavno su postojala čak i zimska republička prvenstva). Pohod mladosti već ima tradiciju od dvadesetak godina. Duša je tradicija i Pohoda Republike, a neki pohodi koje organizuju društva (»Tragom Rasinskog partizanskog odreda« na primer) postali su afirmisani i van Republike. Zbog toga se za ovaj Almanah može reći da je izneverio očekivanja čitalaca. Nedostatak navednih tema dozvoljava zaključak da je ovo pre almanah alpinizmu i drugih specijalnosti a ne planinarstvu i pre almanah aktivnosti na planinama Crne Gore, nego na planinama same Srbije (kojih ima i prostranih i visokih, ako je do toga, i onih kojima planinari stalno dolaze u pohode). Čak je i na naslovnoj strani Almanaha fotografija planine koja nije na području SR Srbije.

Identifikacija ličnosti je poseban problem i pronađen je redakcionog dobara (a nešto je od toga moralo da znaju i ljudi u štampariji). Nedopustivo je da se autori priloga-članaka potpisuju na različite načine. To je učinjeno čas imenom i prezimenom, a čas prezimenom i imenom, titule i zvanja se vezuju i za prezime umesto isključivo za vlastita imena (a da ne pominjem kako nepisano izgleda kada se ime autora napiše ovako »Dr Petrović, Jovan profesor« umesto normalnog »Profesor dr. Jovan Petrović«). Uz ime jednog autora se čak navodi i odakle je a ime drugog je naobjašnjeno skraćeno. Zašto je trebalo istaći da je jedan od autora iz Beograda, kada su (nažalost) svu autori tekstova iz istog grada. I da bi u tome redakcija stvar dovela do apsurga, na kraju knjige dat je prilog pod naslovom »Beleška o piscima«. Taman čitalac pomisli da će tu biti sve ispravljeno, kad ustanovi besmisao postupka da se od 18 pisaca navode podaci samo za 4, od kojih su trojica živi a jedan nije, pa je nejasan svaki kriterij.

Kada je redakcija imala takav stav onda nije čudo što se članak »Prelaz preko Matherorna« objavljuje uz uvodnu napomenu da je to »prvo Jugoslovensko« (zašto veliko slovo »J«?) prečenje Lion i Hernli grebenom« što se, znači, najavljuje kao izuzetan uspeh, a ne navodi se ime oba alpinista koja su to izvela, već autor članka identificuje samo sebe a drugi alpinista, njegov drug na jednom užetu, samo je njegov »partner«.

Ovom prilikom je prvi put u Srbiji prikupljena i obradena grada o planinarskoj fotografiji. Branislav Kotlajić je time, rekao bih, zadužio sve nas prikupivši te podatke. Odmah, medutim, treba dodati da je on kao glavni i odgovorni urednik Almanaha ispoljio nedoslednost kada su u samom Almanahu izostali potpisi autora objavljenih fotografija.

Da zaključimo. Ovo je knjiga puna slabosti i grešaka. Kao takva nije ispunila očekivanja. Uočljivo je da je sastav redakcije nestručan za posao koga se prihvata. Medutim, to članove redakcije predstavljaju kao smeće, spremne da rade čak i ono čemu nisu dorasli da bi prevazišli zastoj štampane reči o planinarstvu u Srbiji. To je opravdanje za sve propuste, zbog toga im planinari ipak duguju »hvala« i moraju da upute čestitke.

Božidar Veljković

(Napomena: »Almanah 75 godina planinarstva« može se kupiti ili naručiti pa dobiti pouzećem kod Planinarskog saveza Beograda, 11000 Beograd, Zmajza od Noćaja 9. Cena knjige je 60 dinara. Naklada 2000).

Dva mišljenja o jednoj temi

MEDUREPUBLIČKA ORIENTACIJSKA LIGA

Od 1974. godine raste broj orijentacijskih takmičenja što ih organizuju planinarska društva u Jugoslaviji, naročito poslijepje uvođenja tzv. »nordijskih« (sportskih) orijentacijskih takmičenja, pojedinačnih i ekipnih, za koja bi zapravo najpravilniji naziv bio »orijentacijski kros«. Sušinska je razlika između takmičenja u orijentacijskom krosu i klasičnim orijentacijskim takmičenju u tome što je kod orijentacijskog krosa težište na sportskoj komponenti, dok dosadašnja orijentacijska takmičenja više zaslužuju naziv »planinarski višeboj«, jer su kombinacija različitih vještina: orijentacije, gadanja, prve pomoći itd.

Budući da se za orijentacijski kros biraju manje opasni niskogorski tereni i da su staze prilično kraće od klasičnih, nužno su potrebne vrlo detaljne karte (1:15.000 — 1:25.00), jednostavna sportska oprema prilagođena terenu, a sve radi obilaska staze u što je moguće kraćem vremenu. S obzirom na to, ova su takmičenja mahom pojedinačna (s mogućnošću ekipnog bodovanja), premda se za mlade kategorije ili na nešto opasnijem terenu organiziraju ekipna takmičenja u orijentacijskom krosu (»Memorijal Stipe Mesića« — Zagreb, »Trofej Vugroveč — Zagreb, »Kup Oslobođenja Novog Sada« i »Dan Armije« — Novi Sad, »Oslobođenje Šida« itd.). Čak se od 1970. godine i neka republička, pa i savezno prvenstvo u orijentaciji, organizira tako da se više od polovine ukupne dužine staze prelazi pojedinačno. Na taj se način utroštručava broj obučenih voda ekipa (ili voda zbijegova u ratu). Pri tome je bitno rasporediti ekipe GSS i prenosne radio stanice po terenu.

U posljednjih pet godina održano je orijentacijskih kroseva: 1974. tri, 1975. pet, 1976. jedanaest, 1977. četrnaest, 1978. osamnaest, a 1979. se predviđa 25 takmičenja (od čega osam ekipnih). Očigledno je da taj broj naglo raste i već sada čini više od jedne trećine svih orijentacijskih takmičenja u Jugoslaviji. Od toga su npr. 1978. godine održana u SR Hrvatskoj 7, u SR Srbiji (bez pokrajina) 5, SAP Vojvodini 4 i SR Sloveniji 2 orijentacijska krosa.

Nisu zastupljene sve naše republike i pokrajine, jer se organiziranje ovih takmičenja razvijalo spontano i jer mu se čine smetnje u nekim višim planinarskim forumima. Zbog toga su ova takmičenja pokrenula „iz baze“ sama planinarska društva i to upočetku iz Hrvatske i Vojvodine, a danas je to već 35 društava iz 3 republike i jedne pokrajine. Takmičenja u orijentacijskom krosu dočila su već službenu podršku u savezima Hrvatske, Vojvodine i Srbije (grad Beograd), jer je tako bilo više sluga za ono što žele sama društva.

Na trećem godišnjem sastanku organizatora orijentacijskog krosa, koji je održan 15. 10. 1977. godine na Medvednici, odlučeno je da se u 1978. godini od svih takmičenja odabere sedam najkvalitetnijih, da se ona budužu za pojedinačnu (neslužbenu) medurepubliku ligu i da se na osnovi najbolje plasiranih takmičara iz svakog društva napravi i redoslijed najuspješnijih društava u 1978. godini. Na svih 18 takmičenja u 1978. nastupilo je 1218 članova, a samo kroz ciklus od sedam takmičenja za bodovanje prošao je 371 takmičar i 62 takmičarka. Bodovala se samo najkvalitetnija »A« kategorija (seniori). Tri najbolje plasirana takmičara za 1978. bili su slijedeći:

1. Josip Dučak, »Stražilovo«, Sremski Karlovci
2. Branislav Božović, »Avala«, Beograd
3. Marijan Zunić, »Sljeme«, Zagreb

Bilo je zastupljeno 35 planinarskih društava iz 18 mjeseta širom Jugoslavije. Plasman najboljih 10 društava bio je slijedeći:

1. PSD »Stražilovo«, Sr. Karlovci
2. PSD »Avala«, Beograd
3. PD PTT »Sljeme«, Zagreb
4. PSD »Čelik«, Smederevo
5. PSD »J. Pančić«, Beograd
6. PD »Zagreb — Matica«, Zagreb
7. PD »Ravna gora«, Varaždin
8. PSD »Hajduk«, Kula

9. PSD »21 Maj«, Beograd i
10. PSD »FRA«, Čačak.

Zanimljivo je da je među najbolje plasiranim društvima, koja zauzimaju sedam prvih mesta prema gornjem pregledu, čak šest nosilaca titule prvaka Jugoslavije na »klasičnim« ekipnim orijentacijskim takmičenjima. Prema tome, onaj tko vrijeđi u jednoj vrsti orijentacije dokazuje se i u drugoj!

Koordinacijska komisija za orijentaciju PSJ na sastanku održanom 27. maja 1978. godine u Beogradu zaključila je da takmičenja u orijentacijskom krosu ne treba sputavati već ih treba razvijati istodobno s »klasičnim« ekipnim orijentacijskim takmičenjima, i to tim više, što se i sada organiziraju kombinirana orijentacijska takmičenja, gdje su u više kategorija zastupljene obje vrste takmičenja (npr. »Memorijal Janka Mišića«, »Stražilovski kup« i dr. sa 600—700 takmičara). Zaključeno je, također, da bi sve one koji žele da se bave orijentacijskim krosom trebalo prihvati u redove planinarske organizacije. Zbog čega bi veći planinar bio netko tko se bavi samo sakupljanjem pečuraka ili leptira od onoga koji se želi pretežno baviti orijentacijskim krosom?

Neminovno je da ovakav organiziran liga-sistem zahtijeva određenu pripremu prije takmičenja tj. sistematski trening 2-4 puta nedjeljno. Sigurno je samo da su nepovratno prošla vremena improvizacija i kampanjskih priprema, kao i da se danas sve manje može »loviti u mutnom«.

Na četvrtom sastanku planinarskih društava — organizatora orijentacijskih kroseva, 21. oktobra 1978. godine, sastavljen je kalendar za 1979. godinu i odlučeno je da se buduje za ligu 10 takmičenja:

31. mart, PD »Zagreb — Matica«, Zagreb — SRH
1. april, PD PTT »Sljeme«, Zagreb — SRH
21. april, »Dunavski kup«, Neštin — SAPV
22. april, »Stražilovski kup«, Sr. Karlovci — SAPV
12. maj, »Memorijal drugovačkih partizana«, Drugovac — SR Srbija
20. maj »PSD 21 Maj«, Beograd — SRS
10. juni, »Memorijal Anke Ivić«, Varaždin — SRH
7. oktobar, »Oslobodenje Smedereva«, Smederevo — SRS

28. oktobar »Otvoreno prvenstvo Zagreba«, Zagreb — SRH. U obzir za bodovanje uzet će se 6 najboljih rezultata za svakog pojedinca.

Kada su takmičenja pojedinačna, može se vršiti i ekipno vrednovanje rezultata, tako što se od prijavljenih 3—5 takmičara za svaku ekipu (koji prelaze stazu pojedinačno) u obzir uzimaju trojica koji su se najbolje plasirali. To će svakako povećati broj sudionika, koji se do sada kreća oko 100 po jednom takmičenju.

Zanimljivo je, osobito za starije planinare, da na njidnom orijentacijskom krosu od 1974. do danas nije bilo ni jedne jedine žalbe. Najmladi takmičar imao je 10, a najstariji 60 godina. Takmičenja se odvijaju prema jedinstvenom Pravilniku, prema kojem su takmičari podijeljeni u 8 kategorija: pod matlakom do veterana. Dužine staze se kreću od 2—3 km za najmlađe kategorije (i veterane), pa do maksimalno 12 km za kategoriju »seniori A«. Svaka se kategorija može dijeliti na više podgrupe, zavisno od iskustva sudionika: »A« s težom i dužom stazom, »B« za manje spremne takmičare i »C« za početnike i rekreativce. Maksimalni uspon je ograničen na 5% dužine staze, pa prakticno ne može biti veći od 600 m. Ako se uzme u obzir da se, zavisno od kategorije, 30—50% staze prelazi hodom, onda je jasno da je orijentacijski kros mnogo manje naporan od običnog lakoatletskog kros-kontrija.

Uostalom, svatko tko misli poistovjetiti atletski i orijentacijski kros, grđno se vara, jer ne zna za zlatno pravilo orijentacijskog krosa: »Ni najjače noge ne mogu ispraviti gluposti što ih napravi luda glava!«

Ing. Predrag Zatezalo, Novi Sad

Sve ono što se ima reći o orijentacijskom krošu možda je već staro, no moja pobuda da od redakcije tražim prostor za »razgovor« o tome zasnovana je na uverenju da čemo u okviru planinarske organizacije morati još dosta o tome da razgovaramo. Orijentacijski kros je sve prisutniji u našoj sredini, sve je više članova planinarske organizacije koji se za takvu djelatnost interesiraju, o tome se vode razgovori u društвima, regionalnim, pokrajinskim i republičkim savezima, a to je bilo na dnevnem redu i jedne od sjedница Predsjedništva Planinarskog saveza Jugoslavije. Sve je to, vjerujem, opravdano jer nas mora i treba da interesira ono što je interes makar i najmanjeg broja pripadnika organizacije.

Januara ove godine pojavio se i prvi broj biltena »Orijentacioni kros u Jugoslaviji«, a izdavač mu je Komisija za orijentaciju Planinarsko-smučarskog saveza Vojvodine. Biltenu sam prisaо kao informaciju i ustanovio da nam on ne samo približava sadržaj orijentacijskog krosa već i da obavejstava o svemu što nas je prema krosu dovodilo u nedoumice jer nismo o tome bili dovoljno obavijesteni. Saznajmo da je tokom 1978. godine održano 18 takmičenja u orijentacijskom krosu i da su na njima sudjelovali predstavnici 35 društava iz 18 mesta širom Jugoslavije. Ukupno je nastupilo 1.218 takmičara, a kada se uzme u obzir da su pojedini takmičari bili na više takmičenja (nek i na po deset), onda je vjeroatvorno blizu istini da je na svim tim takmičenjima bilo najviše 300 planinara, ili da se svaki 600. član Planinarskog saveza Jugoslavije bavi orijentacijskim krosom. Bilo bi normalno očekivati da će ovaj broj planinara s vremenom postati veći uzimajući u obzir da neki regionalni, pokrajinski i republički savezi prihvataju orijentacijski kros kao oblik planinarske djelatnosti i da ga unose u svoje programe rada.

Nisam nikada sudjelovao na orijentacijskom krosu, a nisam bio ni njihov organizator. Posmatrač sam bio, o njima mnogo slušao i sudjelovao u razgovorima koji su o krosu vodeni. Tako je nedavno delegatska konferencija Planinarskog saveza Beograda vodila dug, zanimljiv i ozbiljan razgovor o ovoj djelatnosti. Razumje se da su sve dosadašnje razgovore o ovome pokretali planinari neposredno zainteresirani za orijentacijski kros, odnosno takmičari. Pokušavajući da svedem razgovore kojima sam prisustvovao (sigurno da je bilo još više onih u kojima nisam sudjelovao) nametnuo mi se dojam da se oni u suštini svode na traženje odgovora pitanju: koliko je orijentacijski kros stvar sadržaja planinarske organizacije, može li se i treba li se ta sportska djelatnost u prirodi ukloniti u ono što bar za sada podrazumijevamo pod pojmom planinarstvo. Ne trebamo i ne možemo da budemo tako kruti da sadašnju definiciju sadržaja planinarstva smatramo dogmom, da je ne treba prilagodavati potrebama vremena u kom živimo, da je ne treba dogradivati i dopunjavati, razumije se, uz normalan stav da ne možemo mijenjati osnove tih definicija, jer bismo onda rušili razloge postojanja planinarske organizacije. Do sada su poklonici orijentacijskog krosa nastojali dokazati da se ono potpuno uklapa u naš program i da predstavlja jednu od mogućnosti da ostvarimo ciljeve naše organizacije. Kako u kojoj sredini i kako u kojem trenutku (jer su se, sasvim razumljivo, i stavovi mijenjali) to se prihvatišto kao istina ili odbacivalo.

Prvi broj biltena »Orijentacioni kros u Jugoslaviji« donosi neke nove stavove, koji na čitav problem bacaju novo, drugačije i potpuniće svjetlo. Najprije polazim od toga da je Biltent rezultat nastojanja poklonika orijentacijskog krosa da se među njima, a i u okviru cijele planinarske organizacije, doprinese informiranjem o orijentacijskom krosu. Osim toga — i vjerojatno opravdano — Biltent je dao prve upute (inače veoma korisne i stručne) onima koji žele da se bave tom djelatnošću kako treba da se pripremaju i obavijestio nas o razvoju te djelatnosti u svijetu i uz sve to razjasnio neke pojmove o njoj (možda i ne želeći da to učini).

I u tekstovima koji se odnose na našu sredinu često se riječ »kros« zamjenjuje sa »sport«. Toga ima mnogo više u informacijama o toj djelatnosti

u svijetu. Zaključio sam da »orijentacijski kros« možemo da izjednačimo s »orijentacijski sport« ili da je orijentacijski kros (da zadržim naš termin) specifična grana sporta. Iako bi to navelo na zaključak da se sada u okvir planinarstva, kao jednoj od sportskih djelatnosti, pridružuje jedna druga djelatnost, ne znači da je to dovoljan razlog da se odrekнем orijentacijskog krosa. Primjera radi sjetimo da u orijentacijsku planinarsku takmičenja često unosimo elemente strejljaštva iako postoji Streljački savez Jugoslavije. Ostaje činjenica da u svijetu (prema Biltenu) postoje posebne sportske organizacije koje se bave orijentacijskim sportom.

Bilten jasno stavlja do znanja da je orijentacijski kros trčanje u prirodi, a u planini samo ako je ona ravnica, ako su joj padine blage. Možemo se dogovoriti da i to bude planinarstvo, ali nam to nameće obavezu da definiciju planinarstva proširimo elementom da je to trčanje u prirodi, odnosno blago zatalasanim planinama. Nećemo li proširiti program i sadržaj planinarstva u tom pravcu, moramo prihvatišto da je orijentacijski sport posebna grana sporta koja se po svom sadržaju ne uklapa u okvir planinarstva.

Ne treba dokazivati da je orijentacijski sport od velike koristi za radnog čovjeka, za naš podmladak i omladinice, da je od velike koristi za našu društvenu zajednicu, da se uklapa u program općenarodne obrane i društvene samogaštite, da je i to mogućnost afirmacije naše zemlje na svjetskom sportskom planu, i tako dalje. Pitanje je kako dalje razvijati orijentacijski sport u našoj zemlji: u okviru neke već postojeće sportske organizacije ili jednostavno osnovati novu, kako je to i u svijetu?

Planinarska organizacija, pod čijim okriljem se sada razvija orijentacijski sport, dužna je u ovom periodu, nazvao bih ga prelaznim za orijentacijski sport, dati punu podršku i pomoći dalji razvoj tog sporta. Uostalom, naši članovi se njime bave (gotovo da su oni i jedini). Iz toga neizostavno prisustvo naše obaveze.

U daljnjim razgovorima o orijentacijskom krosu u planinarskoj organizaciji valjalo bi izostaviti izlivanje žuči. Teška je i nedovoljno odgovorna optužba kada se u Biltenu kaže da »nekvi viši planinarski forumi ometaju razvoj« orijentacijskog krosa, ako se zna da je Predsjedništvo Planinarskog saveza Jugoslavije, a i neki drugi republički i pokrajinski savezi, to stavljaš na dnevni red. Poslije toga se ne može reći da u tim forumima »nema sluga za ono što želi sama društva« samo zbog toga što se oni, koje smo mi svi izabrali da nas u tim forumima predstavljaju, u jednom trenutku nisu s nečim složili. Vjerovanje da su samo poklonici orijentacijskog sporta u okviru planinarske organizacije u pravu, ne dovodi do pravih razgovora kakvi su nam i za orijentacijski sport potrebiti.

U doba kada smo završavali pripreme za slanje sedme ekspedicije na Himalaje, da ne spominjemo i sve druge koje smo slali na razne planine svijeta, ne može se reći da je »Planinarski savez Jugoslavije od oslobođenja do danas... što se tiče sa stanaka u inostranstvu uvek bio dobro zastupljen«. Navodno, po Biltenu, od oslobođenja do danas nismo poslali ni jednu ekipu na bilo koje orijentacijsko takmičenje izvan naše zemlje. To nije točno. Navest ču dvu primjera iz Planinarskog saveza Srbije koji je učestvovao na takmičenjima u Bugarskoj i Austriji, a vjerujem da i u Srbiji ima primjera koje ne znamo. Omalovažavanje udjela naših predstavnika na sastancima u okviru Međunarodne planinarske unije i doprinos koji dajemo radu, posebno promjenama do kojih dolazi u Uniji, nije put da se izborimo za mjesto orijentacijskog sporta u planinarskoj organizaciji.

Kolikotoliko, orijentacijski kros ipak razvijamo u okviru Planinarskog saveza Jugoslavije. Postigli smo i neke rezultate. Trudimo se da to unađejimo, da se oko toga dogovaramo i da se dađe uvjerenje gdje su granice koje omeđuju planinarstvo, koje govore gdje ono prestaje. Stvar je mnogo složenija nego što se to čini poklonicima orijentacijskog krosa ili, orijentacijskog sporta, kako se on u svijetu naziva.

Božidar Veljković, Beograd

Prvenstveni usponi

VARIJANTA »20 GODINA« SMJERA PO LIJEVOM
BRIDU VELIKOG TRESKACA — TRESKAVICA

Prvi penjali: B. Kovačević (AS »Treskavica«) i B. Maltarić (AS »Bukovik«) 11. 10. 1978. godine.

Pristup: Iz planinarskog doma na Kozijoj luci markiranim putem preko Spasovače do sedla Veliko Vratlo, odakle lovačkim putem pod stijenu 2 sata hoda, ili automobilom iz Sarajeva do Gvozognog polja odakle 1 sat do pod stijenu.

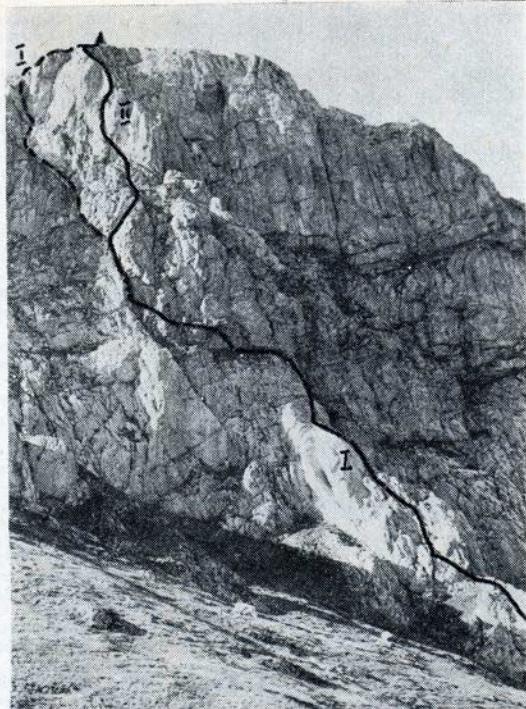
Opis: Prvih 200 m po smjeru »Lijevi brid V. Treskača« (NP 1—2, 1970, str. 63—64). Od osiguravališta iznad kamina skrenuti preko položenih ploča 7 m (IV), pravo gore 8m pukotinom (IV) na široku travnatu polici gdje je osiguravalište ispod pukotine koja vodi dalje gore. Tom pukotinom 3 m (IV) i dalje 30 m policom (IV) do eksponirane prečnice 5 m (V) do dobrog osiguravališta. Pravo gore 8 m preko vertikalnih ploča (IV) i dalje 6 m preko prevjesa (A1), zatim lakšim terenom do osiguravališta. Dalje grebenom na vrh 50 m (III, II).

Ocjena: Težina IV, detalji V, A1. Dužina varijante 125 m, visina 100 m. Vrijeme penjanja 4 sata, ukupno za cijeli smjer 7 sati.

Silazak: S vrha gledajući prema V. Vratlu, travnatim padinama do pod stijenu i dalje kao u pristupu.

Napomena: Smjer »Lijevi brid V. Treskača« prvi su penjali M. Buturović, L. Mulalić i V. Travner 7. 9. 1958. g. Do ovog uspona smjer nije ponavljan.

Branimir Maltarić



Veliki Treskač na Treskavici: I. Lijevi brid, II. varijanta »20 godina«

Planinarska publicistika

● Knjiga o Ravnoj gori. U 1979. godini u nakladničkoj djelatnosti PD »Ravna gora« u Varaždinu izačiće zanimljiva i korisna knjiga »Ravna gora«. Bit će to izdanie kojim će se obilježiti 60-godišnjica osnutka i rada PD »Ravna gora«, osnovanog 1919. godine, a ujedno će to biti i jedan od priloga varaždinskih planinara posvećen 60-godišnjici KPJ. Autori knjige su Tomislav Đurić i Zlatko Smerke, članovi PD »Ravna gora«, pisci više planinarskih i publicističkih edicija. Knjiga će sadržavati povijest varaždinskog planinarstva od 1883. godine, s posebnim prikazom razvoja PD »Ravna gora« od 1919. do 1979. godine, s obiljem arhivskog materijala, podataka i fotografija. Uz povijesni dio, bit će prikazana i matična varaždinska planina, Ravna gora, s opisom njenih ljepote i prirodnih atraktivnosti, sa zapismima o njenim ljudima i zaseocima, te s prikazom kulturno-povijesnih zanimljivosti i vrednoto. Uz knjigu će se tiskati i transverzalni dio s opisom »Transverzale po Ravnoj gori«, koja će također biti otvorena u jubilarnoj 1979. godini. Prilog

knjizi biti će i višebojna karta Ravne gore. (t. dj.)

● »Planinar« broj 16—17. U prošlom broju izvijestili smo da je PD »Zeleničar« u Šidu nastavilo s izdavanjem svog časopisa, iako nerедovito. Sada je izasao broj za februar 1979. Sadrži uobičajene rubrike, ima 52 stranice i naslovnu stranicu u dvije boje. Godišnja pretplata je 40 dinara a salje se na račun društva 66410-679-2122 s naznakom »za Planinar«. Adresa redakcije je 22240 Šid. Kidričeva 44a. Uvodnik ovoga broja posvećen je Triglavskom jubileju, a najviše prostora zauzimaju prilози o transverzalama (npr. popis transverzala u Jugoslaviji). Zanimljiv je članak o internacionalnom susretu planinara esperantista u Madarskoj, o jednoj školi na Zabljaku koja bi mogla postati republička skijaška reprezentacija, o usponu na Toubkal u Atlasu, o radu stanice GSS u Zenici i o orijentaciji. Suradnici su iz cijele Jugoslavije, pa ih tako ima nekoliko i iz SRH, koji pišu o Medvednici, domu na Oštrcu, planinarenju na Kornatima, Cerovackim pećinama i transverzalama.

● »Planinar« broj 6. Pod istim naslovom kao šidski planinari, objavljaju i planinari iz Koprivnice svoj časopis. Broj 6 je izasao koncem prošle godine, a sadrži članke o mogućnostima izleta u Podravini (D. Feletar), o 50-godišnjici PD »Bilo« (Z. Smerke), izletu na Klek (P. Horvat), pokojnom dru Ivi Lipovščaku (M. Kovačić), leptirima bilogorsko-podravske regije (R. Kranjčev), radu PD »Strahinjčica« (I. Veronik), izletu u Alpe (J. Milhofer) i razne vijesti. Cijena broja 10 d (uplata na račun društva 32300-679-2068 s naznakom »za Planinare«).

● »OSA« broj 3, biltan Omladinske sekcije PD »Željezničar« iz Zagreba, izasla je 25. X na 72 šapirografirane stranice i posvećena je dobrim dijelom Triglavskom jubileju (20 stranica). Ostali članci govore o transverzalama (12 str.), Samoboru, fotografiranju i održavanju kondicije, a obiluju i vijestima iz rada sekcija i društava. Preplata »po vlastitom nahodjenju« salje se na račun društva 30101-678-362 s naznakom »za OSU«. Primaju se članci i vijesti za objavljivanje.

Vijesti

Novosti s Biokova. Svježe je obnovljena markacija iz Makarske do doma pod Vošcem preko Makra. Ponovno je postavljen pečat u kutiji na vrhu Sv. Jure, kontrolnoj točki transverzale »Planinama SRH«. U toku je asfaltiranje ceste iz Makarske na vrh Sv. Jure preko Tučepa i Staze (25 km) i bit će dovršeno do početka srpnja. Sada su na Biokovu i tri KT Planinarskog puta »Dalmacija«: Sv. Jure (1762 m), Sv. Ilijia (1640) i Vošac (1421). Pregled markiranih staza s dobrom planinarskom kartom nalazi se u vodiču »Biokovo« koji se može naručiti kod PD »Biokovo«, 58300 Makarska, p. 75.

Rezervacija domova samo uz predujam! Nekoško puta se dogodilo da su neka planinarska društva ili skupine planinara pismeno zatražili od PD »Visočica« u Gospiću da ih se dočeka u planinarskom domu i osigura hranu za određeni broj članova. Neki put je to i zimi, a ponekad i radnim danom. Članovi »Visočice« uvijek se gostoljubivo radovizivaju na takve pozive, premda je to skopčano s priličnim trudom i utroškom vremena. Nažalost, ne rijetko se dogada da najavljeni gosti ne dođu u najavljeno vrijeme, bez prethodnog otkaza. Staviše, čak se ni naknadno ne ispričaju za nedelazak. Takav postupak je u najmanju ruku nepričajan, a osim toga nanosi članovima suvišnu brigu i troškove. Zbog toga će ubuduće »Visočica« primati rezervaciju samo ako je dolazak najavljen 14 dana ranije dopisom koji je potpisala osoba ovlaštena od društva, uz pečat, i uz predujam od 300 dinara. »Visočica« će pismeno potvrditi rezervaciju. Ovo osobito vrijedi za skupine koje na Visočicu ne dolaze preko Gospića. Pisati valja na adresu tajnika: Ante Rukavina, 48000 Gospić, Oreškovićeva 26.

Rudolf Savačina, član PD Zagreb Matica, osnivač društva i Seniorske sekcije, umro je 10. listopada 1978. godine. Bio je odbornik društva i voda putu brojnih izleta, a istaknuo se osobito dobrovoljnim radom prilikom izgradnje doma na Puntijarki. Odlikovan je za te zasluge srebrnim znakom PSH 1970. godine. Rodio se u Čakovcu 14. XI 1894., a po zanimanju bio je željezničar i ekonomist do umirovljenja. Njegovo društvo i zagrebački planinari zadržat će ga u trajnom sjećanju.

Bjelolasicka transverzala. Planinski sportsko-rekreacijski centar Bjelolasica, koji je najprije zamišljen kao središte zimskih sportova i kao takav prihvaćen od Sabora, dobit će i planinarski sadržaj, kao što se to moglo vidjeti i na izložbi studija i prostornog razvoja te prevedbenog urbanističkog plana o gradnji prve etape. Izložba je održana u veljači 1979. u Zagrebu, a zatim prenesena u Ogulin. Objekt je

svrstan među kapitalne u SR Hrvatskoj. Naručilac projekta je Republički SIZ za fizičku kulturu, a plan izgradnje izradio je Urbanistički institut SRH (vodeći planer ing. arh. Drago Bradić). Izložbu je otvorio predsjednik radne grupe za izgradnju Bjelolasice Stjepan Cerjan. Zamisija se da se do 1980. izgrade smještajni kapaciteti sa 700 kreveta, a do 1985. još 1000. Bit će uređene skijaške staze duge 3000 i široke 70 m i izgrađena vučnica od Gomirkovice, a u selu Vrelu izgradit će se razni sportski tereni. Planeri su povjerili skupini planinara (ing. Marijan Pribanić, dr Zeljko Poljak i mr Krešo Žiborski) izradu elaborata o planinarskim sadržajima u okviru ove akcije. Na izložbi se moglo vidjeti o čemu se radi. U prvom redu bit će markirani prilazni putevi od Petehovca, Kamačnika, Bijelih i Samarskih stijena, Begova Razdolja, Tuka itd. Zatim će se stazama povezati sadašnji i budući planinarski objekti. Prošjeće će se i markirati staza u obliku osmice (Vrelo-Kula-Begovo Razdolje, s povratkom u Vrelo preko Matić poljane i Gomirkovice). Staza bi bila obilježena kao transverzala i predviđa se se tiskanje vodiča. Put bi trajao oko jedan lagana donja. Najatraktivniji dio prolazio bi hrptom Bjelolasice od najvišega vrha Kule prema SZ, sa silaskom do Gomirkovice, gdje se planira izgradnja planinarske kuće.

Planinarska noć u Paklenici. Ovih dana, u čast 60-godišnjice KPJ, SKOJA i revolucionarnih sindikata, a u povodu 80-godišnjice organiziranog planinarstva u Zadru, u Borisovom domu u Velikoj Paklenici na Velebitu održana je tradicionalna »Planinarska noć«. Pripremila ju je i održala Osnovna organizacija SSO PD »Paklenica« iz Zadra, a prisustvovao joj je oko 60 planinara i planinarki. Noć je protekla u srdačnom, drugarskom i vedorom raspoloženju i na opće zadovoljstvo svih sudionika. (D. P.)

Kronika BiH alpinizma. Veoma loše vremenske prilike i slabu snježni uslovu onemogućili su planinare uspone bosanskohercegovačkih alpinista. Maltarić, Mulalić i Sišić su početkom januara oputovali u Zakopane radi zimskog uspona na Mengusovski štit (Visoke Tatre), ali bez uspjeha, zbog jakog nevremena. 10. i 11. 2. 1979. godine održan je tradicionalni IX po redu Memorijalni pohod na Lupoglavlju u spomen poginulih alpinista Dilbera, Jajatovića i Stjepanovića. Oni su nastradali nakon uspješnog prvog zimskog uspona na Prenjski vrh Lupoglavlje 14. 2. 1970. Pohod je organizovala KA GPS Sarajevo. Sudjelovalo je 42 planinara i alpinista iz BiH. Zbog loših vremenskih prilika nije izvršen ni jedan izlazak na sam vrh. (Branimir Maltarić)

Obnova doma na Kredarici. Najviši i najposjećeniji planinarski dom u Jugoslaviji, Triglavski dom na Kredarici, zbor dotrajalosti i malog kapaciteta nije više u mogućnosti zadovoljiti sve brojnije posjetioce Triglava. O tome najpriječiti govore podaci da je u 1978. godini evidentirano u upisnoj knjizi 17.500 posjetilaca, te 8.050 noćenja. Kako se svih posjetiocu nisu upisali u knjigu, a u navedenom broju noćenja nisu evidentirani oni koji su noćili u blagovaonicu i u hodnicima, broj posjetilaca je mnogo veći. Da se dobije prava slika opterećenosti doma ovome još treba dodati podatak, da je većina navedenih posjetilaca boravila u domu u toku ljetnih mjeseci. Ovih dana Planinska zveza Slovenije i PD »Ljubljana« pokrenuli su široku društvenu akciju za obnovu i proširenje doma te izgradnju teretne žičare za snabdijevanje. Formirani je poseban odbor sastavljen od planinarskih i društveno-političkih radnika, pripremljeni su načrti, a u toku su akcije za dobivanje gradevinske dozvole i osiguranje finansijskih sredstava. Predviđena je obnova postojećeg doma te prigradjnja terasastog aneksa sa sjeverne strane, sa 180 ležišta i 400 mesta u restauracijskom dijelu. Prije početka radova izgraditi će se teretna žičara iz Krme kojom će se transportirati sav gradevinski materijal za obnovu, a nakon toga će služiti za snabdijevanje, transnja. Troškovnik cijelokupne investicije otpadaka i akcije spasavatične, uključivši i izgradnju žičare, iznosi 61 milijun dinara. Iznos nije moguće osigurati bez podrške šireg kruga planinara, pa je Planinska zveza Slovenije pokrenula akciju prikupljanja priloga — obveznica zajma za ceste, na temelju kojih će Ljubljanska banka osigurati potrebe kredite. Planinarski savez Hrvatske poziva sve članove i planinarska društva, da se odazova ovom akciji i time pomognu obnovu Kredarice, koju u velikom broju posjećuju i planinari SRH. Obveznice treba poslati na adresu Planinske zvezde Slovenije, Ljubljana, Dvoržakova 9. Uz obveznice treba priložiti čitko napisano ime i prezime, adresu i planinarsko društvo. Organizatori akcije uputiti će svakom darovaocu pismenu zahvalu i spomen-značku. (N. A.)

Planinarski put »Milan Ku-pres«. Nastojeći da se sačuva uspomena na narodnog heroja Miloša Kupresa, PD »Svatovac« iz Lukavca markiralo je planinarski put »Miloš Kupres« od njegovog rođnog mjesta Kožuha kod Doboj-a do mjesta pogibije u Turiji. Put počinje iz Kožuha, selu u blizini Doboja. Tu se nalazi stara i napuštena zgrada škole. Na njoj je tabla gdje se može pročitati da je tu osnovnu školu završio i Miloš Kupres. U Domu kulture, gdje se ljeti tradicionalno održa-

va originalna smotra »Izbor najljepše seoske djevojke i narodne nošnje«, nalazi se kontrolna tačka (KT) broj 1. U blizini je i spomenik, odakle su partizani 23. avgusta 1941. godine krenuli na ustank u Doboju. Do KT 2, koja se nalazi na vrhu Trebave zvanom Duga Njiva (644 m), može se stići za dva i po sata. Ovdje se nalazi spomenik Trebavskom partizanskom odredu, a sa vrha uzivamo u prekrasnim pogledima na Majevicu, Ozren te na Posavinu i Slavoniju. Slijedeća KT je u selu Sokolu, udaljenom od vrha Trebave šest sati hoda. Još izdaleka primijetit ćemo ostatke tvrdave iz turskog vremena. Sokol je istodobno i KT Tuzlanske planinarske transverzale. KT 4 je Ratiš, živopisno uzvišenje između rijeka Tinje i Spreče (596 m). Od Sokola do Ratiša potrebno je pet sati hoda. Put završava u selu Turiji, nedaleko od Lukavca, gdje se u mjesecu februaru 1942. godine odigrala kobna bitka kada je poginuo priličan broj boraca Ozrenskog partizanskog odreda na čelu s komandirom čete narodnog heroja Milošem Kupresom. Od Turije do Ratiša potrebno je pet i pol sati hoda. Put »Miloš Kupres« obilazi se kolektivno svake godine, druge subote i nedjelje septembra mjeseca. Dnevnik kao i kartu puta izdaje PD »Svatovac«, Fabrika sobe, 74330 Lukavac.

(Fuad Imširović)

● Novi ogrank »Paklenice«. PD »Paklenica« u Zadru osnovala je 22. veljače sekciju u Službi društvenog knjigovodstva s 13 članova. Već dva dana nakon osnivanja održan je prvi izlet, u Veliku Paklenicu na Velebitu. Osnivanje ove, kao i drugih sekcija, rezultat je dugoročne politike društva.

● Kalendar orijentacijskih natjecanja PSH u 1979. godini: Trofej Tušobić 20. V., Vugrovec 27. V., Prvenstvo PSH 24., VI., »Grebengrad« (za pionire) 16. IX., »Mosor« 7. X., Trofej Torpedo 14. X., Memorijal S. Mesića (PD »Vihor«) 27. X., Pojedinačna natjecanja: PD »Ravna gora« (Memorijal A. Ivić) 10. VI i Otvoreno prvenstvo Zagreb (PDS »Velebit«) 28. X. Moguće su izmjene.

● Zimska planinarska škola »Peseck 79«. Za vrijeme ovo-godišnjih zimskih praznika od 22. do 29. siječnja, u organizaciji PD »Bilo« iz Koprivnice, održana je zimska planinarska škola za podmladak u planinarskoj kući Pesek. Školu je polazio i uspješno završilo 20 planinara, učenika osmogodišnje škole iz Hlebinja. Proboračivši 8 dana na snijegom pokrivenim sjevernim obroncima kalničkog gorja i po lipicom, djelomično sunčanom vremenu, naučili su se u sanjkanju, grudanju i skijanju. Svako poslije podne se zanimanjem su slušali predavanja popraćena kolor dijapo-zitimima koja su održavali iškusi planinari: Ana Pleskalt, Rudolf Jurić, Ignac Kozjak i Milivoj Kovačić. Polaznici škole naučili su kako treba pružiti prvu pomoć

unesrećenom u planini, kako se vladati u šumi, kakvo drveće i bilje raste na ovim obroncima Kalnika i Bilo-gore, naučili se orijentirati u planini. Čuli su o povijesnom razvitku planinarstva u Podravini i o djelovanju partizanskih jedinica, razvitku narodne vlasti i borbama za vrijeme NOR-a u ovome kraju. Upoznali su se sa dužnostima i pravima koje imaju kao mladi članovi planinarske organizacije.

Boravak i prehrana u školi bili su besplatni, jer su učenici sami sakupili živežne namirnice, a zahvaljujući razumijevanju uprave škole iz Hlebinja, dvije njihove kuharice pripremaju su hrano. Pitku su vodu donosili iz obližnjeg izvora, kruh i mlijeko su svakodnevno donosili iz nedalekog sela Subotice, pripremali drva za ogrijev i tako se brzo pričeli kolektivnom planinarskom životu i boravku u planinarskoj kući. Posljednji dan su proveli sa starijim i iškusnim planinarama na trasi Koprivničkog planinarskog puta, gdje su uspješno primijenili naučeno gradivo iz orientacije, markacije i pružanja prve pomoći. Nakon šest sati pješačenja putovima pokrivenima snijegom umorni ali veseli i zadovoljni vratili se na Pesek.

Planinarsku školu su vodili predsjednik PD »Bilo« i nastavnica Ana Pleskalt, koja je cijelo vrijeme s polaznicima škole boravila u planinarskoj kući. Svi polaznici škole dobili su diplome na završnoj svećanosti koja je održana u Hlebinama, a tom je prilikom otvorena i izložba fotografija o razvitu planinarstvu ovoga kraja. (Dr Milivoj Kovačić)

● Planinarska predavanja u Varaždinu. Završetak 1978. godine obilježili su članovi PD »Ravna gora« svojim tradicionalnim »Tjednom planinarskih predavanja«. Početak tjedna bio je posvećen velikom planinarskom jubileju — proslavi 200. obljetnice prvoga uspona na Triglav. Više članova uspelo se 1978. na najviši vrh Jugoslavije. Planinari Zlatko Smerke i Tomislav Đurić snimili su uspon na Triglav i otpočeli planinarski tjedan predavanja svojim projekcijama i izlaganjima o ovoj planini i samom jubileju. Pojavili su se i mladi planinarsi-predavači. Tako su Mariantan Meštrić i Predrag Horvat imali predavanje uz projekciju kolor-dijapo-zitim o stijenama i kukovima sjevernog Velebita, a Andelko Turković i Božidar Kocićer o svojim utiscima s putovanja i usponu po Jugoslavenskoj planinarskoj transverzali. Vrlo zanimljivo predavanje o Dolomitama održala je planinarka Vlatka Horvat, dok je Tomislav Đurić održao predavanje uz projekciju dijokolora sa svoga putovanja po srednjoj Aziji (Samarkand, Taškent, Buhara). Kao gost nastupio je zagrebački planinar Dražen Zupanc s temom: »Uspon na Toubkal«. Svim ovim predavanjima prisustvovalo je više stotina planinara i građana Varaždina. (t. dj.)



● Adalbert-Bela Kačinski preminuo je u Sarajevu 11. II u 72. godini života. Bio je član PD »Bjelashnica« i planinarama vrlo poznat jer je nekoliko godina vodio administraciju tog društva. Naši stariji čitaoci sjetit će se njegova podviga 1966. godine kada je za svega dva mjeseca skupio 100 novih preplatnika »Naših planinaca«, a iduće godine znatno povećao tu brojku (tada je samo u Sarajevu bilo oko 400 preplatnika, koliko ih danas nema u cijeloj BiH). Umjesto uopćenih hvalosjeva, kakvi se obično upotrebljavaju o pokojnicima, ponovit ćemo ono što su NP napisale 1966. godine u broju 1–10: »Sredinom ove godine, u vrijeme kada se pripremalo da NP postanu zajedničko glasilo PSBiH i PSH, poznati sarajevski planinarski radnik, član PD »Bjelashnica« Adalbert Kačinski dao je tom potuhvatu punu podršku. Prvo je upotrijebio sva raspoloživa sredstva da pridobije javnost za planinarnu akciju. Među ostalim, na sarajevskoj radio stanici u okviru emisije »Za ljubitelje prirode i putovanja« održao je predavanje o potrebi planinarskog časopisa. Zatim je u sarajevskom dnevniku »Večernje novine« (broj 130. od 6. juna) objavio članak pod naslovom »Uskoro zajednički planinarski časopis« i ukazao na važnost pružanja podrške »Našim planinama«. Za razliku od mnogih planinarskih propagandista, koji su jaki samo na riječima, Kačinski se obavezao da će skupiti 100 novih preplatnika. Prema dosadašnjim iskustvima njegova je zanimalo izgledala neostvarivom. Međutim, ostvario je dvostruki rekord: ne samo da je uspio sa-brati obećanih 100 preplatnika, nego je taj potuhvat izveo čak za nepunih dva mjeseca. Postavlja-mo pitanje planinarskim aktivistima: tko se osjeća doraslim da premaši brojku 100? Cestitamo drugu Kačinskemu na uspjehu i sručno mu se zahvaljujemo u ime naših organizacija.«

● Konferencija PSZ. U ponedjeljak 19. veljače 1979. održana je redovna godišnja konferencija Planinarskog saveza Zagreba u prisutnosti oko pedeset delegata planinarskih društava zagrebačke regije. Uz manje zamjerke na tehničku obradu izvještaja, pozitivno je ocijenjen rad Izvršnog odbora, komisija i referada. U diskusiji je bilo riječi o školovanju kadrova, održavanju planinarskih domova i o potrebi osnivanja planinarskih društava u novim gradskim naseljima, radnim organizacijama, školama i fakultetima. Izvršni odbor će na temelju diskusije formirati zaključke, koji će biti osnova za rad i aktivnosti u ovoj godini. Akcije će se odvijati u znaku proslave 60. obljetnice Partije, a jedna od najznačajnijih bit će masovni skup planinara na Ponikvama. Također je u planu obilježavanje mjesto na Medvednici i Samoborskom gorju, vezanih za događaje u NOB i uz rad KPJ.

● 130 preplatnika u Koprivnici! Zaslugom predsjednika PD »Bilo u Koprivnici, u 1979. godini »Naše planine« imaju u tom mjestu 130 preplatnika (u 1978. godini 120). Uzmemo li u obzir da je u Koprivnici 440 članova planinarske organizacije, izlazi da je više nego svaki četvrti član preplatnik. Budući da je skupština PSH preporučila društвima da bar svaki 10. član bude preplatnik, PD »Bilo« je znatno premašilo preporuku i dokazalo kako ju je moguće ostvariti uz malo dobre volje. Neka primjer PD »Bilo« i njegovog agilnog predsjednika dra Milivoju Kovačiću posluži svima za ugled.

● Jubilej Stanice vodiča Zagreb. Redovna konferencija Stanice, na kojoj je obilježena i 10. obljetnica djelovanja, održana je u subotu 10. veljače u društvenom domu PSH. Osim uobičajenog dnevnog reda i izvještaja o radu u proteklih 10 godina, prikazani su dijapositivi iz rada stanice i otvorena prigodna izložba fotografija snimljenih na akcijama stanice. Stanica vodiča Zagreb okuplja vodiče i pripravnike – članove planinarskih društava s područja grada Zagreba, a osnovni joj cilj je školovanje i stručno usavršavanje vodičkih kadrova te pružanje pomoći u organizaciji većih izleta i drugih planinarskih manifestacija. U rad stanice uključen je 31 vo-

dič i 16 pripravnika, što je mali broj s obzirom na broj društava i članova na području Zagreba. U proteklih 10 godina (stanica je osnovana 12. prosinca 1968) stanica je organizirala 8 ljetnih i zimskih škola, 3 skijaške škole i 12 seminara odnosno vježbi. Članovi su organizirali i sudjelovali u nizu akcija, prvenstveno u okviru svojih društava, a u okviru stanice najznačajnije su slijedeće: Skup na Ponikvama povodom 30. obljetnice ustanaka u SRH, uspon na Dinaru povodom proslave 80. rođendana druge Tita, akcije proslave 100. obljetnice organiziranog planinarstva u Hrvatskoj i Jugoslaviji, uspon na Mont Blanc, akcije na uređenju i čišćenju Medvednice, akcije »Upoznajmo Medvednicu« i »Sljemenske staze drugarstva«, uspon na Triglav povodom proslave 200. obljetnice i niz drugih.

● Uređenje Jankovca. Najljepše područje slavonskih planina, prema ocjeni većine poznavaca, bilo je dugo vremena zapušteno, a planinarski dom čak i zatvoren. Krajem prošle godine pokrenuta je šira društvena akcija kako bi se cijeli kompleks Jankovca uređio i privoje svojoj svršl. Akcija je nastavljena i u ovoj godini, pa je tako 21. veljače održan sastanak na Jankovcu kojem su prisustvovali predstavnici društveno političkih organizacija Orahovice, PSH, PD Jankovac Osijek, PD Orahovica, Republičkog zavoda za zaštitu prirode i Šumskog gospodarstva Orahovica. Nakon što je uređen i otvoren planinarski dom, dogovoren je da se nastavi s uređenjem okoliša, prvenstveno jezeru, u čemu su svi prisutni dali svoju podršku. Planinarski dom je stalno otvoren i opskrbljen, a radi rezervacije noćenja za veću grupu treba se javiti 8 dana ranije na PD Jankovac Osijek, Cesarčeva 1, ili drugu Matoševiću na telefon 054-27-149.

● PD »Strahinjčica« održava uspješno planinarsku školu za podmladak. Među vodeće društvene organizacije po uspješnim aktivnostima svrstalo se i PD »Strahinjčica« Krapina. Njegova sestrana djelatnost je vrlo zapažena u zagorskoj regiji. Redovito radi na odgajanju Planinarskog podmlatka. Dogovorno sa članovima Medudruštvenog savjeta »Zagor-

skog planinarskog puta« održana je i prošlih zimskih školskih praznika, od 18. do 21. siječnja, obuka u Planinarskom domu na Strahinjčici, s praktičnim vježbama. Organizaciju je provedeo PD »Strahinjčica«, a u tome je sudjelovalo 31 učenik, pioniri i pionirke iz šest planinarskih društava: iz Bedekovčine, Donje Stubice, Klanjca, Krapine, Pregrade i Zlatara. U svojstvu organizatora, voditelja, pratilaca i predavača – radio je osam odraslih članova iz 3 planinarska društva. Bili su to: prof. Antun Staré – PD »Bedekovčina«, Marica Santek – PD »Stubičan«, Filip Majić, Vlado Klasić, Stjepan Ilić, Micić Simunić, Vlado Klobočar i dr Ivo Veronek – PD »Strahinjčica«. Pokazalo se u praksi da i zajedničko organiziranje »pionirske planinarske škole« s društvima iz Hrvatskog zagorja i Prigorja djeluje uspješno. Svima onima koji u toj društvenoj oblasti dobrovoljno rade – odricajući se slobodnog vremena – treba istaknuti veliku zahvalnost. (Antun Kozina)

● Skijanje niz stijene. Sistem kruga planinara i čitalaca malo je poznata aktivnost koja objedinjava alpinizam i alpsko skijanje. Naime, radi se o skijaškim silascima kroz penjačke smjerove odnosno kombinaciji alpskog skijanja i spuštanja po užetu (abseil). Osim što moraju biti vršni alpinisti i poznavaoci dotične stijene i smjera, sudionici ovakvih silazaka moraju biti i više nego odlični skijaši. Kao i kod penjanja navezani su na uže i osiguravaju jedan drugog prilikom skijanja. Ova, nazovimo je nova »disciplina«, dosta je slabo razvijena, osim u Sloveniji i zapadnim zemljama, prvi skijaški silaz u SRH izvršen je tek nedavno, 14. siječnja ove godine, kada su se istaknuti alpinisti i gorski spasavaoci Borislav Aleraj i Branko Separović iz Zagreba, spustili skijama kroz »Cepinaški« smjer u poznatoj stijeni Kleka. »Cepinaški« smjer ocijenjen je drugim stupnjem teškoće penjanja, dužine je 200 metara i nagiba oko 45 posto. Aleraju i Separoviću nije ovo prvi silazak, do sada su se spustili kroz smjer u Velikom Kamencu u Prenju, sa Pitz Boea u Dolomitima i niz Prag, svima dobro poznati put prema Triglavu.

80 godina organiziranog planinarstva u Zadru

DURO PERIĆ

ZADAR 1979.

ODLIKOVANJA I PRIZNANJA ČLANOVIMA PD »PAKLENICA«

A) Odlikovanja Planinarskog saveza Jugoslavije

Srebrni znak:

1. Alfirević Čedomir
2. Škoti Branko
3. Perić Đuro

B) Odlikovanja Planinarskog saveza Hrvatske

1. Zlatni znak

1. Vodopija Živko
2. Piasevoli Ankica
3. Perić Đuro
4. Alfirević Čedomir
5. Kokić Lovre

6. Škoti Branko
7. Mihailović Milisav
8. Borojević Milovan
9. Žerjal Milan
10. Šušak Velimir

11. Tomerlin Slavko
12. Rudan Pavle
13. Ristić Blagoje
14. Kačić Dinko

2. Srebrni znak

1. Alfirević Čedomir
2. Mihailović Milisav
3. Kačić Dinko
4. Ljudevit dr Lapena
5. Žerjal Milan
6. Borojević Milovan
7. Kordiš Mirko

8. Leto Josip
9. Rudan Pavle
10. Trošelj Zdravko
11. Šušak Velimir
12. Ristić Blagoje
13. Parić Ante
14. Bosnić Đuro

15. Briščik Hinko
16. Marinković Dragoljub
17. Škoti Branko
18. Kokić Lovre
19. Tomerlin Slavko

3. Brončani znak

1. Vrhovec Dragoljub
2. Ristić Blagoje
3. Šušak Velimir
4. Tomerlin Slavko
5. Ralić Miloš
6. Oštrić Dušan

7. Valčić Ivica
8. Škoti Boris
9. Ristić Jelica
10. Marinković Dragoljub
11. Briščik Hinko
12. Barešić Bogosav

13. Fiorentino Marinika
14. Gombač Rudika
15. Denković Stanko
16. Alfirević Snježana

C) Priznanja Saveza za fizičku kulturu Hrvatske

Zlatna plaketa:

Alfirević Čedomir

D) Priznanja Saveza za fizičku kulturu općine Zadar

Plaketa:

1. Perić Đuro
2. Šušak Velimir
3. Škoti Branko

4. Alfirević Čedomir
5. Mihailović Milisav
6. Borojević Milovan

7. Ristić Blagoje
8. Rudan Pavle
9. Bosnić Đuro

70 članova dobilo je društveno priznanje.

Planinarsko društvo »Paklenica« u čast 60-godišnjice KPJ ove godine proslavlja svoj najveći jubilej — 80-godišnjicu organiziranog planinarstva u Zadru.

Naime, u drugoj polovini prošlog stoljeća interes za planinarstvo sve više se širi u Dalmaciji. U Zadru se organizira Planinarsko i turističko društvo »Liburnija«. Prema društvenim pravilima (koje je odobrilo Namjesništvo 12. jula 1899) zadatak društva bio je »pronaalaženje i istraživanje prirodnih ljestvica kraljevine Dalmacije, osiguranje pristupa istima, te istraživanje i opisivanje špilja, jezera, gora i prehistoricjskih predmeta«.

Društvo je održalo prvu skupštinu 24. jula 1899. i izabralo Alfonsa kneza Borellija za predsjednika, dra Luku Jelića za tajnika, Lavorislava Golfa za potpredsjednika, Kostu Neumayera za blagajnika te za odbornike Osvalda Battalija, Rikarda Kodolića, Marka Nisetea, Petra Androvića, Ludovika Kočevara i Ferdinanda Peppera. U kasnijim upravama sudjelovali su još Ante Jagić, Hubert Borelli, Emanuel Nikolić, Josip Pedišić, Ciril Ivezović, Krsto Mazzocco, Kažimir Abelić, Krsto Moretti, dr Radoslav Pappafava, dr Erich Bandl, dr Đuro Petranović, Max Burstyn, Ernest Stipanović, Artur Lelac, Grgur Čosić, Ludvik Naumayer, Miho Seberić i drugi.

Prve godine društvo je imalo 64 člana, 1907. već 170, a kasnije oko 200. Kao sportsko planinarsko društvo priređivalo je izlete u brda i na otoke (imalo je svoj brod za izlete), uređivalo pristup spiljama te prve »turističke stanice« (turističke planinarske domove) u starom samostanu na brdu Čokovcu kod Tkona na otoku Pašmanu i u tvrđavi sv. Mihovila na otoku Ugljanu. Društvo je preuzealo i tvrđavu sv. Lovrijenca u Dubrovniku, koju je kasnije predalo »Društvu za promicanje interesa Dubrovnika« te društvu »Klis«. Imalo je namjeru izgraditi i dvije uspinjače, a 1907. izdalo je na tri jezika monografiju o Mosoru koju je napisao Alfons Pavich Pfauthenthal.

Društvo je okupilo mnoge kulturne radnike u Zadru. Pomagao ga je tadašnji namjesnik Nikola Nardelli i vojni zapovjednik Varešanin, koji su izabrani za počasne članove.

Pod talijanskom okupacijom društvo je onemogućen svaki rad, pa se seli u Split gdje se sjedinjuje s poljičkim planinarskim društvom »Mosor« u novo društvo »Dinara«.

Ideja za ponovno oživljavanje planinarstva u Zadru javlja se tek nakon oslobođenja. Ideju je dao dr Roman Jelić. U inicijativnom odboru bili su Luka Bezić, Ante Dobrić, prof. Milan Filipi, dr Roman Jelić, pukovnik Đorđe Lukić, Grgo Ostrić i Milan Veršić. Osnička skupština održana je 23. marta 1952. u Domu kulture, a prisustvovala su joj i dva

delegata Planinarskog saveza Hrvatske. Skupština je otvorio dr Roman Jelić.

U prvu poslijeratnu upravu »Liburnije« izabrani su dr Luka Bezić, ing. Ante Dobrić, potpukovnik Janez Hanić, dr Roman Jelić, prof. Milan Filipi, Šime Friganović, Mihovil Maričić, Borislava Ćogelja, Slavko Šlibar, Aleksandar Višević i Milan Veršić. Već u početku u društvo se učlanilo 172 člana, među kojima je bio i veći broj podmlatka. Pionirskom sekocijom rukovodila je nastavnica Karmina Buj. Pored pionirske u društvu je formirana još izletnička sekocija. Zahvaljujući Gradskom odboru SSRN u Zadru, društvo je dobilo i društvene prostorije u zgradici Doma kulture.

Društvo je sebi postavilo zadatak da priređuje skupne izlete u okolicu, prvenstveno na Velebit. Time bi se ljudi iz tvornica, poduzeća, ustanova i škola privikavali na fizičke napore, učili se snalaženju u prirodi, upoznavali floru i faunu, otkrivali prirodne osobitosti (špilje, pećine, vrela i tome sl.), a pisanjem članaka i fotografijama upoznavali s tim i širu javnost. Osim toga društvo je postavilo kao zadatak čuvanje, sađenje i njegovanje šuma, krčenje i označivanje planinarskih staza i puteva i izgradnju planinarskih skloništa, kuća i domova.

Pri izlet bio je priređen na brdo Šeć, najviši vrh otoka Ugljana, i to već 30. marta 1952., tj. 7 dana po ponovnom osnutku društva, a zatim na Čokovac (otok Pašman), na Kapelicu (Dugi otok), Kobeljak (Ugljan), Korinjak (Iž), Crnu Goru (Vrana) itd. Ovi su izleti izvedeni motornim brodovima, koje je društvo unajmljivalo kod Brodarorskog poduzeća »Zadar«, uzimajući na sebe troškove za prijevoz. Na Velebit, tu decenijima priježljivanoj metu, poduzeta su svega četiri izleta, od čega tri za manje skupine.

Zbog velikih poteškoća u radu (društvo je ostalo bez prostorija), interes članstva počeo je popuštaći, a i rad uprave znatno slabiti. Odslaskom iz Zadra nekih članova i broj članstva opada, tako da je spao na 140 ljudi.

Ipak, 1953. i 1954. društvo sudjeluje u planinarskoj Titovoj štafeti, čija je polazna točka bila u Zadru. Organizacija štafete bila je vrlo dobro provedena, a koordinacija rada s planinarskim društvom »Velebit« u Benkovcu na vrijeme je uspostavljena. Veliku moralnu i materijalnu pomoć pružili su narodna vlast i masovne organizacije te neka zanatska poduzeća i tvornice.

Usprkos poteškoćama, društvo i dalje radi i usko surađuje s planinarskim društvima u Benkovcu i Kninu. Godine 1954. ostvaren je do tada najuspješniji masovni izlet u Veliku Paklenicu i Manitu peć (Velebit). I pored teškoća, društvo gaji nadu u uspješniji razvitak, imajući u vidu odluku Planinarskog sa-

veza Hrvatske da se na Strugama iznad Velike Paklenice izgradi planinarska kuća, da se na Malom Alanu izgradi planinarski dom i da se obnovi skijaško sklonište na Dušićima.

Od onoga što je društvo očekivalo, izgrađen je samo planinarski dom, i to pod Štirovcem, podalje od hrpta Velebita i njegovih vrhova i na nepogodnom mjestu za planinare Zadra. I pruga Zadar — Knin, koja će omogućiti lakši pristup južnom Velebitu i Dinari, izgrađena je mnogo kasnije. U tako teškim materijalnim prilikama, bez vlastitog prevozne sredstva, bez svog doma, s lošim komunikacijskim vezama, uz znatno smanjenu brojnost članova i bez društvenih prostorija, rad društva potpuno zamire.

Suočeni s potpunom pasivnošću i prestankom rada i postojanja društva, planinarski aktivisti na inicijativu dra Ljudevita Lapenne 1959. pokreću problem oživljavanja planinarske aktivnosti u Zadru. Odlučeno je da se uredi jedan objekt u Velikoj Paklenici, na ostacima bivše lugarnice. Uprava Nacionalnog parka »Paklenica« dala je suglasnost, a stigla je i pomoć od dra Rendulića, potpredsjednika Planinarskog saveza Hrvatske. Uprava Nacionalnog parka »Paklenica« ustupila je bez naknade ruševine lugarnice Planinarskom

društvu. Iza toga, pod vodstvom dra Ljudevita Lapenne, a uz pomoć ing. Svetozara Jurišića, Vladimira Šrama, ing. Milana Nevečerala i dra Rendulića, izvršene su pripreme za izgradnju, koja je počela 1960. godine.

Početna sredstva za gradnju od 8000 dinara dobivena su iz saveznih fondova uz 25 posto udjela NOK Zadar. NOK Zadar daje i daljnjih 6900, Zavod za socijalno osiguranje Zadar 6000, NO općine Zadar 1000, »Jugotanker« 5000 dinara. Pomoć su dala i poduzeća »Građa«, »Alan«, »Kemoboja«, PD »Vrana«, OPZ »Nova zora« iz Filipjakova, »Zanatsko privredno poduzeće«, »Putnik« Zadar i druga. Drvenu građu dala je uprava Nacionalnog parka »Paklenica«. Akciju izgradnje doma vodio je također dr Ljudevit Lapenna uz pomoć spomenutih drugova, a akciju konačnog dovršenja i kompletiranja inventara Bogoslav Medić, Živko Vodopija, Jere Belamarić, Dinko Kačić, Šime Friganović i Mirko Radešić, koji su iskoristili po 15 dana godišnjeg odmora radeći dobrovoljno na ličenju doma. Svestran doprinos dali su Milan Žerija i Đuro Bosnić, te pripadnici Armije. Svečano otvaranje doma bilo je 28. IV 1963.

U međuvremenu je ponovo porastao interes za planinarske aktivnosti u Zadru, pa je 21. aprila 1961. na inicijativu organizatora gra-



Osnivači PD »Paklenica« na skupštini 1963. godine.
Stoje: Čedomir Alfrević, Jerko Belamarić, Bogoslav Medić, Ankica Piasevoli, Živko Vodopija, Vlado Karmelo Lovrić (delegat iz Splita)

dimir, Šram, Eugen Bračić, dr Ljudevit Lapena, Pave Ligutić (gost iz Splita), Đuro Bosnić i Mile Filipi. Kleče: Milan Žerjal, Milovan Borojević i



Borisov dom u Velikoj Paklenici

dnje planinarskog doma održana konstituirajuća skupština i ponovno osnovano planinarsko društvo. Donesen je zaključak da se ime promijeni u »Paklenica«. Predsjednik je Vladimir Šram, potpredsjednik dr Ljudevit Lapenna, tajnik Milivoj Franić i blagajnica Vera Peričić.

S izgrađenim domom kao centralnim uporištem planinarske organizacije u Zadru i osloncem svih pohoda u Velebitu, došla je i Jadranjska magistrala koja omogućava lakši davnio željeni pristup Velebitu i njegovim ljetopatama. Poboljšani su materijalni uvjeti rada, društvo se vrlo brzo omasovljava prilivom svih slojeva građana, od radničke omladine, đaka i studenata do radnika i službenika, svih struka i zanimanja. Već 1963. godine ono broji 227 članova, te po broju članstva od 67 društava zauzima 20. mjesto u Hrvatskoj.

U isto doba, s osloncem na dom, razvija se izletništvo, osnovni i najmasovniji oblik planinarenja. Istina, ono još ne poprima organiziranu formu u većim grupama, osim do doma i njegove okoline.

Na prvoj skupštini (ne računajući konstituirajuću) 17. marta 1963. postavljeni su i zadaci još većeg omasovljenja planinarske organizacije, organizacijskog sređenja, ponovne registracije društva, izrade novih pravila, uređenja i markiranja puteva na Velebitu, op-

skrbe doma, iznalaženja društvenih prostora, izgradnje eventualnih novih objekata, a kao najvažnije, prvi put je postavljen i zadatak da se formiraju sekcije, a to znači razvijanje novih djelatnosti (propagandna sekcija, sekција za proširenje doma, ekonomski, sekcijska za markiranje, omladinska i sekcijska za izlete).

Na ovoj skupštini izabrana je nova uprava s predsjednikom Živkom Vodopijom, potpredsjednikom Ljudevitom Lapennom, tajnikom Vladimirom Šramom i blagajnjicom Ankicom Piasevoli. U upravu su još izabrani Čedo Alfrević, Jerko Belamarčić, Vladimir Jelovac, Milovan Borojević, Milan Žerijal, Svetozar Jurisić, Desa Ortika, Bogoslav Medić i Mile Filipović. Kooptirani su još Gojko Cvetičanin i Branko Škoti. U prvi nadzorni odbor bili su izabrani Marko Račić, Šime Friganović i Đuro Ilosnić.

U kasnijim upravama i nadzornim odborima ljudi su se mijenjali. Neki su iz raznih razloga odlazili, a na njihovo mjesto birani su drugi. Doduše, ima jedan broj koji je biran ili kooptiran u prvu Upravu odnosno Nadzorni odbor i još i sada se nalaze u njima. To su: Čedomir Alfrević, Branko Škoti, Milovan Borojević (s jednim kraćim prekidom), te Đuro Bosnić koji je iz objektivnih razloga imao više prekida.

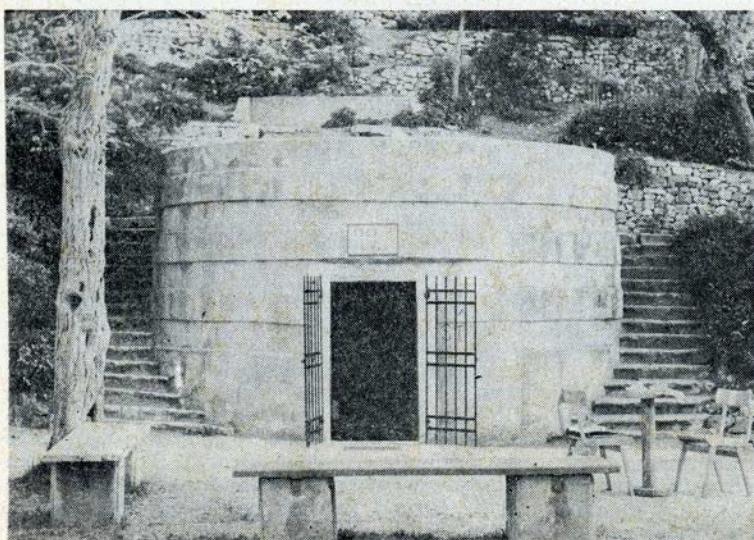


Sklonište na Ivinim vodicama u doba izgradnje

Do značajnijih promjena u Upravi pa i Nadzornom odboru došlo je 1969. Izabran je novi predsjednik. Tajnik je i dalje ostao Branislko Škoti, a knjigovođa Lovre Kokić, koji je nekoliko godina iza toga (1973) predao dužnost zbog promjene stalnog mjesto boravka. Zamijenila ga je Snježana Alfirević i ostala na toj dužnosti samo dvije godine, a zatim je knjigovodstvo predano Savezu za fizičku kulturu općine Zadar. Za potpredsjednika društva izabran je Milisav Mihajlović, a dvije godine kasnije Mirko Kordić. Godine 1972. na ovu dužnost izabran je Velimir Šušak. Za blagajnika bio je izabran Čedo Čabarkapa, ali je ubrzo otišao iz Zadra pa je tu dužnost preuzeo Blagoje Ristić i na njoj ostao do 1977. Te je godine dužnost blagajnika primio Stanko Denković. U međuvremenu, točnije: 1977,

za drugog potpredsjednika društva izabran je Čedomir Alfirević, koji je i do tada nekoliko puta biran na tu dužnost. Svi posljednje izabrani i danas se nalaze na svojim dužnostima.

Društvo je od 1963. godine održalo još 11 godišnjih skupština. Za to vrijeme vrlo je napredovalo. U 1963. riješeno je pitanje društvenih prostorija iako su one bile zajedničke, ali za kratko, jer ih je trebalo vratiti vlasniku. Društvo zatim prelazi u zajedničke prostore s Općinskim odborom osoba oštećenog sluha kojemu plaća najam. Zajednički rad u ovim prostorijama, koje su se sastojale od jedne sobe, malog predoblja i malog sanitarnog čvora, bio je nemoguć. Zato se moralo tražiti drugo rješenje, i našlo se. Naime, od Sekretarijata narodne obrane općine Zadar



Društveni dom PD »Paklenica« u Zadru

zatraženo je i dobijeno napušteno sklonište u Dječjem parku. Društvo ga je dobrovoljnim radom uz pomoć od 2890 dinara Saveza za fizičku kulturu općine Zadar preuredilo u društvene prostorije i otvorilo ih 9. siječnja 1974. godine. Unatoč popravkama, sklonište je i dalje bilo hladno i mokro pa je društvo na njemu 1978. godine izvršilo radikalnije zahvate. Popravilo ga je i učinilo snošljivim za rad i boravak u njemu. Za popravak dao je 20 000 Općinski sekretarijat narodne obrane, a 15 000 dinara osiguralo je društvo iz svojih sredstava. U 1963. godini društvo sudjeluje u nošenju štafete u povodu 20-godišnjice AVNOJ-a.

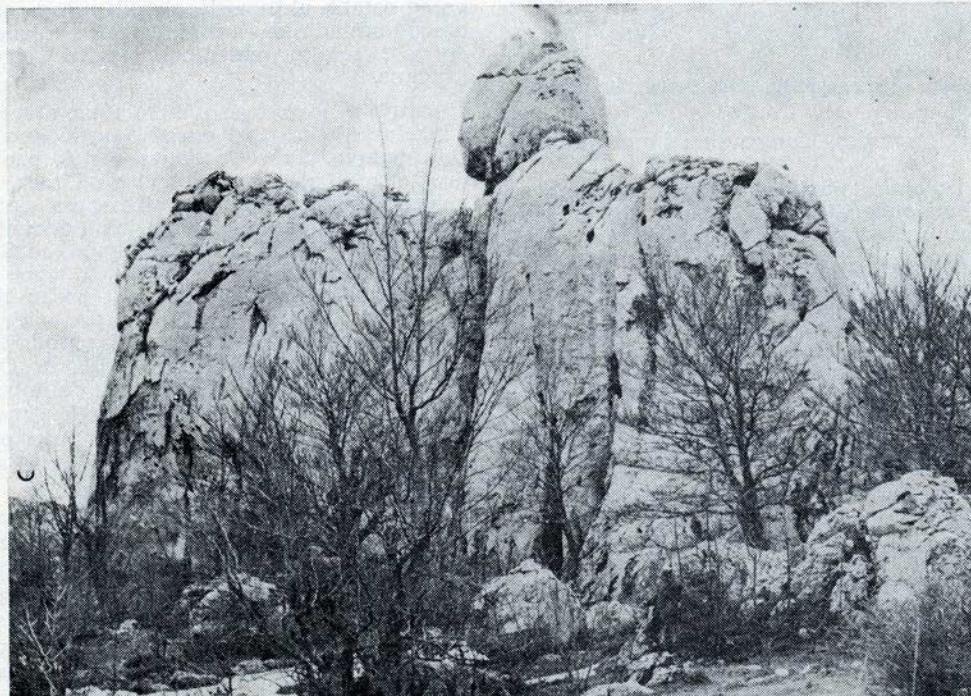
Do kraja 1965. godine bilježen je stalan porast broja članstva. Od 227 u 1963. broj članova povećao se u 1965. godini na 362. U 1966. taj broj počima da pada, da bi se na kraju 1967. godine spustio na 163. Međutim, u 1968. godini ponovno ima tendenciju rasta tako da do 1969. ima 359, a u svim narednim godinama zadržava se u prosjeku na oko 500 odnosno na kraju 1978. doseže 560 članova. Svake godine učlanjuje se oko 50% novih članova, odnosno približno toliki procent iz raznih razloga ne obnavlja članarinu. Na taj način je od 1963. godine kroz društvo prošlo više tisuća ljudi.

Izletništvo i dalje ostaje najmasovniji oblik planinarenja. Pored brojnih izleta duž cijelog Velebita, organizirani su i mnogi izleti širom zemlje pa i izvan nje. Posjećivane su

sve značajnije pa i manje značajne planine u našoj zemlji i osvojeni svi vrhovi u njoj, od Triglava do Kožufa i Belasice. Od stranih gorja posjećeni su Dolomiti u Italiji s usponom na Marmoladu, Piz Boe i drugi vrhovi, Mont Blanc u Francuskoj, Monte Rosa u Švicarskoj, Grossglockner u Austriji i još neki drugi.

Izletništvo, ture i usponi često su motivirani obilaskom planinarskih puteva — tzv. transverzala. U posljednjih nekoliko godina pojedinci, manje ili veće grupe jedan ili više puta obišli su 27 takvih transverzala od kojih su najznačajnije: »Po planinama SR Hrvatske«, »Slovenska planinarska transverzala«, »Velebitski planinarski put«, »Bjelašnički planinarski put«, »Transverzala putevima slobode«, »Transverzala bratstva i jedinstva«, »Kozaračka transverzala«, »Velika transverzala Sutjeske« itd.

Krećući se planinama, zadarski planinari kretali su se osim već spomenutih i brojnim drugim stazama revolucije. Samo u posljednjih desetak godina oni su kročili: stazama Vrhovnog štaba NOV i POJ od Titovih Užica do Stolica, zatim tragom »Igmanskog marša«, »Prvog Splitskog odreda«, tragom »Prešernova bataljona«, zatim Vrhovnog štaba i glavne operativne grupe NOV i POJ u IV i V neprijateljskoj ofanzivi, tragom 26 smrznutih partizana II brigade XIII primorsko-goranske divizije, odreda »Plavi Jadran«, Kozarom, Petrovom gorom, Ravnom gorom, Bihaćem,



Detalj s Bojinca

Foto: S. Tomerlin

Radašnuti književnim djelom i rodoljubijem Petra Zoranića,
pisca patrijskog i prvog hrvatskog romana "Planinare",
potpisnuti

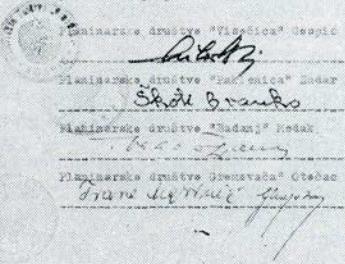
- njegovim ličkim portretom iz plemene Kurjakovića i javnim
djelovanjem u Zadru,
 - brojnim raspravama o imenima najviših vježbalskih vrhova,
 - članicama u "Hrvatskom planinaru" 1924. i u "Našim planinama"
1973. godine i
 - zajedničkim djelovanjem planinara Like i Dalmacije na Velebitu,
našoj najljepšoj planini,
- planinari Planinarskog društva "Visočica" iz Otočića predložili
a Planinarsko društvo "Planinica" iz Zadra, Planinarsko društvo
"Budanj" iz Metke i Planinarsko društvo "Gromovlje" iz Otočića
prihvatiće da se trajno obilježi u kamenu Vrhovita ime prvo
naseg planinarskog pisca i da se donese slijedeća

O D L U K A

Jugovelebitski vrh nadmorske visine 1712 metara, zapadno
od Vaganskog vrha, južno od Babinog jezera, istočno od Kapraca
i sjeverno od Crljennog kuka od danas se naziva

V R H P E T R A Z O R A N I Č A

Na Vrh Petre Zoranića, 20. svibnja godine 1978.



Odluka o imenovanju Vrha Petre Zoranića

Jajcem, Drvarom, Kumrovcem i mnogim drugim.

Na brojnim povijesnim mjestima koja su planinari obilazili, na grobovima i pored spomenika palih, odavana je dužna počast borcima protiv fašizma i žrtvama fašističkog terora. Polagani su stručni svježeg planinskog cvijeća u znak Zahvalnosti onima koji su dali i svoje živote kako bi danas i zadarški planinari mogli slobodno krstariti planinama svoje slobodne socijalističke domovine.

Izvedeni su i brojni izleti u organizaciji društva, a i mimo njega za nečlanove, za škole i ustanove, za radne i druge organizacije, za brojne grupe omladine i drugih građana itd. Sa Savezom boraca organiziran je izlet u povodu 25-godišnjice revolucije, te u povodu otvaranja Planinarskog doma. Na ovom izletu bilo je preko 500 građana. Osim ovih, organizirani su i izleti na kojima su sudjelovali i nečlanovi i to: izlet na Veliku Paklenicu u povodu proslave 70-godišnjice organiziranog planinarstva u Zadru, Prvog sleta planinara Dalmacije koji je 1975. iniciralo i organiziralo društvo, izlet na Vaganski vrh u okviru akcije jugoslavenskih planinara "Na 80 vrhova za Titov rodendan" kojom pri-

likom je postavljena i spomen-ploča za 80. rodendan druga Tita, izlet na Velebit u povodu imenovanja kote 1712 m u Vrh Petra Zoranića, što je urađeno 1973., izlet u okviru ponovne akcije jugoslavenskih planinara "Na 85 vrhova za Titov rodendan" i mnogi drugi.

Od 1963. godine društvo je s velikim brojem planinara sudjelovalo na svim saveznim sletovima (Zavižan, Logarska dolina, Kozara, Kopaonik, Platak i Prokletije), na svim skupovima planinara na novou Republike kao što su: skup na sjevernom Velebitu (Zavižan) u povodu otvaranja »Velebitskog planinarskog puta«, skup na Kleku i Samoborsko-žumberačkom gorju u okviru proslave 100-godišnjice organiziranog planinarstva u SR Hrvatskoj i Jugoslaviji, skup na Triglavu u povodu otvaranja »Jugoslavenskog planinarskog puta«, u povodu proslave 200-godišnjice prvog uspona na Triglav itd. Društvo je sudjelovalo i na svim tradicionalnim susretima, a kasnije na sletovima planinara Dalmacije, zatim na susretima planinara Like i Dalmacije koje su, u čast Dana mladosti i rodendana druga Tita, 1972. inicirali i započeli planinari Zadra, a koji su kasnije također postali tradicionalni i u okviru kojih je i postavljena već spomenuta spomen-ploča na Vaganskom vrhu i imenovana kota 1712 m, te na brojnim internim, regionalnim i izvanregionalnim susretima i skupovima planinara.

U cjelini uvezši, planinarsko izletništvo,ture i usponi dali su svoj pun efekat. Oni su, pored ostalih aktivnosti, okupili mnoge omladince i omladinke — srednjoškolce, mlade radnike i seosku omladinu, pionire i starije gradane.

Društvo je mnogo učinilo i na otvaranju i markiranju novih i obnovi starih planinarskih puteva. Tako je danas cijelokupno područje koje pokriva, pa i više od toga, prekriveno neophodnom i efikasnom putnom mrežom. Obilježeni su, odnosno markirani putevi i to: od Barić Drage do Stapa, od Starigrada do »Borisovog doma«, od Milovca preko Stapa do Visočice, od Doma preko Malih Močila do Starigrada, od Doma preko Velikih Močila i Grabovih dolina do Starigrada i Selina, od Doma preko Malih Močila do Crnog vrha, od Doma do Ivinskih vodica i dalje prema Svetom brdu i od Doma preko Buljme do Doma pod Štirovcem (na ovom putu preko Struga postavljena je i zimska markacija). U posljednje doba, točnije: 1978. godine, uređena su i markirana tri nova puta, i na taj način oteta zaboravu, i to: »Bukova staza« koja polazi od Doma, a ide pored Crljennog kuka preko Babinog doca i kod Babinog jezera spaja se sa »VPP«, »Lipa staza«, koja također polazi od Doma i ide kroz Borovnik, te pored Babinog kuka (načinjen je odvojak za Babin kuk) i izlazi na Vaganski vrh gdje se također spaja sa »VPP«, i najzad put lijevom obalom potoka Velike Paklenice koji ta-

koder polazi od Doma i ide do Samarduše odakle se odvaja put za Velika Močila i dalje za Starigrad, odnosno uklapa se u put prema Ivinim vodicama i dalje prema Svetom brdu. Obnovljena je i markacija puta na Tulove gredre iako je taj teren izvan područja društva.

Osim ovih puteva, društvo je u okviru proslave 100-godišnjice organiziranog planinarstva u SR Hrvatskoj i Jugoslaviji i 10-godišnjice obnove rada društva i izgradnje planinarskog doma, a u čast 30-godišnjice II sastanka AVNOJ-a i 30-godišnjice pripajanja Zadra matici zemlji, 9. lipnja 1973. otvorilo svoj planinarski put tzv. »Paklenički planinarski put« u dužini od oko 40 km sa sedam obveznih i jednom neobveznom kontrolnom točkom. Put prolazi kroz najljepše predjele Nacionalnog parka »Paklenica«, tog vrijednog prirodnog fenomena planine, koji predstavlja pravi biser Velebita. Za ovaj put urađen je i izdan Dnevnik u tiražu od 2000 komada i vrlo uspjela značka tog puta u nakladi od 1000 komada. Za ovaj je put od otvaranja izdano 998 Dnevnika, a do 31. 12. 1978. prešlo ga je 409 planinara.

Posebnu pažnju društvo je posvećivalo radu s omladinom. U početku ona djeluje kroz svoju sekiju a 1974. godine formira se u Osnovnu organizaciju SSO.

U 1963. godini inicijativom sekcije održan je i kratki kurs prve pomoći. Njeni članovi sudjeluju na kursu za vodiče na Kozjaku, a 1967. na tečaju za markiranje planinarskih puteva. Godine 1968. dva su omladincu na tečaju za vodiče u Gorskem kotaru. Omladinska sekcija 1969. uspješno sudjeluje u defileu mladosti u povodu Dana mladosti i rođendana druge Tita. I u kasnijim godinama omladinska sekcija, odnosno Osnovna organizacija SSO sudjeluje u svim sličnim manifestacijama, a naročito u nošenju štafete. Osim što svake godine nose svoju planinarsku štafetu, omladinci redovno sudjeluju i u nošenju savezne štafete. Godine 1972. omladinci sudjeluju na smotri planinara-mladina u Završnici pod Karavankama.

Već nekoliko godina, točnije: od 1970. organizatori su i izvađači tradicionalne »Planinarske noći« koja se početkom veljače svake godine održava pretežno u »Borisovom domu«. Osim toga, omladina od 1970. skoro svake godine organizira društveni doček Nove godine u Planinarskom domu.

Omladina je, uz pomoć starijih, sudjelovala u svim dosadašnjim akcijama »Ništa nas ne smije iznenaditi«, osim u 1978., u kojoj je ta akcija povjerena Odsjeku speleologije, koji doduše također sačinjava omladina. Treba reći, da je omladina uglavnom nosilac i sudionik svih, a naročito specijaliziranih planinarskih aktivnosti u društvu.



Ploča na Zoranićevu vrhu

Speleološka aktivnost razvija se nešto kasnije, naime, sekcija za speleologiju osniva se tek 1966. godine sa svega pet članova. U početku istražuje jame i ponore u kanjonu Zrmanje i organizira nekoliko posjeta Jami Vodarici i Manitoj Peći. Godine 1967. ispitana su četiri ponora u predjelu Crljenog kuka i Vaganskog vrha kao i nekoliko spilja i ponora u Maloj Paklenici. Na zahtjev mještana ispitana je i jedna jama u Ižu. Godine 1968. sekcija broji 13 članova. U ovoj godini registrirala je po svim speleološkim kriterijima 15 podzemnih objekata od 30 koliko ih je u ovoj godini obrađivano (22 spilja i 8 ponora). Isto tako je u ovoj godini po zahtjevu mještana Kukljice ispitana jednu jamu, koja je za ovo selo bila nepoznana. Održala je, uz pomoć Planinarskog saveza Hrvatske, sedmodnevni speleološki tečaj kojem je prisustvovao sedam članova. Godine 1969. sekcija prerasta u Odsjek speleologije koji je od 1975. poznat pod imenom »Sibile«.

Odsjek je još intenzivnije nastavio s radom. U posljednjih nekoliko godina održao je tri speleološka tečaja i dvije speleološke škole od kojih jednu u 1976., a drugu u 1978. Prva škola trajala je četiri mjeseca i imala je 15 polaznika, od kojih je 10 položilo ispite i dobilo naziv speleolog-pripravnik. Druga škola trajala je od 16. I do 29. V 1978. Pohađala su je 23 člana. Ispite je položilo 12 članova i dobilo naziv speleolog-pripravnik.

U okviru tečajeva i škola izvedene su brojne praktične vježbe. U tom cilju posjećivane su: Jama Vodarica, Manita peć, Velika i Mala Golubinka, Gvozdenka i mnoge druge. Osim toga otkriveno je, ispitano i obrađeno 25 speleoloških objekata, i to: nedaleko od Vinjerca, zatim u Velikoj i Maloj Paklenici, na

području Bijeljine kod Kistanja, u rajonu Bojinog kuka itd. U jednom objektu na području Bijeljine otkrivena je ponornica na opće zadovoljstvo tamošnjih stanovnika jer su pretpostavljali da će se s te ponornice snađevati vodom koje inače u ovom bezvodnom kraju ima malo. Neki objekti pak ispitani su i obrađeni po zahtjevu i za potrebe Štaba narodne obrane općine Zadar. Za izvanredne rezultate koje je Odsjek na ovom zadatku postigao dobio je 1976. godine priznanje od Štaba za čije je potrebe radio.

Godine 1972. članovi Odsjeka sudjeluju na sastanku speleologa PS Hrvatske u Zagrebu, a 1978. na Saveznom seminaru o novoj speleološkoj opremi i tehnicu rada speleologa, što je održan u Cerovačkim pećinama, odnosno u Gračacu. Isto su tako bili u saveznoj speleološkoj akciji na ispitivanju i obradi jednog ponora u Crnom Lugu kod Delnice sa zapuštenim i priznatim uspjehom.

Godine 1978. Odsjek je uključen u akciju »NNNI 78«. O njihovom udjelu i rezultatima u ovoj akciji u Biltenu Štaba akcije napisano je:

»U situaciji kada je snažan potres pogodio visoki neboder br. 12 u ulici Rade Končara, srušio stepenište i tako stanašima onemoguo evakuaciju, u akciji »NNNI 78« su se uključili članovi planinarskog društva »Paklenica« u Zadru (speleološki odsjek). Spuštanje sa 45 m visoke zgrade bio je jedan od najneobičnijih (pa i najtežih) poduhvata u subotnjoj akciji. Ivan Lukic i Dragoljub Begović spušteli su niz zid nebodera najprije Marija Drenovića a zatim ostale: Branka Mitrovića, Borisa Pelikana, Borisa Živanovića, Željka Bevandu i Davora Pokrajca, sve planinare iz PD »Paklenica«.



Most na planinarskom putu u M. Paklenici

Hrabri (vješti) momci, koji nikada do sada nisu vježbali ovakav vid spašavanja ljudi, »trenirali« su dan prije na Babljoj kuli, a taj težak zadatak izvršili su bezprijeckorno».

Odsjek je pružao znatnu pomoć i našem speleološkom aktivu »Otočani« koji već godinama postoji i radi pri Osnovnoj školi »Ivo Lola Ribar« u Novalji na otoku Pagu.

Vodička služba u društvu ima prilično dugu tradiciju, ali se službeno organizirala tek 1975. godine. Naime, te godine po prvi put osniva se Stanica vodiča. Prethodila joj je Škola vodiča koja je trajala tri mjeseca. Naставu su izvodili iskusniji planinari — članovi društva i instruktor odnosno predsjednik Komisije za vodiče PSH Vladimir Milinarić. Poohadala su je 32 a završila 23 člana. Završni ispiti održani su pred Komisijom PSH u srpnju iste godine. Ispite je položilo 9 polaznika i dobilo naziv vodiča ljetnih pohoda. Svi ostali polaznici škole nisu polagali ispite, jer nisu imali uvjeta, ali su ušli u sastav Stanice u svojstvu pripravnika-vodiča. Vođenje u planinu je prema tome nastavljeno, ali od sada sa stručnim vodičima, odnosno pripravnicima-vodičima. Vođenja je bilo bezbroj po Velebitu a i po većini planina Jugoslavije.

Vodiči, odnosno pripravnici-vodiči, i dalje su se stručno osposobljavali. Osim internih vježbi, od kojih su svake godine najmanje jedna do dvije bile zimske, oni su prisustvovali svim vježbama koje je organizirala Komisija za vodiče PSH. Tako su vec 1975. godine dva vodiča bila na zimskoj vježbi u Francuskim Alpama s usponom na Mont Blanc; 1976. pet vodiča je na zimskoj vježbi na Jahorini; iste godine tri člana društva, od kojih jedan vodič, sudjeluje u zimskoj vježbi u Švicarskim Alpama s usponom na Breithorn i Monte Rosu (uspon su izvršila dva člana); 1977. jedan vodič sudjeluje u zimskoj vježbi u Italiji s usponom na Jof di Montasio; 1978. četiri vodiča su na zimskoj vježbi na Voglu u Sloveniji, a osam članova društva, od kojih dva vodiča i dva pripravnika, sudjeluju u pohodu »Švicarska 78« s usponom na Jungfrau i Mönch (uspon su izvršili vodiči i pripravnici). Zatim, iste godine tri člana, od kojih jedan vodič, organiziraju samostalni pohod po švicarskim, austrijskim i talijanskim Alpama. Sada se vrše pripreme da se u čast 60-godišnjice KPJ i društvenog jubileja uputi jedna ekspedicija na Kilimandžaro u Afriku.

Od osnivanja Stanice, vodiči i pripravnici redovno su prisustvovali svim zborovima vodiča i pripravnika što ih je organizirala Komisija za vodiče PSH (Baške Oštarije, Velika Paklenica i Mosor). Domaćin četvrtog zabora bila je sama Stanica.

Početkom 1979. godine organizirana je i druga Škola vodiča koja treba da pripremi pet pripravnika za polaganje ispita za vodiče, a već postojećim vodičima i ostalima da obnovi znanje.

Orijentacijska aktivnost u društvu je novijeg datuma. Godine 1974. održan je kurs iz



Članovi PD »Paklenica« na dobrovoljnem radu kod Borisova doma

orientacije koji je poohadalo i završilo 9 polaznika. Iste godine osnovana je Komisija za orijentacijska i druga natjecanja. U studenom iste godine po prvi put članovi društva upućuju se na natjecanje u orijentacijskom kretanju. To natjecanje održano je na Kozjaku u povodu 25-godišnjice PD »Kozjak«. U njemu su nastupile tri ekipe društva. Jedna je osvojila drugo a jedna treće mjesto. Iduće godine jedna ekipa sudjeluje u natjecanju za prvenstvo Dalmacije, također na Kozjaku, i zauzima treće mjesto. Godine 1976. osniva se i sekcija za orijentaciju i ima 17 članova. Odmah iza toga s članovima ove Sekcije, održan je tečaj iz topografije u trajanju od četiri dana koji su uspješno završili svi polaznici. Te godine Sekcija organizira i prvo svoje natjecanje »Trofej Paklenica 76« na kome sudjeluju i ekipe iz PD »Torpedo« iz Rijeke, te PK »Split« iz Splita. Prvo i drugo mjesto na ovom natjecanju pripalo je ekipama našeg društva. U ovoj godini drži se i drugi tečaj iz orijentacije u trajanju od nepuna dva mjeseca i uspješno ga završava 9 članova. Nakon toga ekipe Sekcije za orijentaciju sudjeluju na brojnim natjecanjima: 1977. godine u tradicionalnom natjecanju u Našicama, u natjecanju »Trofej Paklenica 77« koje je sama Sekcija organizirala u Velikoj Paklenici, u Rijeci u organizaciji PD »Torpedo«, a 1978. godine ponovo u Našicama, zatim u Rijeci za »Trofej Tušobić« te dva puta za prvenstvo Hrvatske na Platku i na natjecanju za memorijal »Ivica Mesić« na Medvednici.

Svakom natjecanju prethodile su vježbe iz orijentacije. Jednu težu vježbu, u izrazito teškim zimskim uvjetima, Sekcija je od 20. do 24. siječnja 1978. izvela na Zavižanu (snijeg 110 cm i temperatura -10° C).



Vježba Speleološkog odsjeka

U društvu su još djelovale i propagandna, fotografска, ekonomска, tehnička sekcija i sekcija za proširenje doma. Ove sekcije su od 1974. prerasle u komisije, tako da pored Komisije za izlete, ture i uspone, društvo danas ima i Komisiju za propagandu i fotoamaterizam, Komisiju za snabdijevanje doma i Komisiju za održavanje planinarskih objekata. Pored ovih komisija u društvu postoji i Sud časti, međutim, on je ustanovljen još 1972. godine.

Propagandna sekcija, odnosno Komisija za propagandu i fotoamaterizam, vršila je propagandu na osamovljenu društva i razvoju planinarstva. U tu svrhu redovno je aranžirala izloge u prostorijama društva (starim), a od 1969. to radi u gradu, zatim je pisala o radu društva u lokalnoj i drugoj štampi, izradila društvenu značku i simbol društva i doma (značka je uradena 1963, a simbol 1968. godine). Godine 1969. Sekcija radi i na izradi društvene zastave, te pečata značajnih vrhova i drugih znamenitosti koje gravitiraju planinarskom domu u Velikoj Paklenici. Izrađuje i kartu Paklenice u 3000 primjeraka, te prigodne suvenire i razglednice koje se u velikom broju raspačavaju i koje su također određena propagandna aktivnost. U isto vrijeme izradila je i dvije vrste zastavica s motivima iz Velike

Paklenice i okoline. Izradila je štambilje kontrolnih točaka »PPP«, te prigodne štambilje i druge suvenire u povodu imenovanja kote 1712 m u »Vrh Petra Zoranića«, u povodu akcija jugoslavenskih planinara: »Na 80. i »85 vrhova za Titov rođendan«, štambilj, simbol i filateličku kovertu u povodu Prvog sleta planinara Dalmacije, projekcije serije od 7 značaka s motivima Velebita čiju izradu je preuzeo PSH, jubilarnu značku u povodu 100. godišnjice organiziranog planinarstva u Hrvatskoj i Jugoslaviji u nakladi od 2000 komada, fotokopirala je i 1000 karata Nacionalnog parka »Paklenica« itd. Redovno i uspješno prikazuje dijafilmove s motivima iz planine i planinarskog života uopće s neophodnim komentarima, što je osim propagande važno i za stručno usavršavanje planinara. Preko Radio Zadra i u »Narodnom listu« te časopisu »Naše planine« i drugim časopisima redovno obavještava opću i planinarsku javnost o radu društva.

Fotografska fekcija, koja se kasnije spjila s Komisijom za propagandu i fotoamaterizam, osnovana je 1966. kad je uređen i laboratorij. On je radio do preseljenja u nove društvene prostorije u kojima više nije bilo uvjeta za rad. Ospesobljen je velik broj članova za snimanje i kopiranje slika. Poslije preseljenja u nove prostorije ljubitelji planinarske fotografije kopiraju slike većinom kod svojih kuća. Ova sekcija, odnosno Komisija, izradila je na tisuće slika i nekoliko vrsta razglednica u crno-bijeloj tehnici, a zatim u boji, pa je na taj način dala značajan doprinos propagiranju i omasovljenju planinarstva u gradu i okolini.

Ekonomska sekcija, Sekcija za održavanje doma, odnosno Tehnička sekcija, uz pomoć Sekcije za snabdijevanje, a danas Komisije za održavanje planinarskih objekata, imale su zadatak da vode brigu oko opskrbe doma, njegovog održavanja i proširenja. Imale su značajan udio u izgradnji, pregradnji, dogradnji i opremanju doma i ostalih planinarskih objekata. Surađuju s turističkim organizacijama na organiziranju posjeta stranim gostiju u domu. U tom smislu 1964. godine bio je sklopljen ugovor s »Turisthotelom« u Zadru, prema kojem je svakog tjedna društvo stavljalno na raspolaganje 15 kreveta u domu članovima kluba »Mediterane« iz Pakoštana. Nekoliko godina kasnije sličan ugovor sklopljen je i s jednom turističkom agencijom iz Zapadne Njemačke, ali se održao samo jednu godinu, jer se ova agencija iz nepoznatih razloga povukla s jugoslavenskog turističkog tržišta.

1966/1967. dograđen je drugi dio doma čime su mu se udvostručili kapaciteti, tj. od 20 dobija 46 stalnih i 10 pomoćnih ležaja, a u 1968. uvedena je i tekuća voda, sanitarni i drugi uredaji, tako da je dom skupa s okolišem definitivno završen 1969. godine. Dograd-

njom doma uređena je osim toga još jedna blagovaonica, proširena kuhinja i dr. Sredstva za dogradnju doma dali su Fond za fizičku kulturu općine Zadar (35 000), Turističko društvo »Liburnija« iz Zadra (10 000) i samo društvo iz svojih sredstava (20 000). Na dogradnji doma društvo je dalo oko 3000 dobrovoljnih radnih sati. Svestranu pomoć dali su i pripadnici armije.

U povodu početka radova na drugom dijelu doma 23. listopada 1966. održana je svečanost u Velikoj Paklenici. Tom prilikom dom je imenovan u »Borisov dom«. Ime je dobio po vršnom predratnom planinaru i zaslужnom revolucionaru iz NOR-a, pravniku Borisu Anzuloviću iz Novigrada, koji je potkraj rata dočekan u zasjedi i mučki ubijen. U povodu imenovanja doma izvršen je marš tragom odreda »Plavi Jadran« i održana je smotra preživjelih članova odreda.

Godine 1969. konačno je završena i hidrocentrala na potoku Velikoj Paklenici, koja osvjetljava dom. Osim toga izgrađen je i akumulacioni bazen centrale (konačno završen 1970) i postavljene dovodne cijevi od bazena do hidrocentrale, te električna instalacija u domu. Iste godine u zajednici s upravom Nacionalnog parka »Paklenica« iz Starigrada i PSH izgrađeno je i visinsko planinarsko sklonište na Ivinim vodicama. Društvo je niveliralo (poravnilo) teren, iskopalo temelje, nanijelo potrebne količine kamena, osiguralo gredice i daske za skupne ležajeve, izradilo vrata i prozor i postavilo neophodnu opremu i inventar. Društvo je uložilo u izgradnju skloništa 6972 dinara, PSH dao je 4000 dinara, a uprava Nacionalnog parka »Paklenica« ga je ozidala. U troškove društva nije uračunat dobrovoljni rad i oprema.

Za dovršenje doma, izgradnju bazena i hidrocentrale, postavljanje električne instalacije i izgradnju skloništa, društvo je dalo 1021 dobrovoljni radni sat, a od radnih i drugih organizacija dobilo je pomoć od 5100 dinara i nešto materijala.

29. studenog 1969. godine u domu je održana proslava 70-godišnjice organiziranog planinarstva u Zadru i tim povodom proglašeno je konačno dovršenje doma, čija je izgradnja trajala prema tome punih devet godina, otvoreno sklonište na Ivinim vodicama i puštena u rad hidrocentrala. Hidrocentralu je u pogon pustio potpredsjednik PSH dr Željko Poljak.

Ovo su bile značajne radne pobjede planinara entuzijasta koji su pregalački, nesebičnim zalaganjem i samoodrđivanjem radili sve ono što nitko nije mogao raditi za novac, prenosili sve ono što ni konj, a ni poznata velebitska mazga nije mogla prenijeti iz Starigrada do doma. Kad je nakon toliko godina muškatrpnog rada sve bilo gotovo, graditelji su zadovoljno i radosno trljali znojne i žuljevitne ruke.

Ipak, nije bilo mesta samozadovoljstvu. Nastavilo se i dalje: 1970. ozidana je nadstreljica (otvoreno sklonište) kod doma veličine



Vježba spasavanja u akciji »NNNI«

6x3 m; konačno je završen akumulacioni bazen koji je podešen i za kupanje; 1972. popravljeno je i obojeno sklonište na Ivinim vodicama i uređen njegov okoliš; 1973. trasiran je i uređen »Paklenički planinarski put« i izvršeno je prekrivanje doma. Umjesto starog i dotrajalog eternita postavljen je pocićani valoviti lim. Radove je izvelo poduzeće »Sokol« iz Mostara. Sredstva u iznosu od 20 000 dinara dao je SFK općine Zadar. Iste godine obojen je cijeli dom, dozidana je kućica hidrocentrale, a 1974. godine obloženi su do tada neobloženi dijelovi zidova u spavaćim sobama i staroj blagovaoni lamperijom (brodske pod) i izvršeno njihovo bojadisanje. Sredstva i za ovaj materijal u iznosu od 20 000 dinara dao je SFK općine Zadar. Iste godine izvršen je popravak i rekonstrukcija hidrocentrale. Godine 1975. prikupljen je i nanesen kamen za zid iznad sjevernih vrata doma, izvršeno je pošumljavanje okoliša doma (zasadeno je oko 300 sadnica crnog bora) i uređen okoliš; 1976. preuređen je sanitarni čvor, obojen pod u tri prednje i jednoj zadnjoj sobi s palubinom, izvršen je popravak hidrocentrale, obojeni su osjetljiviji dijelovi doma (kuhinja, blagovaonice i sanitarni čvor); 1977. izvršeno je obnavljanje i čišćenje dijela »PPP«; 1978. godine ponovno je obojadisan cijeli dom uključujući i podove spavačih so-

ba, izvršen ponovni popravak hidrocentrale itd. Pored navedenih radova na domu, svake godine se jedan do dva puta dom premazuje (vanjski balvanski dio) uz prethodno prskanje za zaštitu drva od štetnih nametnika.

Istodobno s akcijama na održavanju doma i ostalih planinarskih objekata činjeni su i naporci za njihovo permanentno snabdijevanje a posebno za nabavljanje opreme i inventara u njima. Tako su izjednačeni uvjeti prenoćišta u domu. Kupljeno je naime 22 komada jogimadrača, koji su postavljeni na one krevete na kojima ih do tada nije bilo. Uporedo s tim, u posljednje vrijeme gotovo je potpuno zamjenjena posteljina (deke, plahte, jastuci, jastučnice), kuhinjski elementi, sude i posuđe, prerađena je ogrijevna peć i sl., i sve je to izmijenilo izgled doma i učinilo boravak u njemu prijatnjim. Kupljene su i dvije motorne pile (jedna manja i jedna veća) za drva, stroj za pranje posteljine i još neki predmeti.

Ne računajući izgradnju doma, od 1963. je registrirano 9414 dobrovoljnih radnih sati što su ih odradili članovi društva. Kad bi se tome dodali i oni dobrovoljni radni sati na izgradnji doma koji nisu registrirani, te na tajničkim i blagajničkim poslovima, poslovima vođenja registra »PPP«, donedavnim poslovima knjigovodstva, propagandnim poslovima, poslovima inventariziranja što se vrši svake godine, poslovima snabdijevanja planinarskih objekata, obračuna i uplate poreza i doprinosa, obračuna i isplate osobnih dohodata do-

mara i drugih isplata, likvidaciji i isplati računa dobavljača, markiraju i uređenju planinarskih puteva itd., broj dobrovoljnih radnih sati iznosio bi nekoliko desetina tisuća. Prema tome, sve što je u tom vremenu urađeno i stečeno, urađeno je i stečeno izvanrednim zalaganjem i impresivnim naporom planinara — entuzijasta. Istina, pomogli su nam i drugi, a osobito SFK općine Zadar i armija, te Sekretarijat narodne obrane općine Zadar, međutim, glavni teret i pretežan dio poslova obavilo je društvo sa svojim članovima.

Od ostalih aktivnosti značajno je da je potkraj 1978. godine formalno osnovan i Odsjek za alpinizam. Odmah po osnutku otpočeo je s alpinističkom školom koju pohađa osam planinara. Ova škola nastavila je rad i u 1979. godini. Društvo je dalo i davat će punu podršku tom Odsjeku, koliko radi samog alpinizma koji ima sve uvjete za razvoj na našem području, toliko i radi toga što bi on dao solidnu osnovu (kadar) za formiranje gorske službe spasavanja za kojom se već godinama na terenu društva osjeća velika potreba. Doduše, taj Odsjek se još uvijek nije toliko afirmirao da bismo ga mogli i službeno registrirati i računati s njim kao već s govorom stvari.

Druga značajnija aktivnost koja se u posljednje vrijeme razvija je i planinarsko skijanje. Međutim, to su još uvijek pojedinačni i neorganizirani slučajevi. Istina, grupe koje su bile na već spomenutim zimskim vježbama vodiča i pripravnika na Jahorini i Voglu, u



Pogled s Močila (u sredini Vlaški grad)



Planinari na radnoj akciji (odmor kod Ivinih vodica)

okviru tih vježbi pohađale su i školu skijanja i za njih se može reći da znaju skijati. Međutim, još nisu stečeni uvjeti da se i skijanje organizira u odgovarajući organizacijski oblik. Ipak, učinjeni su prvi koraci i nadamo se da će se i skijanje u skoroj budućnosti razviti poput ostalih planinarskih aktivnosti u društvu.

Isto je tako jedan od značajnijih događaja u dugoj planinarskoj povijesti i bratimljenje koje je 1975. godine u okviru završne svečanosti 100. godišnjice organiziranog planinarstva u Hrvatskoj i Jugoslaviji na padinama Samoborsko-žumberačkog gorja obavljeno s Planinarsko-smučarskim društvom »Zdravko Jovanović« iz Valjeva — grada poštima. S ovim društvom svake godine se izmjenjuju posjete i razmjenjuju iskustva u radu.

Vrijedno je spomenuti i tečaj prve pomoći koji je 1974. godine održan u organizaciji Općinskog odbora Crvenog križa (tečaj je trajao 20 sati a završilo ga je 10 članova), zatim sudjelovanje društva na II dalmatinskim igrama 1971. u Makarskoj, pri čemu je izvršen uspon na Sv. Juru (Biokovo), te uspostavljanje radio veze s domom posredstvom i uz punu pomoć Informativno-operativnog centra općine Zadar što je urađeno 1977. godine.

Značajan doprinos društvo je dalo i na očuvanju i zaštiti prirode. Osim već spomenutog pošumljavanja, društvo je propagiralo i propagiralo čuvanje i zaštitu prirodnih vrijednosti i ljepota. U tom cilju donedavna su u društvenim prostorijama bile izložene slike zaštićenog bilja u SR Hrvatskoj. Sada su te

slike prenesene u dom. Osim toga je više puta aranžiran i izlog u gradu s tematikom o čuvanju i zaštiti bilja i ostalih prirodnih ljepota odnosno čovjekove okoline. Pisani su i članci koji su objavljivani u lokalnoj štampi na istu temu.

Već godinama, točnije: od 1972. u društvu djeluje aktiv SK. On je najzaslužniji da je društvo politično, da je idejno i politički opredijeljeno na liniji SKJ, odnosno da je planinarstvo shvaćeno kao specifično područje fizičke kulture usmjerenog na zadovoljavanje osnovnih ljudskih potreba i interesa kroz bogatstvo raznovrsnih rekreativnih, pa i sportskih aktivnosti, da se planinarske funkcije shvate u njihovom totalitetu i u dijalektičnoj uzajamnoj povezanosti s proizvodnim radom i svestranim razvojem slobodne socijalističke i samoupravno opredijeljene ličnosti, da se ne radi na selekciji — izboru mlađih, talentiranih i sposobnih za postizavanje značajnih sportsko-tehničkih rezultata, nego na fleksibilnoj aktivnosti prvenstveno radi postizanja pozitivnih biološko-zdravstvenih, obrambeno-odgojnih, ekonomsko-radnih, sociološko-psiholoških i obrambenih vrijednosti.

Društvo, zajedno s aktivom SK i Osnovnom organizacijom SSO, učinilo je što je bilo u njegovoj moći da se shvati kako funkcije planinarstva najneposrednije proizlaze iz njegovog društvenog bića i njegove povezanosti s društvenom proizvodnjom, društvenim odnosima u proizvodnji, sistemom zaštite na radu, sistemom obrazovanja i odgoja, sistemom zdravstvene zaštite, obimom i strukturu slobodnog vremena, turizmom, općenarodnom o-

branom i društvenom samozaštitom, njegovanim revolucionarnih tradicija i jačanjem bratstva i jedinstva, da se planinarstvo posmatra kao sastavni dio jedinstvenog pokreta fizičke kulture u našem socijalističkom i samoupravnom društvu i kao značajan elemenat ukupne društvene reprodukcije zbog čega ono ima značajne životne i društvene funkcije.

Društvo se, zajedno sa svojim subjektivnim snagama, energično suprotstavljao idejno neprihvatljivim shvatanjima da je planinarska organizacija samo skup pojedinaca kojima je hodanje po planinama hobi ili da je jedini zadatak planinarstva da ljude vodi u planinu da se relaksiraju. Članovi su se zalagali za prevladavanje svijesti o tome da je planinarska organizacija društvena organizacija, odnosno da je planinarstvo aktivnost koja, doduše, zadovoljava potrebe pojedinaca, ali isto tako i potrebe i interesne društvene zajednice. Oni su se zatim borili protiv pokušaja zastranjivanja, odnosno protiv pokušaja da netko nameće planinarskoj organizaciji svoj privilegirani društveno-ekonomski položaj, da konzervira stare odnose, izbjegavajući utjecaj sfere udruženog rada i društveno-političkih činilaca, protiv pokušaja bilo koje vrste privatizacije koja je strana samoupravnom konceptu fizičke kulture u Jugoslaviji, protiv pokušaja neracionalnosti i rasipništva u poslovanju, protiv profesionalizma i za puni amaterizam u društvu, itd., u čemu smo do kraja uspjeli.

Isto tako, oni su poduzimali sve mjere da se obnavlja kadar u rukovodstvima društva, da se uključuju u ta rukovodstva mlađi ljudi, međutim, s tim ne možemo biti posve zadovoljni, a naročito kad je riječ o ključnim rukovodećim mjestima. To potvrđuje i činjenica da imamo nekoliko drugova koji su po deset i više godina u Upravnom odboru i drugim organima društva. Nema sumnje, to su dobri, radišni i korisni članovi, no ipak će se morati

voditi računa o pripremama mlađih ljudi za preuzimanje i najodgovornijih funkcija u društvu, odnosno morat će se povesti računa o »smjeni generacije« što je posve prirodan i neophodan proces.

Činjeni su i naporci da se društvo samoupravno preobražava uporedo i u skladu sa samoupravnom transformacijom naše društvene zajednice u cijelini. U tom pogledu postignuti su dobri rezultati, međutim, to su tek početni koraci, te predstoji da se na tom planu još mnogo uradi a osobito u dosljednjoj primjeni delegatskog sistema i čvršćim odnosno boljim vezama s udruženim radom, mjesnim i samoupravnim interesnim zajednicama i drugim samoupravnim organima i organizacijama.

U 80 godina organiziranog planinarstva u Zadru, društvo je najznačajnije rezultate postiglo u posljednjih petnaestak godina. Dakle, omasovilo se i razvilo tako reći sve vrste planinarskih aktivnosti. Izgradilo je svoj dom, sklonište na Ivinim vodicama, izgradilo hidrocentralu i bazen, donekle je riješilo pitanje društvenih prostorija, organiziralo se, razvilo mrežu svojih puteva, otvorilo se prema svim strukturama u gradu i okolini, steklo dragocjeno iskustvo i bogatu tradiciju i na taj način solidnu osnovu za još veću masovnost, za još brži i svestraniji razvoj svih svojih aktivnosti.

O postignutim rezultatima u posljednjih petnaest godina govori činjenica da je društvo 1976. dobilo »Nagradu grada Zadra«, da je odlikovano »Zlatnim znakom PSH«, da je dobilo »Plaketu Saveza za fizičku kulturu Hrvatske« za 30-godišnji rad i da su njegovi članovi dobili 49 brončanih, srebrnih ili zlatnih znakova priznanja PSH, 3 člana Srebrni znak Planinarskog saveza Jugoslavije, 70 članova »Priznanje« društva, a 9 članova Plaketu Saveza za fizičku kulturu općine Zadar, te brojne druge nagrade i priznanja.

Zadar, 1979. godine.

DURO PERIĆ



SUZA ZA ZAGORSKE BREGE

Stihovi ANA BEŠENIĆ

ZVONKO ŠPIŠIĆ

G

1. Vju - tro di - še - če gda bre - gi su spa - li, a
2. Gda smo vre pre - šli poleg za - dnje hi - že,

G Am D7 Am

me - sec još zaj - ti ni štel,
v su - zam na jen - put sem bil;

po ti - ho sem
kaj ne - bi

Am D7

ot - prl ras - kli - ma - nu le - su i pin - klec na
vi - dla tu sta - ra mi ma - ti zru - ka - ma

D7 G D7 G

ple - ča sem del.
li - ce sem skril.

Sta - ra je ma - ti
Sud o - ko me - ne su

G G7 C

i - šla za me - nom ne - mo vu ze - mlu gle - deč;
di - ša - le ro - že i bil je ras - cve - te - ni maj.

Am D7 G

— Ni mo - gla zna - ti kaj zbi - ram vu
— A ja nis ni jen - put po - gle - dal za

Musical score for the song 'Duši i začaj od vče-ra nis re-kel ni so-bom od tu-ge nis mo-gel po-zdra-vi-ti'. The score consists of four staves of music in G major (indicated by a sharp sign) and common time. The chords are E, Am, D7, and G. The lyrics are written below each staff.

G7 C D7 G

 reč.
 kraj. Pre- več smo to- ga po - ve - dat si
 Sa - mo sam bre - gi - ma dra - gim o -

A musical score for a vocal piece. The top staff shows a treble clef, a key signature of one sharp, and a common time signature. The bottom staff shows lyrics in Czech. The score consists of four measures. Measure 1 starts with an E7 chord and the lyrics "šte - li, a". Measure 2 starts with an Am chord and the lyrics "se smo po-". Measure 3 starts with a D7 chord and the lyrics "za - bi - li". Measure 4 starts with a G7 chord and the lyrics "več. ———". The lyrics continue with "be - čal da" under the first two measures of the next line.

2. Am D7 G7

vr - nul se bum na - zaj.

A musical score for a single melodic line. The key signature is one sharp (F#). The time signature is common time. The melody consists of eighth and sixteenth notes. The lyrics are: "Sa-mo sam bre-gi-ma dra-gim o-be-čal da". The chords indicated above the staff are C, D7, G, and E7.

A musical score for a vocal performance. The key signature is one sharp (F#). The melody starts on a C note (Am chord), moves to D (D7 chord), then G (G chord), and finally ends on A (A chord). The lyrics are 'vr-nul-se bum na-zaj.'.